

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andreja Berlak

**Kritična diskurzivna analiza odnosa tiskanih medijev do
Osrednjega vojaškega vadišča Poček v obdobju 2000 – 2015**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andreja Berlak

Mentorica: red. prof. dr. Ljubica Jelušič

**Kritična diskurzivna analiza odnosa tiskanih medijev do
Osrednjega vojaškega vadišča Poček v obdobju 2000 - 2015**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

*Moji najdražji - Robert, Domen in Tilen - hvala vam, ker ste bili z mano,
me podpirali in verjeli vame, tudi ko sama nisem*

*dr. Ljubica Jelusič - hvala vam za
mentorstvo in vse nasvete*

Kritična diskurzivna analiza odnosa tiskanih medijev do Osrednjega vojaškega vadišča Poček v obdobju 2000–2015

Civilno-vojaški odnosi so eden izmed ključnih dejavnikov v nacionalnovarnostni politiki vsake družbe, saj iz njih izhaja legitimnost vojske. Diplomsko delo v okviru civilno-vojaških odnosov s kritično diskurzivno analizo pod drobnogled vzame medijsko poročanje o Osrednjem vojaškem vadišču Poček, ki je strateškega pomena za Slovensko vojsko. V središču je dinamika med zahtevami lokalne skupnosti po ukinitvi vadišča na eni in državnih varnostnih interesov na drugi strani ter kakšno vlogo igrajo tiskani mediji znotraj teh interakcij med leti 2000 do 2015. Slednji skozi selekcionirano poročanje namreč vzpostavljajo lasten odnos do problematike in s podajanjem vrednotnih sodb odražajo svoja stališča.

Diplomsko delo razdeljuje ločnica teorije in prakse, pri čemer so v prvi polovici predstavljeni teoretični nastavki civilno-vojaških odnosov in vloge medijev znotraj njih ter je v zgodovinski okvir postavljena problematika Počka z orisom vplivanja kolektivnega spomina na celotno dožemanje. Druga polovica se osredotoča na definiranje kritično diskurzivne analize kot metode in same analize tiskanih člankov v izbranih časopisih, ki izhajajo na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Analiza se strne v ugotovitvah in preverjanju postavljenih hipotez o negativnih stališčih obravnavnih medijev ter interpretacijo znotraj civilno-vojaških odnosov. Delo se zaključi z napovedjo o morebitnem razvoju dogajanja v prihodnosti.

Ključne besede: civilno-vojaški odnosi, mediji, kolektivni spomin, Osrednje vojaško vadišče Poček, kritična diskurzivna analiza.

Critical discourse analysis of press relation towards Main military training area Poček during 2000–2015

Civil-military relations are one of the crucial factors in society's national security policy, due to their role in legitimizing military forces in fulfilling their role of defense. Thesis in the scope of civil-military relations using critical discourse analysis with focus on the press coverage of Main military training area Poček, which has topmost importance to the Slovenian army. The role of press during 2000–2015 with its selective coverage in shaping demands of local public on one side and national security interests on the other is the integral part of this study. Press establishes its own opinions towards the issue through formation of valued judgements.

Thesis is divided in theoretical and practical section, where in the first part theoretical concepts of civil-military relations are presented with the role media plays in them. Next follows a historical summary through the lenses of collective memory, which serves as a context for the Poček issue. Second half of the study focuses on critical discursive analysis as a method and presents the application of the said method on press coverage in selected local, regional and national newspapers. Analysis concludes in verifying set hypothesis on negative opinions of mentioned press and interpreting this through civil-military relations. Thesis ends with forecast on possible set course of actions in regards to the studied issue.

Key words: civil-military relations, press, collective memory, Main military training area Poček, critical discourse analysis.

KAZALO

1	UVOD	8
2	METODOLOGIJA IN HIPOTEZE	11
2.1	PREDMET IN CILJ PROUČEVANJA	11
2.2	HIPOTEZE	11
2.3	RAZISKOVALNE METODE	11
2.4	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	12
3	CIVILNO-VOJAŠKI ODNOSI	17
3.1	FUNKCIONALNI IN SOCIALNI IMPERATIV	18
3.1.1	HUNTINGTONOV MODEL CIVILNO-VOJAŠKIH ODNOSOV	19
3.1.2	EDMONDSOVA SISTEMSKA TEORIJA	20
4	VLOGA MEDIJEV V CIVILNO-VOJAŠKIH ODNOSIH	24
4.1	MEDIJI IN VOJAŠTVO V SLOVENIJI	26
4.2	MODEL KOMUNICIRANJA MED JAVNOSTJO IN VOJSKO	27
5	KOLEKTIVNI SPOMIN IN KULTURNA IDENTITETA	30
5.1	KULTURNI SPOMIN	31
6	ZGODOVINA IN PROBLEMATIKA OSREDNJEGA VADIŠČA POČEK	33
6.1	ZGODOVINSKI PREGLED	33
6.2	PROBLEMATIKA OSREDNJEGA VOJAŠKEGA VADIŠČA POČEK	40
6.2.1	GEOGRAFSKI POLOŽAJ	40
6.2.2	VOJAŠKE AKTIVNOSTI NA OSVAD PO	45
6.2.2.1	Mednarodne taktične vaje	47
6.2.3	VPLIVI VOJAŠKIH AKTIVNOSTI NA OKOLJE	48
6.2.3.1	Tla	48
6.2.3.2	Vodni viri	49
6.2.3.3	Zrak	49
6.2.3.4	Živalstvo	50
6.2.3.5	Rastlinstvo	50
6.2.3.6	Ravnanje z odpadki	51
6.2.3.7	Hrup	51
6.2.3.8	Relief	52
6.2.4	DRŽAVNI PROSTORSKI NAČRT ZA OSREDNJE VADIŠČE SLOVENSKE VOJSKE	52
6.2.5	ZAHTEVE IN PRIČAKOVANJA LOKALNE SKUPNOSTI	54
6.2.5.1	Svetovalni referendum v občini Postojna	54
6.2.5.2	Taksa zaradi onesnaževanja okolja z vojaškimi vajami na območju poligona Poček	56

6.2.5.3	Dogovor o uskladitvi interesov glede uporabe in upravljanja vojaške infrastrukture	57
6.2.5.4	Negativna mnenja na osnutek DPN OSVAD PO in oblikovanje Civilne iniciative	60
6.2.5.4.1	Negativna mnenja	60
6.2.5.4.2	Civilna iniciativa.....	62
6.2.5.5	Pobude za ustavno presojo Uredbe o DPN OSVAD PO.....	62
7	ANALIZA DISKURZA TISKANIH MEDIJEV NA PRIMERU OSREDNJEGA VOJAŠKEGA VADIŠČA POČEK OD LETA 2000 DO 2015	64
7.1	KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA.....	64
7.2	ČASOPISI ZA ANALIZO.....	67
7.2.1	DELO.....	67
7.2.2	DNEVNIK.....	67
7.2.3	PRIMORSKE NOVICE.....	67
7.2.4	PRESTOP	68
7.3	POSTOPEK IN OKVIR ANALIZE.....	68
7.4	ANALIZA	69
7.4.1	VOJAŠKE VAJE NA POČKU	75
7.4.2	NASLOVI.....	82
7.4.3	METAFORE	84
8	UGOTOVITVE	87
9	SKLEP.....	93
10	LITERATURA.....	95

KAZALO SLIK

Slika 3.1:	Ravnotežje med varnostjo kot sredstvom in varnostjo kot ciljem	23
Slika 4.2:	Model komuniciranja med javnostjo in vojsko.....	28
Slika 6.3:	Potek rapalske meje in obeh utrdbenih sistemov na Pivškem	36
Slika 6.4:	Notranjost dobro ohranjene vojaške utrdbе na Primožu.....	37
Slika 6.5:	Posestva Kobilarne Lipica konec 19.stol	39
Slika 6.6:	Osrednje vadišče Slovenske vojske Poček	41
Slika 6.7:	Pivška kotlina	44
Slika 7.8:	Letak Civilne iniciative za Pivško kotlino brez streljanja	75

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

DPN	Državni prostorski načrt
FLRJ	Federativna ljudska republika Jugoslavija
JLA	Jugoslovanska ljudska armada
LRS	Ljudska republika Slovenija
MO SOJ	Ministrstvo za obrambo Služba za odnose z javnostmi
MO SV	Ministrstvo za obrambo Slovenska vojska
MORS	Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NUS	Neeksplozirana ubojna sredstva
OSVAD SV PO	Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna
SV	Slovenska vojska
SSKJ	Slovar slovenskega knjižnega jezika
ZRC SAZU	Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti

1 UVOD

Civilno-vojaški odnosi so pomemben predmet proučevanja vojaških institucij v sodobnih družbah. Gre za večdimenzionalni pojav, ki zajema odnose med civilno družbo in vojsko, ustanovljeno kot ločeno oboroženo organizacijo, z namenom, da varuje družbo. V vsaki družbi so ti odnosi močno odvisni od njene zgodovine, tradicije in čustev posameznikov. Odvisni so od vloge vojske kot državne institucije v neki državi in njeni podrejenosti političnim oblastem, kot jo določata normativno-pravna in ustavna ureditev. Odnosi so odvisni tudi od tega, kako neka družba dojema vojsko, javnega mnenja glede obrambe in zunanje politike lastne države, vsekakor pa tudi vse aktivnosti vojske vplivajo na te odnose. Povsem naravno in pričakovano je, da se ta problem spreminja, kot se spreminjata družba in vojska (Rukavishnikov in Pugh 2003, 131).

Množični mediji imajo pomembno vlogo v civilno-vojaških odnosih, saj predstavljajo »tisto javno sfero, ki omogoča, da družbeni problemi in konflikti postanejo javni - vlade, parlamenti, institucije in kapital pa transparentni« (Vreg 1999, 428). Nastopajo v vlogi ustvarjalcev stvarnosti, saj njihova funkcija ni samo prenos vsebin, ampak njihovo aktivno soustvarjanje. Mediji, ki so vpleteni v konfliktno interakcijo družbenih subjektov, poleg odkritih sporočil, ki jih prenašajo na javnost, prenašajo tudi prikrita, posredujejo vrednote, čustva in sodbe, s čimer pogosto zastrujejo nezaupanje in negotovost med vpletenimi subjekti. Mediji imajo lahko močan vpliv na javno mnenje in na zaupanje prebivalstva do nacionalnovarnostne politike. Zaupanje javnosti pa je eden izmed temeljnih pogojev za doseganje legitimnosti vojske, to je njena sprejemljivost in podpora večine prebivalstva. V diplomskem delu ne bom proučevala javnega mnenja, temveč kako so mediji poročali in kakšna so njihova stališča do Osrednjega vojaškega vadišča Poček in Slovenske vojske in kaj so ponujali prebivalstvu.

Zgodovina je pomemben dejavnik, ki nam pomaga razumeti trenutne poglede na vojsko skozi prizmo preteklosti družbe in države. Zgodovina je vselej konstruirana in težko je govoriti o objektivnem razumevanju dejstev, saj družba v svojem razvoju skozi čas reinterpretira zgodovinska dejstva skozi prevladujočo ideologijo. Razumevanje določenih zgodovinskih mejnikov je plod konstrukcije pod okriljem kolektivnega spomina, ki se prenaša tako ustno kot pisno. Mediji, kot širši komunikacijski akterji, v družbi reproducirajo obstoječa stališča in vedenja, prevladujoča v kolektivnem spominu, a jih hkrati tudi producirajo s svojim lastnim delovanjem, ki je vedno pod vplivom ideologije, bodisi prevladujoče v službi ohranjanja statusa quo bodisi kritične, ki težki k subverzivnosti, bodisi katere druge. Obravnavan prostor je že od prazgodovine

dalje predstavljal pomemben prehod različnih ljudstev in vojsk. To, tako imenovano, vojaško zgodovinsko krajino, je zaznamovala ravno njegova strateška lega. Danes to področje prepletajo številni utrdbeni sistemi od prazgodovinskih gradišč, rimskih zapornih zidov in utrd, preko srednjeveških gradov in protiturških taborov, do utrdbenega sistema Alpski zid (Vallo Alpino) ob nekdanji Rapalski meji. V bivši Jugoslaviji je bilo to območje prepoznavno zlasti po številnih vojaških objektih z obširnimi vadbenimi območji.

Vojaški objekti, vključno z vadišči in strelišči, bodo ostajali toliko časa, kolikor časa bodo obstajale vojske. Vojaške vaje na Osrednjem vojaškem vadišču Slovenske vojske Poček so potrebne za vzdrževanje vojaške usposobljenosti Slovenske vojske in pričakovanja ali zahteve o ukinitvi ali zmanjšanju vadišča niso realne, čeprav se število vojakov v vojski zmanjšuje. Celo nasprotno; moderni oborožitveni sistemi zahtevajo povečanje površin in ker je lega vadišča zgodovinsko pogojena, glede na tehnološki napredek in okoljevarstvene zahteve, vadišče ni več ustrezno. To pa med lokalnimi prebivalci povzroča nasprotovanje, saj so izpostavljeni vsem negativnim vplivom, ki jih povzroča uporaba vadišča. Čeprav z normativno-pravnega vidika v Republiki Sloveniji lokalna skupnost nima neposrednega nadzora nad vojsko, lahko preko svojega socialnega imperativa postavlja zahteve in pričakovanja s področij, ki so v njeni pristojnosti.

Vojska s svojimi aktivnostmi na vadišču vpliva na okolje kot celoto. Spremenjena je celotna raba prostora, prihaja do degradacije tal, degradacije voda in degradacije ozračja, kar pomeni, da prihaja do izgube habitatov in zmanjšanja biotske pestrosti, do onesnaženosti vodnih virov, preobremenjenosti s hrupom, zapraševanja in razritosti tal. Ozemlja, namenjena usposabljanju, so za prebivalce večinoma nedostopna, prihaja do pogostih zapor cest in zračnega prostora, vojaški transporti pogosto obremenjujejo lokalne ceste (Prebilič 2001, 65; Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 2). Vplivov vojaških aktivnosti na okolje v nalogi ne bom proučevala, saj so to proučevali že drugi v svojih delih (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006; Djokić 2007; Šuklje 2007; Pokorny in drugi 2009; Urbančič 2011), zaradi analize naloge pa je prav, da jih povzamem.

V bližini obravnavanega območja živim petindvajset let in preko različnih medijev spremljam problematiko odnosa lokalne skupnosti do vadišča. Večkrat neposredno tudi občutim posledice vojaških dejavnosti na Počku. Izviram iz okolja, z drugačno zgodovino in s tradicijo, ki se bistveno razlikuje od tega, ki ga obravnavam v diplomskem delu. Predpostavljam, da zato večkrat ne razumem reakcij obravnavane lokalne skupnosti. Zaradi osebne bližine dogajanju je tema precej občutljiva, zato naj poudarim, da kakršnokoli opredeljevanje ni moj namen. Želim

podrobneje in na osnovi teoretičnih izhodišč proučiti odnos medijev do Osrednjega vojaškega vadišča Poček.

Delo je sestavljeno iz več medsebojno povezanih sklopov. V metodološko-hipotetičnem okviru bom predstavila predmet in cilj proučevanja. V tem poglavju bom tudi opredelila hipoteze, ki bodo moje temeljno vodilo pri raziskavi ter metodološki pristop, s katerim bom prišla do zastavljenega cilja. Zaradi lažjega razumevanja naloge, bom v tem poglavju opredelila tudi nekatere temeljne pojme. V poglavju o civilno-vojaških odnosih bom pojasnila različne teoretične pristope pojmovanj civilno-vojaških odnosov. V posebnem poglavju bom predstavila vlogo medijev v civilno-vojaških odnosih. Jedro diplomske naloge bo triplastno in bo vsebovalo tako zgodovinsko dogajanje na tleh Pivške kotline v navezavi na vojaštvo, kakor tudi ožjo problematiko vadišča Poček skozi leta, kar bo nadalje služilo kot okvir za pojasnjevanje skozi prizmo kolektivnega (hkrati komunikacijskega in kulturnega) spomina znotraj kritično diskurzivne analize tiskanih člankov, ki so poročali o vadišču zadnjih petnajst let. V sklepnem delu bom ovrednotila zastavljene hipoteze ter zaključila s sklepnimi ugotovitvami.

2 METODOLOGIJA IN HIPOTEZE

2.1 PREDMET IN CILJ PROUČEVANJA

Predmet proučevanja je odnos tiskanih medijev do Osrednjega vadišča Slovenske vojske Poček. Gre za civilno-vojaški odnos, v katerem imajo zgodovina in mediji pomembno vlogo. Za potrebe diplomske naloge bom uporabila nacionalne, regionalne in lokalne tiskane medije, ki so najbolj brani v lokalnem okolju, ki ga bom obravnavala.

Cilj mojega diplomskega dela je, da predstavim problematiko in proučim odnos tiskanih medijev do Osrednjega vojaškega vadišča Poček, ki kljub dosedanjim številnim nasprotovanjem lokalne skupnosti, še vedno ostaja osrednje vojaško vadišče v Sloveniji. Na podlagi teoretičnega proučevanja in empiričnega raziskovanja bom s pomočjo zastavljenih hipotez oblikovala zaključke in predvidela nadaljnji razvoj civilno-vojaških odnosov na primeru vadišča Poček.

2.2 HIPOTEZE

1. Dediščina kolektivnega spomina vpliva na dojemanje pomena vadišča, kar se reproducira skozi tiskane medije.
2. Tiskani mediji zastopajo negativno stališče do Osrednjega vojaškega vadišča Poček.
3. Med državnimi in lokalnimi tiskanimi mediji ni razlik v stališču do Osrednjega vojaškega vadišča Poček.

2.3 RAZISKOVALNE METODE

V diplomskem delu bom uporabila naslednji teoretični in empirični raziskovalni metodi:

1. Analiza in deskripcija ustreznih pisnih virov.
2. Kritična diskurzivna analiza tiskanih medijev na državni in lokalni ravni oziroma objav o Počku v obdobju 2000-2015.

2.4 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

LOKALNA SKUPNOST

»Lokalna skupnost je družbena skupnost na določenem območju, navadno na območju enega ali več medsebojno povezanih naselij. To je naravna življenjska skupnost, nastala z naselitvijo ljudi na določenem območju. Gre torej za družbeno skupnost na določenem območju, bistveno manjšem od območja države, ki je tako razdeljeno na večje ali manjše število lokalnih skupnosti« (Kaučič in Grad 2003, 325; Vlaj in drugi 2006, 17). »Je tista teritorialna skupnost, kjer se na najnižji ravni pojavljajo določene skupne potrebe prebivalstva, ki jih je mogoče reševati le na skupen način« (Šmidovnik 1990, 328). V lokalni skupnosti ljudje zadovoljujejo svoje lokalne potrebe in interese in se lahko zelo razlikujejo od potreb, ki se zadovoljujejo na območju celotne države (Kaučič in Grad 2003, 325).

Elementi, ki določajo vsebino lokalne skupnosti so:

- območje lokalne skupnosti,
- ljudje, ki živijo na tem območju in njihove potrebe, ki jih vežejo v lokalno skupnost,
- dejavnosti za zadovoljevanje potreb,
- zavest ljudi o skupni pripadnosti kraju (Šmidovnik 1990, 328–330).

Poznamo ožje in širše lokalne skupnosti. V Sloveniji kot ožje lokalne skupnosti poznamo občine, širše pa pokrajine oziroma regije (Kaučič in Grad 2003, 326).

LOKALNA SAMOUPRAVA

O lokalni samoupravi lahko govorimo takrat, ko prebivalci neke lokalne skupnosti upravljajo z lokalnimi zadevami na podlagi posebnega pravnega položaja lokalne skupnosti, hkrati pa zagotavlja lokalni skupnosti neko stopnjo neodvisnosti, še posebno v razmerju do države.

Za lokalno samoupravo je značilno, da vsebuje naslednje elemente:

- teritorialni element (lokalno skupnost),
- funkcionalni element (svoje lastno delovno področje),
- organizacijski element (opravljanje svojih nalog neposredno ali po svojih organih),
- materialno-finančni element (lastna finančna in materialna sredstva),
- pravni element (lastnost pravne osebe).

Potrebno pa je omeniti še lokalno zavest, ki je pomembna pri uresničevanju lokalne samouprave in se kaže v občutku pripadnosti in medsebojne solidarnosti prebivalcev lokalne skupnosti in v možnosti njihove javne uveljavitve (Kaučič in Grad 2003, 326–327; Vljaj in drugi 2006, 15–16).

Po 138. členu Ustave Republike Slovenije (v nadaljevanju: Ustava RS) lokalno samoupravo uresničujemo v občinah in drugih lokalnih skupnostih. Občina je po 139. členu Ustave RS samoupravna lokalna skupnost in obsega območje enega ali »več naselij, ki so medsebojno povezana s skupnimi potrebami in interesi prebivalcev«. »Je tudi edina obvezna samoupravna lokalna skupnost« (Kaučič in Grad 2003, 334). Po 140. členu Ustave RS v »pristojnosti občine spadajo lokalne zadeve, ki jih občina lahko samostojno ureja in zadevajo samo prebivalce občine« (prav tam). Občina ureja družbena razmerja v občini ter skrbi za izvajanje lastnih in državnih predpisov (Grad 2003, 335). Po zakonodaji RS »se občine lahko povezujejo v širše lokalne skupnosti, zveze ali združenja občin, zaradi urejanja in opravljanja lokalnih zadev širšega pomena, uveljavljanja skupnih interesov ter zagotavljanja položaja samoupravnih lokalnih skupnosti« (Kaučič in Grad 2003, 348). Na državni ravni področje lokalne samouprave urejata Ustava RS in Zakon o lokalni samoupravi, na lokalni ravni pa statut občin ter različni akti in predpisi občin. Po 160. členu Ustave je položaj lokalne samouprave v razmerju do države dokaj močan. V primeru, da pride do spora glede pristojnosti med državo in lokalno skupnostjo, o tem odloča ustavno sodišče.

REFERENDUM V LOKALNI SKUPNOSTI

Lokalno prebivalstvo lahko o temeljnih vprašanjih v lokalni skupnosti odloča posredno in neposredno. Posredno odloča preko predstavnikov v organih lokalne skupnosti, neposredno pa preko zbora občanov, referendumov in ljudske iniciative.

Zakon o lokalni samoupravi predvideva tri vrste referendumov v lokalni skupnosti:

- referendum o splošnem občinskem aktu občinskega sveta,
- posvetovalni referendum,
- referendum o ustanovitvi in preoblikovanju občin in pokrajin.

Posvetovalni referendum razpiše občinski svet o kateremkoli vprašanju iz njegove pristojnosti, da ugotovi voljo občanov. Referendumska odločitev pa občinskih organov ne zavezuje. Po svoji naravi je lahko le predhoden, kar pomeni da ga občinski svet lahko razpiše pred odločanjem o

posameznem vprašanju in fakultativen kar pomeni, da se razpiše se na pobudo občinskega sveta, in sicer za celo občino ali samo njen del (Kaučič in Grad 2003, 353).

LJUDSKA INICIATIVA

Ta način odločanja je podrobneje predstavljen v Zakonu o referendumu in ljudski iniciativi (v nadaljevanju: ZRLI) in Zakonu o lokalni samoupravi (v nadaljevanju: ZLS). V ZRLI 57. člen navaja, da 30.000 volivcev lahko poda predlog za začetek postopka za spremembo ustave, kateremu mora biti priloženo vsaj 30.000 podpisov, v 58. členu ZRLI pa govori, da lahko vsaj pet tisoč volivcev, vključno s svojimi podpisi, državnemu zboru predlaga spremembo zakona (prav tam). Pobudo za vložitev predloga za začetek postopka za spremembo ustave oziroma predloga zakona lahko da vsak volivec, politična stranka ali drugo združenje državljanov, kar je navedeno v 59. členu ZRLI.

Ljudsko iniciativo obravnava tudi Zakon o lokalni samoupravi (ZLS), in sicer 48. člen, ki pravi, da lahko najmanj pet odstotkov volivcev v občini zahteva izdajo ali razveljavitev splošnega akta ali druge odločitve iz pristojnosti občinskega sveta ali drugih občinskih organov. Glede pobude volivcev za vložitev take zahteve se primerno uporabljajo določbe 47. člena ZLS, ki urejajo postopek s pobudo volivcev za vložitev zahteve za razpis referenduma o splošnem aktu občine in pravi, da da lahko pobudo vsak volivec, politična stranka v občini ali svet ožjega dela občine (Kaučič in Grad 2003, 354).

VOJAŠKO VADIŠČE

Po SSKJ je vadišče kraj ali prostor za vadbo. Strelišče pa je kraj ali prostor za streljanje. Poligon je vojaški izraz za »kraj« ali »prostor za vadbo v streljanju s težkim orožjem, za preizkušanje novega orožja, zlasti težkega, na primer raketni poligon, poligon za vodene izstrelke« (SSKJ 2000). Po Prebiliču vojaško vadišče predstavlja eno izmed »treh temeljnih skupin vojaških objektov, ki jih potrebuje vsak obrambni podsistem za svoj obstoj«. Namenjena so testiranju vojaških sistemov in taktičnim usposabljanjem vojakov s konvencionalnim orožjem (Prebilič 2001, 29). Zanimivo se mi zdi tudi Ederjevo pojmovanje vojaškega vadišča (ang. Military Training Area), ki pravi, da so to pogosto civilno neuporabna območja, namenjena vojaškim vajam z uporabo orožja in so daleč stran od civilizacije in urbanih naselij (Eder 2006, 185). V gradivu za razlagalni vojaški slovar vojaško vadišče predstavlja enega izmed objektov in okolišev

vojaške infrastrukture, »s katerim upravlja ministrstvo za obrambo ali jih minister v skladu z zakonom določi kot posebnega pomena za obrambo« (MO Slovenska vojska 2009).

Termin vojaško vadišče pomeni enako kot vojaški poligon. V sedanji praksi se v knjižni obliki uporablja termin vojaško vadišče, pogovorno pa je še vedno bolj domač termin vojaški poligon. V diplomskem delu uporabljam izraz poligon v primerih, ko ga omenjam v obdobju pred osamosvojitvijo Slovenije, saj je do takrat bil uradno uporabljen termin (poligon Poček), izraz vojaško vadišče pa se je vse bolj uveljavljal po osamosvojitvi, še posebno po uradnem poimenovanju v Osrednje vojaško vadišče Slovenske vojske Poček (OSVAD SV PO).

VOJAŠKE AKTIVNOSTI

Aktivnost pomeni dejavnost, tudi delovanje. Beseda aktivnost je v korelaciji z glagolom delati, ki pomeni »zavestno uporabljati telesno ali duševno energijo za pridobivanje dobrin« lahko rečemo, da smo »opravljali ali izvrševali kako delo ali aktivnost sploh« (SSKJ 2000). Ko pa govorimo o vojaških aktivnostih, pomeni, da jih izvajajo oborožene sile oziroma njihovi pripadniki. Vojaške aktivnosti na vadišču predstavljajo del vojaškega usposabljanja vojske. Pri vojaškem usposabljanju gre za »proces pridobivanja in razvijanja posebnih sposobnosti za uporabo vojaških strokovnih znanj v poveljstvu ali enoti« (MO Slovenska vojska 2009). Vojaško usposabljanje in izobraževanje je ena izmed temeljnih nalog Slovenske vojske, hkrati pa nujno potrebna, da lahko uresničuje vse ostale naloge kot so, zagotavljati »potrebno ali zahtevano pripravljenost«, »ob napadu na državo izvajati vojaško obrambo«, »ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo sodelovati pri zaščiti in reševanju« ter izvrševati »obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah in z mednarodnimi pogodbami« (Zakon o obrambi, 37. člen).

ONESNAŽEVANJE OKOLJA

»Okolje je celota delujočih neživih in živih elementov narave, ki hkrati in neposredno vplivajo na razvoj, presnovo in življenjsko aktivnost organizmov na območju, na katerem živijo« (Hłuszyk in Stankiewicz 1998, 110). Zakon o varstvu okolja opredeljuje okolje kot tisti del narave, kamor seže, ali bi lahko segel, vpliv človekovega delovanja. Onesnaževanje okolja povzroča človeška dejavnost z vnašanjem »snovi ali energije v zrak, vodo ali tla« ali s povzročanjem odpadkov, s tem pa »škoduje okolju ali človekovemu zdravju ali posega v lastninsko pravico«, s tem »da poškoduje

ali uniči predmet lastninske pravice ali posega v njeno uživanje ali pravico do rabe okolja« (Zakon o varstvu okolja, 3. člen).

DEGRADACIJA OKOLJA

Degradacija okolja pomeni razvrednotenje okolja oziroma »zmanjšanje ekološke vrednosti okolja zaradi škodljivih fizikalnih, kemičnih in bioloških sprememb« (Hłuszyk in Stankiewicz 1998, 28). Posledice se kažejo predvsem v delovanju ekosistema v obliki najrazličnejših motenj. Degradacijo okolja lahko delimo na: degradacijo tal, degradacijo voda in degradacijo ozračja. Degradacija tal pomeni zmanjšano rodovitnost prsti, spremembo pH zemlje, motnje vodnih in toplotnih razmer ter spremembe flore in favne prsti. Degradacija voda kaže na spremenjeno sestavo in količino mineralnih soli, plinov in organskih snovi v vodi in na njeno spremenjeno temperaturo. Degradacija ozračja pa je pokazatelj prekomerne vsebnosti »strupenih primesi, zaprašitev in spremembe razmerja njegovih naravnih sestavin« (Hłuszyk in Stankiewicz 1998, 28).

Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS (ReSNV-1) v četrtem poglavju o Omejenosti naravnih virov ter degradaciji življenjskega okolja predvideva, da se bo zaradi globalnega segrevanja ozračja in onesnaževanja okolja Republika Slovenija v prihodnosti soočila s težavami pri oskrbi s pitno vodo in z omejenimi naravnimi danostmi za pridelavo zdrave hrane. »Največjo obremenitev za okolje in odločilni vpliv na procese v prostoru bodo tudi v prihodnje povzročali industrija, energetika, kmetijstvo, promet, poselitev in turizem, ki bodo hkrati še naprej ključni nosilci razvoja in dejavniki zagotavljanja blaginje v družbi« (ReSNV-1 2010, 4. pogl.). To pomeni, da razvrednotenje okolja v največji meri povzroča človek s svojimi nevarnimi posegi, dejavnostmi in poizkusi v okolju.

3 CIVILNO-VOJAŠKI ODNOSI

Civilno-vojaški odnosi ali civilno-vojaška razmerja pomenijo interakcijo med civilno družbo na eni strani in vojaštvom na drugi strani. Pojem *civilna*, (-o) pomeni tisto, »kar se ne nanaša na vojsko, vojake« (SSKJ 2000), nasprotno pa pojem *vojaški* pomeni nekaj kar se nanaša na vojaka, kar nosi uniformo, puško (prav tam). S pojmom *družba* razumemo »skupnost ljudi in celotnost njihovih odnosov« (prav tam). S pojmom civilna družba torej razumemo celotno nevojaško skupnost ljudi in celotnost njihovih odnosov. »S pojmom vojaštvo razumemo vse institucije, organe in dejavnosti, ki so namenjene zagotavljanju vojaške varnosti določene države ali politične skupnosti« (Jelušič 1997, 13). Civilno-vojaški odnosi se izražajo »v trikotniku razmerij med vojaštvom, političnim sistemom in civilnim okoljem« (Jelušič 1997, 86). Vojaška sila, kot institucija neke družbe, je ustanovljena z namenom zagotavljanja nacionalne varnosti te iste družbe, hkrati pa predstavlja »sredstvo za doseg tega cilja« (Jelušič, 1997, 13), zaradi česar »mora biti vključena v politično ureditev« (prav tam).

V Mednarodni vojaški in obrambni enciklopediji pojasnjujejo civilno-vojaške odnose v širšem smislu kot interakcijo med sektorji civilne družbe in oboroženimi silami kot institucijo, ki deluje v tej družbi. Ti odnosi sežejo od moči nadzora enega nad drugim, do medsebojnega vplivanja med relativno različnima subjektoma. Konceptualno gledano, civilno-vojaški odnosi predpostavljajo razlike med vodji, institucijami, vrednotami in privilegiji vojske in njenih vodij na eni strani ter institucijami, vrednotami in privilegiji civilne družbe na drugi strani. (International Military and Defence Encyclopedia 1993, 507).

Kaj so odnosi med civilnim okoljem (*people without arms*) in vojsko (*people with arms*), ustanovljeno kot ločeno oboroženo telo z namenom varovati to družbo? To vprašanje ima dolgo zgodovino, ki sega od antike do prvih začetkov vojaške organiziranosti v civilnih družbah (Rukavishnikov in Pugh 2003, 131), vendar o prvih znanstvenih začetkih proučevanja medsebojnih razmerjih lahko govorimo šele v drugi polovici 19. stoletja, o sistematičnem proučevanju civilno-vojaških razmerij pa šele v drugi polovici 20. stoletja.

Razmerje med vojsko in družbo je bilo predmet proučevanja različnih znanstvenih disciplin, saj gre za takšno področje proučevanja, za katero je značilna »premičnost meja« (Jelušič 1997, 19). Razmerja so proučevali tako sociologi, ki »so se opirali na ugotovitve politične znanosti in zgodovine« (prav tam), kot tudi politologi, ki so za »izhodišče uporabljali sociološko sistemsko

teorijo« (prav tam), vendar nihče od njih ni zajel predmeta proučevanja v celoti (prav tam). S pojavom novih področij »znanstvenega proučevanja nacionalne in univerzalne varnosti, kot so varnostne študije, obrambne študije, študije mednarodnih odnosov, mirovne študije« (prav tam), se je predmet proučevanja še bolj širil, meje med posameznimi disciplinami pa so postale še bolj premične (prav tam). Znotraj sociologije se je razvila posebna, vojaška, sociologija, ki proučuje vojsko kot družbeno institucijo, njeno vlogo v družbi, njen vpliv na različna področja družbenega delovanja, kakor tudi vpliv družbenih pogojev na razvoj in delovanje vojske ter same medsebojne odnose znotraj vojske (Wiatr v Jelušič 1997, 20), pri tem pa ostaja slabše raziskano razmerje med vojsko kot institucijo politične države in med civilno družbo, ki je potrebno za proučevanje legitimnosti vojske (Jelušič 1997, 20).

Legitimnost vojske je pomembna na področju družbene zavesti in družbenega vrednostnega sistema, saj s tem, ko prebivalstvo vojsko sprejema in podpira, ohranja njeno legitimnost. (Jelušič 1997, 53). S pojmom legitimnost »razumemo sposobnost sistema, da ustvari in obdrži prepričanje, da so obstoječe politične institucije najprimernejše za družbo« (Lipset v Jelušič 1997, 38). Pri pojasnjevanju pojma legitimnosti gre za »vprašanje prepričanja oziroma stališča« (Jelušič 1997, 40). Če je politični sistem sposoben prepričati ljudi o svoji primernosti, da ljudje verjamejo, da so določene institucije najustreznejše in jim zaupajo, potem so tudi legitimne. Za razumevanje legitimnosti vojaštva pa velja omeniti Doornovo definicijo, ki trdi, da je legitimnost »sposobnost družbenega ali političnega sistema, da razvija in vzdržuje splošno prepričanje o tem, da so obstoječi družbeni red in njegove glavne rešitve splošno primerne« (Doorn v Jelušič 1997, 40). V procesu legitimiranja je »pomembna sposobnost sistema, da se obnaša tako, kot da je sprejemljiv za vse ali da se vsaj tako zdi« (Jelušič 1997, 43), vendar legitimnosti družbenega sistema ne moremo meriti »v terminih večine in manjšine kot na volitvah« (prav tam). »Sestavljena je iz splošne podpore določenim institucijam ter iz odsotnosti vidnega in uspešnega odpora proti obstoju teh institucij« (Jelušič 1997, 44).

3.1 FUNKCIONALNI IN SOCIALNI IMPERATIV

Sprejemljivost delovanja vojske je pogojena s pričakovanji in zahtevami politične javnosti in javnosti v celoti, ki se oblikujejo na podlagi »tradicionalno določenih norm, zunanjepolitičnih in notranjih okoliščin ter pripravljenosti samih oboroženih sil, da ta pričakovanja in zahteve izpolnjujejo« (Jelušič 1997, 68).

Samuel P. Huntington je bil prvi, ki je v svojem delu *The Soldier and The State* iz leta 1957 (1967), temeljiteje raziskal in pojasnil pričakovanja in zahteve civilnega okolja do vojske.

3.1.1 HUNTINGTONOV MODEL CIVILNO-VOJAŠKIH ODNOSOV

Na vojaške institucije v vsaki družbi vplivata funkcionalni imperativ, ki se nanaša na družbene potrebe po varnosti in socialni imperativ, ki vznikata iz procesov, ideologij in institucij znotraj družbe same. Vojaške institucije, ki so zgolj odraz teženj in vrednot, morda ne bodo uspešno opravile svoje funkcije po zaščiti, toda hkrati je nemogoče vzdrževati vojaške institucije, osnovane zgolj na podlagi funkcionalnega imperativa. Ta odnos med tema dvema vzvodoma je jedro problema civilno-vojaških odnosov, kajti nivo konflikta je odvisen od stopnje potrebe po varnosti na eni in narave ter moči vrednotnega vzorca družbe na drugi strani. Prilagajanje in iskanje ravnotežja nista neizogibna: nekatere družbe enostavno niso zmožne zagotoviti svoje lastne varnosti in jim kot takim manjka vrednota po preživetju v času neprekinjenih groženj (Huntington 1967, 2).

Središče civilno-vojaškega odnosa je odnos med oficirskim zborom in državo, saj tu prihaja do konflikta med funkcionalnimi in socialnimi težnjami. Kot je oficirski zbor aktivni in vrhovni element znotraj vojaške hierarhije, saj je zadolžen za vojaško zaščito družbe, je država aktivni in vrhovni element znotraj družbe, ker je zadolžena za razporejanje sredstev med institucijami, vključno s tistimi, ki zadevajo obrambo. Družbeni in gospodarski odnosi med vojsko in preostalo družbo so običajno odraz političnega odnosa med oficirskim zborom in državo. Zaradi tega je v primeru analize civilno-vojaških odnosov potrebno kot prvo definirati naravo oficirskega zbora (Huntington 1967, 3).

Martin Edmonds je po več letih, s svojim delom *Armed Services and Society* iz leta 1988 nadaljeval tam, kjer je končal Huntington, ki je samo nakazal vprašanje varnosti kot pogoja in cilja družbenega razvoja. Huntington je proučeval civilno-vojaške odnose predvsem z vidika odnosov oficirskega zbora do države, kjer spor med obema imperativoma doseže vrhunec, pri tem pa zanemaril tisti del družbe, ki vojski, predvsem oficirskemu zboru, postavlja določene zahteve. Edmondsa zanima sistemska prepletenost vseh dejavnikov nacionalnovarnostne politike. Huntingtonov ambivalenten koncept varnosti je nadaljevanje Edmondsove razprave (Jelušič 1997, 69–70).

3.1.2 EDMONDSOVA SISTEMSKA TEORIJA

Edmonds trdi, da je varnost nejasen in večpomenski koncept, ki predstavlja temeljno družbeno vrednoto, hkrati pa predstavlja okolje, v katerem so zagotovljene vse temeljne družbene vrednote. Varnost je torej cilj in hkrati sredstvo za doseg nekega cilja (Edmonds v Jelušič 1997, 70), kar pomeni, da je lahko sredstvo ali metoda zavarovanja družbenih vrednot (Jelušič 1997, 70). Njegov koncept varnosti se »nanaša predvsem na posameznikovo zavest« (prav tam) in »temelji na zaznavi, na občutkih, kar pomeni, da varnost ne obstaja v materialni obliki, temveč je tisto kar posamezniki ali skupine zaznavajo kot takšno« (Jelušič 1997, 71).

Kombinacija vsebine koncepta varnosti kot simbola neke zaznave in kot sredstva za doseg cilja se kaže v protislovni situaciji, ko so oborožene sile dolžne ohranjati varnost in tudi same sebe kot simbol te varnosti. Zdi se, kot da oborožene sile obstajajo v dveh različnih svetovih, eden je praksa, v kateri odvrčajo grožnje ali se spopadajo z nevarnostmi, drugi je okolje zaznavanja, okolje stališč in prepričanj, v katerem se ljudje zaradi prisotnosti vojske počutijo bolj ali manj varne (Jelušič 1997, 71).

Po njegovem mnenju »se ta dva svetova ne izključujeta« (prav tam). Zapleteno in konfliktno naravo zahtev do vojske je ponazoril z dvema modeloma, pri čemer v prvem postavlja vojsko v vojaško okolje in je ponazoritev Huntingtonovega funkcionalnega imperativa, v drugem postavlja vojsko v nevojaško oziroma civilno okolje in je v bistvu ponazoritev njegovega socialnega imperativa. V vojaškem okolju varnost predstavlja sredstvo varovanja družbenih vrednot, v civilnem okolju pa je varnost cilj družbenega razvoja. Modela medsebojno nista povsem ločena, sta pa ključna za razumevanje civilno-vojaških odnosov. Kasneje, v svojem novem delu, oba modela poveže in postavi v mednarodne in družbeno politične okoliščine in oblikuje sistemski model (Jelušič 1997, 71–72), oziroma skupen model ravnotežja med varnostjo kot sredstvom in varnostjo kot ciljem nacionalnovarnostnega sistema in pravi da »Končni cilj v vseh civilno-vojaških odnosih je uravnoteženje vrednot in prepričanj, soglasje glede najustreznejše vloge oboroženih sil v družbi in sporazum o varnostni politiki in njeni ceni za državo« (Edmonds v Jelušič 1997, 78).

Edmonds trdi, da ne samo vojska, ampak celoten nacionalnovarnostni sistem predstavlja sredstvo in cilj varnosti (Edmonds v Jelušič 1997, 73). Sem uvrščamo »vse tiste institucije in strukture, za

katere je z zakonom predpisano, da morajo izpolnjevati varnostne naloge« (prav tam). Ostale institucije in posamezniki, za katere to ne velja, spadajo v tako imenovano okolje (prav tam). Za oba, tako za nacionalnovarnostni sistem kot za okolje, velja, da sta v medsebojni korelaciji, v kateri nenehno vplivata drug na drugega. Nacionalnovarnostni sistem je konstituiran z namenom soočanja z zunanjimi in notranjimi grožnjami in reagiranja na te grožnje z operativnimi akcijami, ki so lahko neposredne ali posredne. Posredna operativna akcija pomeni uspešnost odvratanja groženj. Neposredna operativna akcija pa pomeni uspešnost posredovanja v oboroženem spopadu, pomeni vojaški poseg in za odločitvijo o takem posegu mora stati celotna vlada ali celo celotno prebivalstvo. V kolikor prebivalstvo pristane na tak poseg, mora nacionalnovarnostni sistem ali vlada vseskozi preverjati odzive prebivalstva ter iskati nenehne dokaze o upravičenosti take akcije, da bo nadalje deležna podpore prebivalstva. V kolikor podpora začne slabeti pa mora nacionalnovarnostni sistem stremeti k čimprejšnjemu dokončanju vojaškega posega (Jelušič 1997, 73–74).

V modelu inputi prihajajo iz okolja in vsebujejo dogodke izven sistema, »ki spreminjajo, preoblikujejo ali vplivajo na nacionalnovarnostni sistem« (Jelušič 1997, 77) in se pojavljajo kot zahteve oziroma pričakovanja in kot podpora. Zahteve se nanašajo na temeljno funkcijo »nacionalnovarnostnega sistema, to je zoperstavljanje nevarnostim za nacionalno varnost« (prav tam). Podpora je lahko pozitivna ali negativna in se izraža kot materialna in psihološka podpora. Materialna podpora se najpogosteje izraža v denarni obliki, kjer denar predstavlja »sredstvo, s katerim se zahteve lahko uresničujejo« (prav tam). »Psihološka podpora pa je posledica zaznave, da je varnost zaželeno vrednota in da je varnostni sistem tisti, ki zagotavlja najboljšo možno uresničitev te vrednote glede na ponujene možnosti« (prav tam).

Outputi so v modelu prikazani kot operativne in neoperativne akcije nacionalnovarnostnega sistema. Med neoperativne akcije lahko štejemo tudi prizadevanja nacionalnovarnostnega sistema in z njim oboroženih sil, da okrepijo ali vsaj ohranijo dobre odnose z javnostjo in si ustvarijo družbeno sprejemljivo podobo, kar pa pomeni materialno podporo prebivalstva, ki jim prinaša proračunska sredstva (Edmonds v Jelušič 1997, 75). Nacionalnovarnostni sistem s prepričevanjem javnosti, da je varna, vpliva na predstave javnosti o varnosti. Vendar kljub temu prepričevanju lahko prihaja do nezaupanja prebivalstva v nacionalnovarnostni sistem: ker je vojska slabo vodena, ker je premajhna, preslabo opremljena, je s tem neučinkovita proti sovražniku, ki je velik, močan in učinkovit (Jelušič 1997, 75).

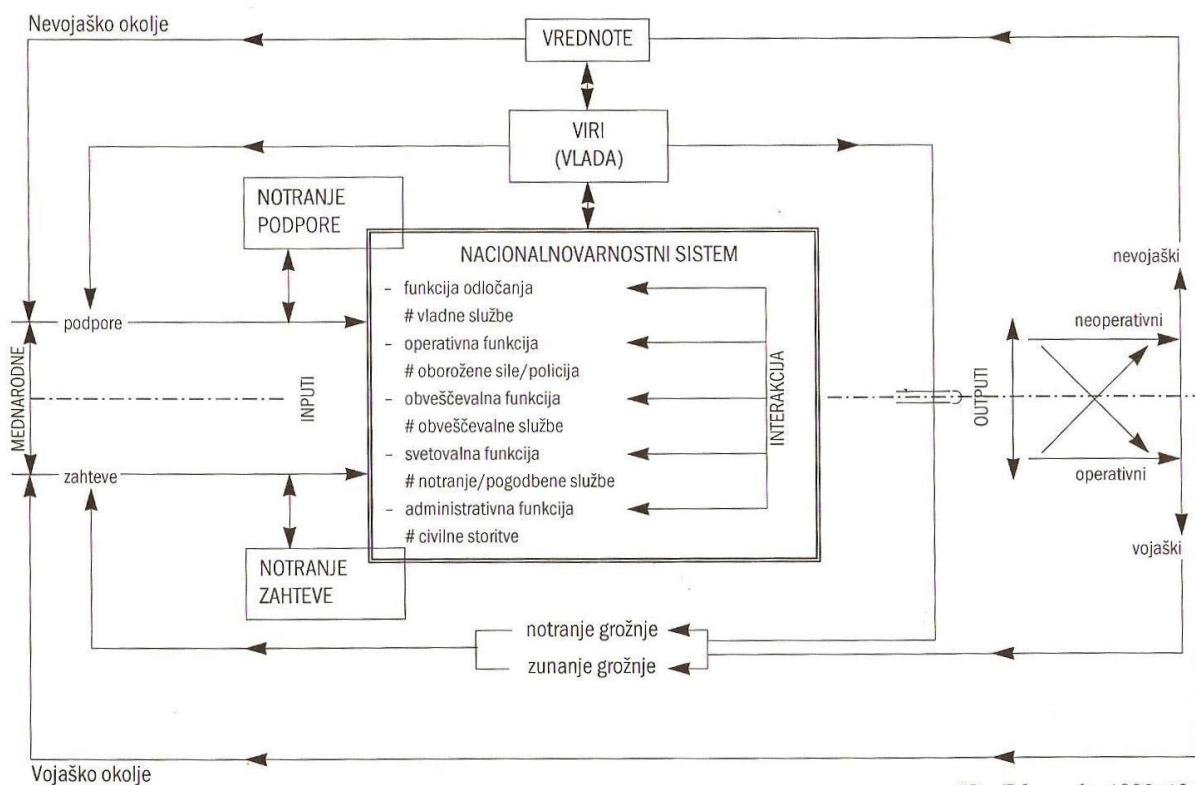
V sodobnem svetu zaradi zmanjšane vloge oboroženih sil, kot edinega sredstva za zagotavljanje varnosti, večkrat prihaja do zmanjševanja podpore javnosti predvsem »zaradi sprememb na prednostni lestvici družbenih vrednot« (Jelušič 1997, 77) ali »zaradi zaznave, da oborožene sile niso več sposobne izpolnjevati funkcionalnega imperativa« (prav tam).

Ravnotežje med obema imperativoma, se pravi socialnim in funkcionalnim, daje nacionalnovarnostnemu sistemu in oboroženim silam možnost legitimiranja na načine, ki jih priznava prevladujoča politična kultura neke družbe. Imperativ namreč pomeni, da civilna družba ali politična skupnost postavljata neke zahteve in pričakovanja, da bo vojska ravnala v skladu z zakoni in institucijami političnega sistema, ki seveda nadzorujejo uresničevanje svojih pričakovanj. Civilna družba postavlja vojski posebne moralne norme in pričakovanja, ki jih mora le-ta upoštevati /.../ To dejansko pomeni, da civilna družba nadzoruje način prilagajanja vojske politični kulturi okolja ter dogovorjenim socialnim in političnim procesom političnega odločanja (Jelušič 1997, 78).

Medsebojno zaupanje med javnostjo in nacionalnovarnostnim sistemom pripelje do uravnoteženih vrednot in prepričanj. »Zaupanje je možno doseči samo, če je delovanje vseh sodelujočih javno, odgovorno in izpostavljeno kritiki in nadzoru« (Jelušič 1997, 78). Pri pridobivanju zaupanja javnosti v varnostno politiko države pa ima najpomembnejšo vlogo vlada s svojim moralnim delovanjem (Jelušič 1997, 79), pri tem pa velja poudariti, da se z zaupanjem javnosti lahko tudi manipulira. »Sodobni politični sistemi, stranke, politični organi in vlade uporabljajo mnoge metode za vzbujanje lojalnosti in pripadnosti svoji politiki. Pri tem posebej izstopa uporaba tiska in medijev na sugestivni način« (Erikson v Jelušič 1997, 80). Poleg medijev so pomembne prvine negovanja zaupanja tudi retorični nastopi in strateški simboli, prilagojeni glede na specifično politično kulturo okolja (prav tam).

Uspešnost vzpostavljanja ravnotežja med vrednotami in prepričanji pa ni odvisna samo od vlade, oboroženih sil in javnosti, ampak tudi od okolja. Okolja pa se razlikujejo zaradi svojih političnih sistemov, kulture in različnih stopenj gospodarskega razvoja (Jelušič 1997, 81).

Slika 3.1: Ravnotežje med varnostjo kot sredstvom in varnostjo kot ciljem

Vir: Jelušič (1997, 83).

Ravnotežje med socialnim in funkcionalnim imperativom je končni cilj v vseh civilno-vojaških odnosih. Ti pa imajo več dimezij, na katere lahko gledamo iz različnih perspektiv, ki vključujejo odnose v sferah moči in politik, ekonomij in medijev, znanosti in tehnologije kakor tudi kulture in zgodovine (Rukavishnikov in Pugh 2003, 131). Odnosi med mediji in vojsko, ki so postali predmet znanstvenega proučevanja v drugi polovici 20. stoletja, prav tako pomenijo pomembno dimenzijo v teorijah civilno-vojaških odnosov. Mediji oblikujejo družbeno podobo oboroženih sil in tako vplivajo na mnenje javnosti do poslanstva oboroženih sil (Rukavishnikov in Pugh 2003, 135).

4 VLOGA MEDIJEV V CIVILNO-VOJAŠKIH ODNOSIH

V sodobni informacijski družbi so mediji postali ključni dejavnik na vseh področjih družbenega življenja. Mediji so nosilci sporočil, ki so temeljni element vsakega komunikacijskega procesa (Vreg 1990, 21) in imajo eno najpomembnejših vlog pri doseganju »konsenza in privolitve v procesu legitimacije« (Vreg 1990, 251). Preko njih »teče celoten tok politične komunikacije državnih, političnih in vojaških subjektov« (prav tam), istočasno pa tudi mediji sami s svojo prepričevalno močjo lahko močno vplivajo na javnost (prav tam). V civilno-vojaških odnosih ima v procesu legitimiranja ravno javnost zelo pomembno vlogo (Jelušič 1992, 97). Splichal (v Prezelj 1997, 1023) trdi, da »javno mnenje pogosto daje avro legitimnosti: zakoni, politike, odločitve ter celo obsodbe in vojne so videti utemeljene in pravične, če so skladne z javnim mnenjem« (prav tam). Vsaka nacionalnovarnostna politika teži k čim višji stopnji legitimnosti, ki jo določa sprejemljivost oziroma podpora večine prebivalstva (Vogt v Jelušič 1992, 97).

Prebivalstvo lahko svojo podporo ali nezaupanje izraža na volitvah. Če vlada ne bo sprejemala odločitev, ki so v skladu z merili oziroma pričakovanji in zahtevami državljanov, bo deležna nezaupnice na naslednjih volitvah ali že v času svojega mandata. Zaupanje javnosti vase lahko preverja na delnih volitvah ali z volitvami na nižjih organizacijskih ravneh. Pri sprejemanju pomembnejših odločitev pa lahko poišče »javno soglasje« (Jelušič 1992, 97), tako da razpiše referendum. Prebivalstvo lahko svojo nepodporo jasno izrazi tudi preko civilne iniciative in na javnih manifestacijah (prav tam). Kako se bo javnost odločala pa je v veliki meri odvisno od medijev, ki s svojo kritično in nadzorno funkcijo spremljajo delovanje »vse politične in ekonomske elite, vseh družbenih institucij ter javnih delavcev na vseh področjih družbenega življenja« (Vreg 1990, 57). »V razvitem demokratičnem svetu pravijo novinarjem »psi čuvaji« (watchdogs), ker bedijo nad državo, političnimi, gospodarskimi in finančnimi centri moči in vplivnimi posamezniki« (Košir 2003, 176) in o vsem kritično poročajo. In bolj, ko so sporočila medijev oziroma novinarjev skladna z obstoječimi mnenji in nudijo notranjo oporo občinstvu, večji vpliv imajo ter so s tem bolj učinkovita. Propagandist skozi medije skuša spremeniti neke vzorce vedenja ciljne publike v eno ali drugo smer, da pa do tega lahko pride, je odvisno od več dejavnikov, ki so v korelaciji z »virom sporočila, vplivom mnenjskih voditeljev, skupinsko interakcijo, kontekstom, v katerem je poslano in sprejeto sporočilo, in uporabo medijev« (Vreg 2000, 162). Prav tako lahko sama »verodostojnost« in »imidž« vira pomembno vplivata na spreminjanje stališč (prav tam).

Hugh Smith poudarja vlogo medijev pri vplivanju na odločitve za posredovanje v oboroženih spopadih in posledična stališča javnosti o delovanju vojske. Mediji lahko vplivajo na proces sprejemanja odločitev in na javno mnenje, toda kot Smith opozarja, mediji ne krojijo javnega mnenja po lastni volji, hkrati pa do neke mere odražajo poglede bralcev, poslušalcev, gledalcev in političnih vpletenih posameznikov (Smith v Davis 2011, 63–64). Razvoj množične družbe je izboljšal položaj, ki ga mediji zavzemajo v vplivanju na oblast in tako spodbudil politične akterje, tudi tiste v vladi sami, da vplivajo, usmerjajo in celo manipulirajo z mediji. To prav posebno pride do izraza v obdobju vojne, ko oblasti poskušajo pridobiti podporo in ustvariti konsenz z uporabo medijev kot orodja za oblikovanje dojemanja konfliktov (Brown v Levy 2011, 195). Vreg (1990, 45) trdi, da so množični mediji »v rokah države ali velikih političnih in gospodarskih interesnih skupin, ki narekujejo in nadzorujejo vsebino množične komunikacije« (prav tam). Zato se lahko zgodi, da mediji, ki so vpleteni v interakcijo družbenih subjektov v konfliktu namesto, da bi opravljali »vlogo mediatorjev«, pogosto »zastrujejo nezaupanje, negotovost in tujost« med predstavniki posameznih interesov in to prenašajo na javnost (Vreg 1999, 425). Tudi Lasch se strinja, da z informacijami, ki jih širijo množični mediji, ti ne želijo vedno spodbujati osnovnih vrednot demokracije, ko predstavljajo alternativna mnenja ali pod vprašaj postavljajo odločitve države (Lasch v Levy 2011, 195).

Mediji imajo veliko družbeno moč, saj podeljujejo »ugled, veljavo in status osebam, mnenjem in institucijam« (Vreg 2000, 163). Predstavljajo avtoriteto, ki določa kaj je prav in kaj je fantazija. Kljub temu, da ne morejo izvajati nikakršnih sankcij, z javnim objavljanjem lahko sprožajo razne sankcije, kot na primer: »sodne postopke, odstopne, zamenjave voditeljev, ekonomske represalije in podobno« (Vreg 1990, 57).

V sodobnem svetu mediji »vedno bolj zavzemajo prvo mesto v ideoloških sistemih« (Vreg 1990, 247). S tem, ko posredujejo medijsko »podobo politikov, vlad, političnih strank, dogajanj v parlamentih, političnih in razrednih spopadov« (prav tam), v javnosti ustvarjajo podobo realnosti. Imanentne funkcije (informacijska, mnenjska, orientacijska, akcijska) mediji opravljajo »tako, da s prepričevalno sporočilno strukturo krepijo procese politične stabilizacije in družbene integracije; s politično propagando pa dosegajo družbena gibanja v smeri začrtane politike vladajočega razreda« (prav tam). Prav tako se politične, vojaške, ekonomske, gospodarske in druge elite zavedajo, da je uspešnost nadzora nad javnostjo, njenih zahtev in pričakovanj, njenega zaupanja vanje, s tem pa tudi njihove lastne legitimnosti, v veliki meri odvisna od nadzora nad informacijami in s tem vplivanja na javnosti.

4.1 MEDIJI IN VOJAŠTVO V SLOVENIJI

Kako pomembno funkcijo imajo lahko mediji pri oblikovanju stališč javnosti do vojske, s tem pa tudi podpore ali nepodpore vojski, so pokazale tudi številne javnomnenjske raziskave. V Sloveniji je bilo v zadnjih treh desetletjih javno mnenje pomemben predmet raziskovanja, še posebno v času po desetdnevni osamosvojitveni vojni junija in julija 1991, v kateri so mediji odigrali zelo pomembno vlogo. Informacijsko-propagandne sile so z informacijami in komentarji pospeševale vznemirjenje v slovenski javnosti, hkrati pa ljudi organizirali v kolektivno telo z enotnimi zahtevami in pričakovanji ter skupnim ciljem. Bebler razlaga, da je oboroženi spopad med slovensko vojsko in policijo na eni in veliko boljše oboroženo jugoslovansko armado »močno vplival na nadaljnjo slovensko obrambno in varnostno politiko kot tudi na civilno-vojaške odnose« (Bebler v Malešič 2011, 167). Jelušičeva (prav tam) se strinja, da je uspešen vojaški spopad leta 1991 pomagal legitimizirati novo vojsko v družbi in je tako vplival na njen razvoj. Ravno tako pomembno v tem procesu je bilo zavedanje slovenskih političnih in vojaških elit, da učinkovite in legitimne vojaške sile morajo hkrati zadovoljiti socialna, politična in funkcionalna pričakovanja javnosti (Jelušič v Malešič 2011, 167). Vendar kljub temu zavedanju je močna podpora slovenske javnosti, ki si jo je pridobila Slovenska vojska pred in med osamosvojitveno vojno po končani vojni začela naglo upadati. Obrambni sistem v procesu izgradnje namreč ni poskrbel za izdelavo strategije odnosov z javnostjo, ker se mu je podpora javnosti zdela samoumevna. Za obveščanje javnosti dolgo ni bilo organizirane posebne službe za odnose z javnostmi z usposobljenim kadrom, ker se jim to ni zdelo potrebno, temveč so za to skrbeli kar sami. To pa je povzročilo, da se je javnost seznanjala o vojaških zadevah predvsem preko objav o raznih incidentih in aferah saj imajo te že od nekdaj prednost v večini medijskih ustanov (Jelušič 1998, 89).

V slovenskem obrambnem sistemu je sistem obveščanja precej centraliziran, saj v medijih lahko javno nastopajo samo »minister, državni sekretarji in predstojniki uprav« (prav tam) ter nekateri uradniki pooblaščen s strani ministra. Služba za odnose z javnostmi, ki je vezana na kabinet ministra v pisni obliki pripravlja informacije za javnost in jih posreduje različnim medijskim ustanovam po Sloveniji (prav tam). Vendar po Zakonu o medijih (25. člen) so te dolžne objavljati samo nujna sporočila v zvezi resne ogroženosti življenja, zdravja ali premoženja ljudi, kulturne in naravne dediščine ter varnosti države (prav tam), tako da je objava posredovanih sporočil za javnost odvisna od presoje uredništev medijskih hiš. To pa pomeni, da informacije s področja obrambnih zadev, razen, ko gre za senzacije, največkrat ne dosežejo javnosti (Jelušič 1998, 99).

Tu nastane ovira, saj se morajo oborožene sile ves čas prilagajati zahtevam in pričakovanjem javnosti »preko procesa komuniciranja z njimi« (Prezelj 1997, 1021). Ob tem ne gre zanemariti dejstva, da se tudi same ves čas trudijo sokreirati ta socialni imperativ, nakar se le-temu »pridno podrejajo, kar jim v zameno seveda prinaša legitimnost in proračunski denar« (prav tam). Tudi politiki hočejo biti ponovno izvoljeni in pridobivati politične točke, zato se morajo nenehno prilagajati zahtevam javnosti, kar pa posledično vodi v to, da je tudi v njim v interesu, da se vojska prilagaja socialnemu imperativu (prav tam).

Intenzivnost pretoka informacij med javnostjo in obrambnim sistemom pa je odvisna tudi od odprtosti obrambnega sistema. Bolj kot je obrambni sistem odprt, večja je izmenjava informacij, bolj je sistem legitimen. Zaradi institucije tajnosti pa je obrambni sistem le delno odprt sistem in posledično slabo deluje na podporo domače javnosti (prav tam). Zaupni podatki namreč onemogočajo, da bi se javnost izrekala na osnovi védenja, ko gre za pomembno odločitev s področja obrambe, temveč se odloča na osnovi čustev. To pa vodi do nezaupanja do tistega, ki te podatke hrani (Jelušič 1997, 79).

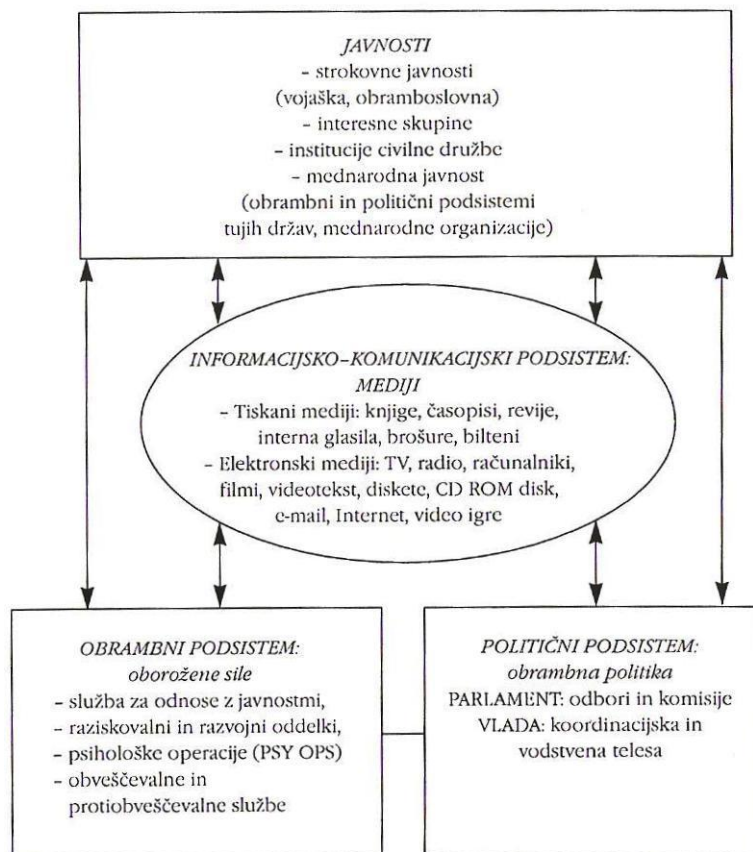
4.2 MODEL KOMUNICIRANJA MED JAVNOSTJO IN VOJSKO

Temelje za oblikovanje modela komuniciranja med javnostjo in oboroženimi silami predstavljajo sistemska teorija Martina Edmondsa (1988), Vregov sistemski razvojni model (1990), kakor tudi »klasični trikotnik razmerij, ki nastajajo med vojaštvom, političnim sistemom in civilnim okoljem« (Prezelj 1997, 1030). Edmonds trdi, »da podpore, zahteve in pričakovanja javnosti predstavljajo input sistemu nacionalne varnosti in s tem tudi oboroženim silam. Output pa predstavljajo operativne in neoperativne akcije« (Edmons v Prezelj 1997, 1030), pri čemur med slednje »lahko štejemo tudi prizadevanje oboroženih sil, da ohranijo dobre odnose z javnostmi in si ustvarijo sprejemljivo podobo v družbi« (prav tam). Odnosi z javnostmi so torej neoperativni outputi, ki »so vitalnega pomena za vsako vojsko« (prav tam), saj ohranjajo njeno legitimnost. Vreg medijem pripisuje »vlogo posrednika interakcije različnih družbenih podsistemov (političnega, ekonomskega, kulturnega, znanstvenega podsistema) z javnostjo, ki pa stopa v interkomunikacijo kot samostojna, avtonomna instanca v funkciji družbenega kritika« (Vreg v Prezelj 1997, 1030).

V modelu komuniciranja med javnostjo in oboroženimi silami, kjer je smer vplivanja prikazana s puščicami (glej Sliko 4.2), velja da:

1. javnost preko medijev in političnega podsistema vpliva neposredno in posredno na oborožene sile, prav tako tudi oborožene sile preko medijev vplivajo neposredno in posredno na javnost,
2. javnost preko medijev vpliva neposredno in posredno na politični podsistem in s tem na obrambno politiko,
3. »mediji vplivajo na javnost, obrambno politiko in oborožene sile« (Prezelj 1997, 1031) in tudi javnost, obrambna politika in oborožene sile vplivajo na medije,
4. »obrambna politika vpliva na oborožene sile in obratno« (prav tam).

Slika 4.2: Model komuniciranja med javnostjo in vojsko

Vir: Prezelj (1997, 1031).

Iz modela je razvidno, »da mediji niso samo sredstvo komuniciranja« (Prezelj 1997, 1032) med javnostjo in vojsko ampak nastopajo ali poskušajo nastopati »kot pomemben avtonomni dejavnik« (prav tam). Mediji s selekcijo novic, z načinom podajanja novic ter s preiskovalnim in raziskovalnim novinarstvom vplivajo na javnost in na celotno nacionalnovarnostno politiko (prav tam).

Ko razmišljamo o odnosu med javnostjo in vojsko v sodobnih družbah, lahko opazimo, da so bile zgodnje razprave o civilno-vojaških odnosih omejene na odnose med vojsko in državo, kjer javnost ni igrala posebnega pomena. Janowitz (v Malešič 2011, 161) je, za razliko od Huntingtona (prav tam), civilno-vojaške odnose razložil kot odnose med vojsko in družbo, kjer je pustil nekaj prostora, da se obča javnost lahko raziskuje v tem kontekstu. Poudarjal je, da zaščita družbe od zunanjih groženj ni dovolj pomemben razlog, ki bi upravičil žrtvovanje vrednot, na katerih je bila prav ta družba osnovana (prav tam). Civilno-vojaški odnosi se raztezajo preko odnosa med vojsko in civilnimi oblastmi, saj v veliki meri vključujejo civilno družbo in javnost samo (Malešič 2011, 162). Pinch (prav tam) vidi javna stališča do vojske in odnosov med vojsko in mediji kot kazalec civilno-vojaških odnosov v družbi.

Okolje, v katerem mediji delujejo, ideologija in vrednote, ki prevladujejo v tem okolju vplivajo na medije, prav tako pa tudi mediji vplivajo in sokreirajo to okolje. Komunikologi so medijem že od nekdaj pripisovali tudi funkcijo »prenosa kulturne dediščine« (Lasswell v Vreg 1990, 59). Ideje, znanje, podobe in sporočila, ki jih prenašajo, so za večino ljudi glavni vir zavedanja skupne preteklosti in pripadnosti skupnemu družbenemu prostoru in vrednotam. Vreg trdi, da »množično komuniciranje organizira kolektivni spomin znanja družbe« (Vreg 1990, 60).

5 KOLEKTIVNI SPOMIN IN KULTURNA IDENTITETA

V tretjem desetletju prejšnjega stoletja sta izpod peres sociologa Maurica Halbwachsa in umetnostnega zgodovinarja Abya Warburga vzniknili dve samostojni teoriji o kolektivnem oziroma družbenem spominu, ki se kljub svojima popolnoma različnima si pristopoma srečata na stičišču zanikanja ideje o biološki pogojenosti kolektivnega spomina in njegovi 'dednosti'. Svojevrsten značaj, ki naj bi ga razvil prav določeni družbi in kulturi pripadajoči posameznik ni posledica genetskega dedovanja, temveč socializacije in običajev. Ravno to »preživetje 'tipa'« omogoča človeku ohranitev kot psevdo-vrste (Erikson v Assmann 1988, 125–126) in se dogaja v funkciji kulturnega spomina, ki služi kot koncept za vse znanje, ki diktira vedenje in izkušnje ter podaja okvir za delovanje družbe prenašajoče se iz generacije v generacijo (Assmann 1988, 126).

Na tem mestu je smiselno izpostaviti koncept »komunikativnega spomina« ki se nanaša na prakse znotraj kolektivnega spomina, ki zadevajo področje vsakdanjega sporazumevanja. Slednje je Halbwachs vključil in analiziral pod krovnim pojmom kolektivnega spomina, ki tvorijo sfero ustne zgodovine. Pomembna prvina tovrstnega sporazumevanja je stvarjenje individualnega spomina, ki je, kot pravi Halbwachs, družbeno mediiran in je v povezavi s skupino. Vsak individualni spomin se konstituira znotraj komunikacije z ostalimi, ki pa niso zgolj, katera koli skupina ljudi, temveč skupine, ki tvorijo svojo povezanost in ločenost od ostalih na podlagi skupnega dojetja preteklosti. To vključuje družine, soseske in profesionalne skupine, politične stranke, združenja vse do celotnih narodov. Vsak posameznik je pripadnik mnogih takšnih skupin in tako hrani mnogovrstne kolektivne identitete in spomine (Assmann 1988, 127).

Najpomembnejša karakteristika komunikativnega spomina je omejenost njegovega časovnega horizonta, saj, kot to nakazujejo študije oralne zgodovine, se razteza največ osemdeset do sto let v preteklost in tako zaobjema tri do štiri generacije. Hkrati se ta horizont premika premo sorazmerno s tokom časa in tako komunikativni spomin ne ponuja stične točke na katero bi se lahko zasidral v neprekinjenem toku zgodovine. Slednja tiči v kulturnem stvarjenju zunaj neformalnega vsakdanjega spomina (prav tam). In ravno ta prenos od vsakdanjega komuniciranja k objektivizirani kulturi – tekstov, podob, običajev, spomenikov, itd. – je potreben za tvorjenje identitete na podlagi spominu podobni strukturi znanja. »S tem je mišljeno, da skupina osnuje svoje zavedanje o enotnosti in posebnosti na podlagi tega znanja in iz njega črpa formativne in normativne pobude z namenom reprodukcije svoje identitete« (Assmann 1988, 128).

Tako kot je komunikativni spomin zaznamovan z vsakdanjostjo, je kulturni spomin njegovo nasprotje, saj transcendirata omejitve časovnega horizonta: ima namreč sidrno mesto in se tako ne spreminja v toku časa. To sidrno mesto tvorijo monumentalni dogodki preteklosti, ki so se ohranili skozi zapise, običaje in spomenike ter institucionalna komunikacija (recitacije, prakse in opazovanja) (Assmann 1988, 129).

5.1 KULTURNI SPOMIN

Kulturni spomin lahko razumemo kot triado odnosov med spominom – posodobljeno preteklostjo, kulturo in skupino – družbo. Assmann (1988, 130–133) navaja šest prvin, ki očrtajo kulturni spomin:

1. Tvorjenje identitete v povezavi do skupine. Kulturni spomin ohranja zbirko znanj na podlagi katerih skupina osmišlja svojo povezanost in enkratnost. V Nietzschejevih besedah gre za konstituiranje horizontov, kjer je dotok znanj v kulturnem spominu jasno zaznamovan s tem kaj je lastno in kaj je tuje.
2. Sposobnost rekonstrukcije, ki se nanaša na sposobnost družbe v posameznem obdobju, da obnovi preteklost znotraj aktualnih časovnih okvirov. Kulturni spomin torej vedno rekonstruira: vedenje vselej prikaže v trenutnih miselnih okvirjih (skozi prilagajanje, kritiko, ohranjanje ali spreminjanje), kljub temu da se sklicuje na negibne figure preteklosti.
3. Oblikovanje ali objektivizacija, ki kristalizira sporočevani pomen in kolektivno znanje, je predpogoj za njegovo širjenje znotraj kulturno institucionalizirane dediščine družbe.
4. Organizacija, ki vključuje institucionalno oporo komuniciranju skozi formalizacijo načinov komuniciranja in ceremonij ter specializacijo nosilcev kulturnega spomina.
5. Obveza – odnos kulturnega spomina do normativne samopodobe skupine privede do jasnega sistema vrednot in lestvice pomembnosti, ki strukturirata kulturni dotok znanj in simbolov. Nekateri so pomembni in nepomembni, središčni in robni, lokalni in vse prisotni glede na njihovo vlogo v produkciji, reprezentaciji in reprodukciji samopodobe.
6. Refleksivnost kulturnega spomina, ki je triplastna, saj je ta:
  - a. refleksiven do delovanja, saj interpretira običajno delovanje skozi pregovore, maksime in rituale,
  - b. refleksiven do samega sebe, saj se sklicuje sam nase za pojasnjevanje, razločevanje, reinterpretacijo, kritiko, cenzuro, kontrolo,...

- c. refleksiven do lastne podobe, ki odraža samopodobo skupine v preobremenjenosti s svojim družbenim sistemom.

Koncept kulturnega spomina obsega telo tekstov, podob in ritualov specifičnih za vsako družbo v določenem času in njihova uporaba služi v namen stabiliziranja in posredovanja samopodobe te družbe. Na podlagi tega kolektivnega znanja o preteklosti, vsaka družba osnuje svoje zavedanje o povezanost in specifičnosti. »Skozi svojo kulturno dediščino neka družba postane vidna sama sebi kot tudi drugim. Katera preteklost je postavljena v ospredje v tej dediščini in katere vrednote vzniknejo v procesu identifikacije z njo, nam veliko pove o zgradbi in težnjah te družbe« (Assmann 1988, 133).

Na tem mestu je smiselno predstaviti snov, ki konstruira s Počkom povezani tako kulturni kot tudi kolektivni spomin: to je zgodovinsko dogajanje na področju Pivške kotline, ki zadeva vojaško prisotnost na tamkajšnjih tleh. Pomembnost tovrstne predstavitve je dvoplastna, saj je potrebno upoštevati dva vidika, in sicer umestitev celotne problematike, ki zadeva vadišče, v kronološki okvir dogajanja, kakor tudi potencialnost vzrokov za trenutna stanja naklonjenosti ali odpora kot posledice konstruirane daljne in bližnje zgodovine.

6 ZGODOVINA IN PROBLEMATIKA OSREDNJEGA VADIŠČA POČEK

Teža zgodovine je pomemben dejavnik, ki nam pomaga razumeti trenutne poglede na vojsko skozi prizmo preteklosti države. Tako je lažje razumeti trenutne motive in delovanje, ko upoštevamo: ali je neka družba imela imperialno zgodovino ali je bila nevtralna; ali je vojska skozi zgodovino uživala dolgotrajen ugled, moč in prestiž v družbi; ali ima družba staro tradicijo naborništva. (Callaghan, Dandeker in Kuhlmann 1999, 6).

Območje Pivške kotline, kjer leži Osrednje vojaško vadišče Poček, je zaradi pomembnega strateškega položaja že večkrat v zgodovini predstavljalo mejno, prehodno ozemlje, kjer so se skozi stoletja menjavali različni gospodarji in vojske. Tukaj je potekala meja med Iliri in Rimskim imperijem, kasneje med zahodnim in vzhodnim rimskim cesarstvom, in nazadnje po koncu prve svetovne vojne, ko so slovensko prebivalstvo razdelili med dve državi, Italijo in Jugoslavijo (Horvat 1975a, 79; Čuček 2005, 770). V 20. stoletju so ljudje na pivškem živeli v štirih državah, v Avstro-Ogrski, Italiji, Jugoslaviji in nazadnje v Sloveniji in vsako od teh obdobj je v njih zapustilo svoje sledi.

6.1 ZGODOVINSKI PREGLED

Pivška kotlina je bila najprej v posesti oglejskega patriarha, kasneje je prišla pod oblast Devinskih gospodov. V 14. stoletju je bila priključena Kranjski, ko so to posest dobili Habsburžani. Pivška kotlina je spadala v Notranjsko in dolga stoletja, z izjemo Francije v času Ilirskih provinc, ostala pod vplivom Avstrije, ko je bilo v Postojni okrajno glavarstvo za Notranjsko (Horvat 1975a, 72– 82; Čuček 2005, 771).

Po atentatu na avstrijskega prestolonaslednika Franca Ferdinanda v Sarajevu je Avstro-Ogrska , 28. julija 1914 napovedala vojno Srbiji in začela se je vojna, ki je kmalu prerasla v spopad svetovnih razsežnosti. Postojna se je čez noč spremenila v vojaško mesto in celoten način življenja je bil podrejen vojski. Tu je bil osrednji štab Avstro-Ogrske vojske na Soški fronti z generalom Svetozarom Borojevićem, poveljnikom 5. armade, in hkrati center oskrbovalnega aparata v zaledju Soške fronte. Že pred vojno napovedjo Italije Avstro-Ogrski so se v tedanji Ljudski šoli naselili topničarji težke havbične divizije. Kmalu po izbruhu vojne, 23. maja 1915, je prispelo

tržaško namestništvo, saj se v Trstu ni počutilo več varne. Nekaj časa sta bila v šoli nastanjena tudi prva marškompanija pešpolka št. 100 in poljska bolnišnica, ki sta se kasneje umaknila na vipavsko. V te prostore se je potem preselil Rdeči križ, poleg Ljudske šole pa so postavili še dodatne barake. V vojaški pekarni na kolodvoru so pekli kruh, ki so ga z vlaki ali vozovi vozili na fronto. Delovala je tudi okrepčevalnica za mimoidoče vojake, ki jo je postavilo Okrajno glavarstvo in oficirska kavarna s častniško obednico. Častniki so zasedli vsa prosta stanovanja v Postojni in okolici. V Postojni in Pivki (takrat Št. Petru) sta delovala tudi dva oddelka narodne straže, ki sta ob koncu vojne, ko se je cela soška fronta zlila skozi Postojnska vrata skrbela za red in razoroževanje vojske. (Fatur 1975, 208; Simčič 2014, 174–178).

Po koncu prve svetovne vojne je na tem območju prišlo do velikih ozemeljskih in družbenih sprememb, ko sta bili celotna Primorska in del Notranjske priključeni Kraljevini Italiji. 29. oktobra 1918, ko je Ljubljana uradno razglasila konec Avstro-Ogrske, so skupaj s celo Slovenijo praznovali tudi na pivškem. Žal je bilo proslavljanje kratkotrajno, saj je že 5. novembra 1918, v Postojno prispel prvi italijanski vojak, polkovnik Castelli, tri dni za njim, pa še italijanski pešpolk. Vzpostavili so nadzorne komisije, ki so bile nastanjene v Postojni in Št. Petru ter razorožili in razpustili narodno stražo. Lokalno prebivalstvo je bilo presenečeno, razburjeno in razočarano. Najbolj jih je pa preplašil razglas, ki je klical vse bivše vojake avstrijske vojske od osemnajst do petdeset let starosti, da se javijo kontrolnim komisijam, kar je povzročilo med prebivalstvom strah pred internacijo in jih je veliko zbežalo (Čuk 2009, 120; Smrdel 1975, 208–209).

Usoda prebivalstva je bila določena že z Londonskim sporazumom, tajno meddržavno pogodbo, sklenjeno 26. aprila 1915 v Londonu, ko sta Francija in Velika Britanija s pristankom carske Rusije, Italiji (ta je bila do takrat v trojni zvezi z Avstro-Ogrsko in Nemčijo) obljubili del slovenskega in hrvaškega ozemlja kot nagrado za prestop iz tabora centralnih sil med sile antante. Določbe sporazuma se pri tem niso ozirale na etnične razmere in obveznosti do etničnih manjšin, ki so spadale pod Italijo, in ki so predstavljale celotno prebivalstvo Pivške kotline. (Čuk 2009, 117).

Z Rapalsko pogodbo, 12. novembra 1920, sta celotna Primorska in del Notranjske pripadali Kraljevini Italiji. Meja med Kraljevino Italijo in Kraljevino SHS je potekala po razvodju med Črnim in Jadranskim morjem v liniji od Vršiča, Lepene, Bogatina, Porezna, Godoviča, Hrušice, Planine, Javornikov, Snežnika, Reke do Kvarnerja. Pivška kotlina je postala del novo ustanovljene Tržaške pokrajine Kraljevine Italije (Čuček 2005, 771).

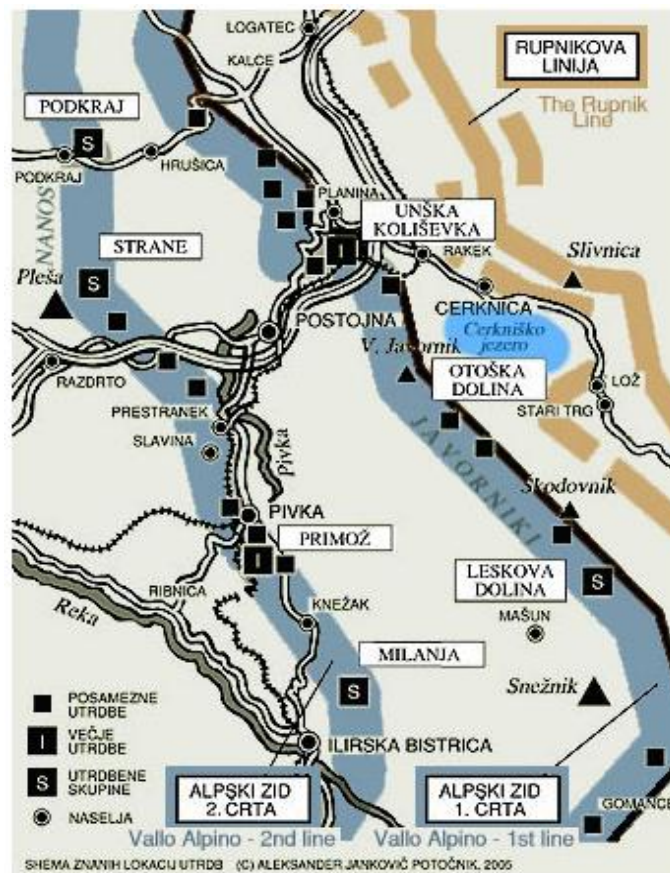
Z razmahom fašizma, od leta 1922 dalje, je sledilo nasilno poitalijančevanje in odkrito raznarodovanje. Italijanski jezik je bil edini uradni jezik. Namensko so naseljevali Italijane, ki so zamenjali Slovence na višjih položajih. Uvedli so italijanske šole in fašistične organizacije, prepovedali jugoslovanske praznike, dovoljena so bila le družabna srečanja (pevska, gasilska, folklorna, ipd.), a še ta pod strogim nadzorom. Organizirali so otroške in mladinske organizacije imenovane *Balilla*, *Piccole Italiane* z namenom vzgajati otroke v fašističnem duhu. Pričeli so z zastraševanjem, preganjanjem in zapiranjem lokalnega prebivalstva. Delovanje v slovenskem jeziku je postalo del ilegale. Zaradi slabih socialnih in političnih razmer se je istočasno sprožil tudi val migracij proti Ameriki, Argentini, Braziliji in tudi tedanji Jugoslaviji (Fatur 1975, 208–214; Čuk 2009, 17). Leta 1935, ko se je Italija bojevala v Abesiniji je vpoklicala tudi Pivčane. Leta 1940, pa je začela z vsesplošno mobilizacijo vključno z mladoletniki, ki jih je vključila v posebne vojaške enote imenovane *bataglioni speciali* (Čermelj in Perini 2005 v Čuček 2005, 772).

Na to območje so prvi italijanski vojaki, kot sem že omenila, vkorakali takoj po Castellijevem prihodu, to je novembra 1918. Z Rapalsko pogodbo leta 1920, ko je Pivška kotlina postala del Tržaške pokrajine Kraljevine Italije in hkrati tudi mejno ozemlje, pa se je tu skoncentriralo veliko število italijanskih vojakov, ki so morali biti zaradi mejne lege v stalni pripravljenosti. Usposabljali so se na Vremščici, po Javornikih, na šembijskem polju, bački gmajni, na griču pod Primožem ter na Petelinjskem in Palškem jezeru z njuno okolico, kjer sta bila poligona še iz časa Avstro-Ogrske (Čuček 2005, 770). V času vojaških vaj so postavili stražo in rdečo zastavo, ki je domačinom prepovedala dostop do zemljišč. V primeru, da zaradi vaj niso mogli opravljati dela na svojem zemljišču, jim je italijanska vojska izplačala dnevnice v višini 15 lir na osebo, dodatno pa še odškodnino za škodo povzročeno na obdelovalnih površinah in pridelkih (Čuček 2005, 778; Erjavec in Peršič 2005, 800).

Leta 1930 so Italijani začeli z intenzivnimi pripravami, ki so zajemale izgradnjo celotne infrastrukture (ceste, vodni zbiralniki, nastanitvene enote za vojsko) za izgradnjo sistema utrdb imenovanega Alpski zid, mogočnega obrambnega sistema, ki naj bi branil vzhodno mejo Kraljevine Italije pred Kraljevino Jugoslavijo (Smrdel 1975, 251). Kot zanimivost naj navedem, da so na približno isti črti sistem utrdb gradili že tretjič. Že Kelti in Iliri so gradili po gričih, potem Rimljani, ko je tukaj potekala vojna krajina med vzhodnim in zahodnim cesarstvom tako imenovana *Claustra Alpina Iuliarum* in nazadnje Italijani z Alpskim zidom ali *Vallo Alpina*, kot so ga imenovali sami in predstavlja enega največjih utrdbenih sistemov v Evropi (Smrdel 1975, 251; Čuček 2005, 771).

Italijani so z izgradnjo samih utrdb Alpskega zidu pričeli leta 1932, in sicer v dveh linijah. Prva linija je potekala vzdolž celotne italijanske kopenske meje od Genovskega zaliva po grebenih Alp, vzdolž francoske, švicarske, avstrijske in stare jugoslovanske meje do Reškega zaliva. Dolga je bila 1850 kilometrov (Jankovič-Potočnik 2004, 167). Na našem območju je bil sistem še posebno utrjen v Planini pri Postojni in v Škocjanu, veliko utrdb so zgradili tudi po Javornikih do Snežnika proti Reki. Druga linija je potekala 10 do 15 km zahodno od takratne meje. V Pivško kotlino je prihajala iz Ilirske Bistrice proti Zagorju, na vznožje in vrh Primoža, kjer je bil komandni center za bližnje utrdbe. S Primoža se je linija nadaljevala po poljih in gričih do železniške postaje v Pivki, proti Osojnici, Ovčjak Replje, do Slavenskega boršta, nadaljevala se je proti Orehku do Hruševja, in naprej do Velikih Brd, Stran in Nanosa (glej Sliko 6.3). Vsa gradbena dela so se izvajala pod strogim nadzorom stražnikov in brez sodelovanja lokalnega prebivalstva. Povsod, kjer je bilo možno, so postavili modre opozorilne table, da gre za vojaško območje, kjer je gibanje prepovedano (Smrdel 1975, 251).

Slika 6.3: Potek Rapalske meje in obeh utrdbenih sistemov na Pivškem

Vir : Park vojaške zgodovine Pivka (2016).

Koncentracija italijanske vojske v Pivški kotlini je bila od leta 1940 dalje vsako leto večja. Vasi in gozdovi so bili prepredeni z mrežo utrd, pospešeno so gradili tudi nove kasarne in skladišča ki so jih zapustili leta 1943. Po kapitulaciji Kraljevine Italije so utrdbe prišle pod nemško oblast. Večino izmed njih so leta 1944 razstrelili, ker so se bali da bi prišle v roke zaveznikom, ki so se že izkrcali v Istri, ali partizanom. Požgali so tudi vse kasarne po javorniških in snežniških gozdovih. Ena izmed dobro ohranjenih utrd je na Primožu v Pivki (Smrdel 1975, 251–253, Park vojaške zgodovine Pivka 2016).

Slika 6.4: Notranjost dobro ohranjene vojaške utrdbe na Primožu

Vir: Park vojaške zgodovine Pivka (2016).

Po vzpostavitvi Rapalske meje je bilo območje Pivške kotline ujeto med oba pasova obrambnih linij, kar je pomenilo ogromno koncentracijo vojske na tem območju. Sistem utrd za oskrbo in varovanje Rapalske meje so istočasno dopolnjevali tudi z gradnjo vojašnic v Ilirski Bistrici, Hrastju pri Pivki, Prestranku in Postojni (Smrdel 1975, 251). Te vojašnice so s sistemom utrd predstavljale steber obrambe vzhodne meje Kraljevine Italije. Po kapitulaciji Italije je nad njimi prevzela nadzor nemška vojska, vendar niso bile tako močno zasedene, saj se je glavnina front pomikala mimo tega območja (MO Slovenska vojska 2012).

Po drugi svetovni vojni je vse vojaške objekte prevzela JLA. Zaradi naborniškega načina popolnjevanja enot so bile v Pivški kotlini številne vojašnice z velikim številom nabornikov (samo v Pivki do 3.000 vojakov), številni pomožni objekti, kot so delavnice, garaže za tanke, vozila in podobno. Zlasti v 70-ih letih so se pospešeno gradila stanovanja za profesionalni častniški kader in

njihove družine. V vsakem kraju (v Postojni, Pivki in Ilirski Bistrici) so imeli tudi domove JLA, namenjene kulturnemu življenju, predvsem častniškega kadra. Vsi objekti so bili pod strogim vojaškim nadzorom, kjer je bil obisk civilne osebe brez spremstva vojaške osebe prepovedan.

Zaradi obsežnih vojaških struktur na pivškem so bila na tem območju poleg današnjega OSVAD PO tudi številna druga vojaška vadišča, o čemer ostanki pričajo še danes. Predvsem območje ob Petelinjskem in Palškem jezeru je prepredeno s številnimi tankovskimi potmi (med domačini je izraz tankovska pot v uporabi še danes, op.a.), jarki in ostanki ramp za popravilo vojaških vozil (Cernatič-Gregorič in Gorkič 2005, 817).

Velja omeniti, da je imela JLA na tem območju številne tanke, ki so bili organizirani v oklepne bataljone 228. motorizirane brigade v Pivki in Postojni in 13. proletarske brigade v Ilirski Bistrici. V vojni leta 1991 jim je JLA namenila vlogo zasedbe mejnih prehodov, in sicer severne Primorske (iz Pivke) in južne Primorske (iz Ilirske Bistrice). 26. junija 1991 so že v dopoldanskem času, ko se je Slovenija pripravljala na večerno slovesnost samostojne države na Trgu republike v Ljubljani, na glavne ceste krenili tanki in pričeli z agresijo proti Sloveniji, kar je lokalno prebivalstvo lahko samo nemirno in zgroženo opazovalo. Tankovska enota se je napotila proti Postojni in naprej preko Bukovja za Nanosom proti Vipavi, kjer je prenočila. Naslednji dan je zasedla mejna prehoda Rožna dolina in Vrtojba, vendar le do 28. oziroma 29. junija, ko so mejna prehoda osvobodili (Boštjančič 2016).

Območje današnjega vadišča Poček, ki predstavlja del OSVAD SV PO in se nahaja v občini Postojna, je bilo do leta 1728, v obdobju vladavine cesarja Karla VI. (1711–1740), cesarsko posestvo Prestranek s Počkom, Bilami in Ulačno in gospodarsko zelo pomemben del lipiške kobilarne. Najobsežnejši del posestva so bili planinski pašniki na pobočju Javornikov. Leta 1893 so na Bilah predelali stanovanjsko stavbo in zraven še dogradili bolniški hlev in cisterno. V letu 1915 je območje današnjega vadišča Poček kot del posestev Kobilarne Lipica, postalo vojaško taborišče. Po I. svetovni vojni sta Lipica in Prestranek pripadla Italiji, tako da so tudi Italijani pošiljali žrebete na pašo na Poček vse do 1930, ko so začeli v Prestranek pošiljati remontne konje in mule, ki so jih potrebovali za potrebe italijanske vojske pri izgradnji utrdb. Leta 1939 je Prestranek s Počkom in Bilami prevzel italijanski vojaški urad za utrdbe. Po kapitulaciji Italije pa so nad posestvom prevzeli nadzor Nemci. Po končani drugi svetovni vojni je kobilarno Lipico s pripadajočimi posestvi, vključno s Počkom in Bilami prevzelo Ministrstvo za kmetijstvo in gozdarstvo Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ). Leta 1950 je posestvo prešlo pod

republiško upravo, Ministrstvo za kmetijstvo Ljudske republike Slovenije (LRS) pa je kobilarni odvzelo posestva na Počku in Bilah (Dolenc 1980, 11–45). Z njimi je upravljala Kmetijska zadruga Postojna vse do leta 1970, ko je Jugoslovanska ljudska armada (v nadaljevanju JLA) ta prostor odkupila in namenila za svoje usposabljanje. Uredila ga je v vojaški poligon in ga uporabljala vse do njenega razpada. Zaradi številnih vojaških struktur v Pivški kotlini in njihove vloge so bile v tem obdobju vojaške aktivnosti tudi najbolj obsežne (Brodnik in Trontelj 2002,174). V času vaj so ob poteh na poligone namestili straže in tako preprečili dostop lokalnemu prebivalstvu do svojih zemljišč, hkrati pa jih tudi zavarovali pred nevarnimi posledicami vojaških aktivnosti (Erjavec in Peršič 2005, 800). Po osamosvojitvi je poligon prešel pod upravo Teritorialne obrambe (v nadaljevanju TO) in zatem njene naslednice SV oziroma Ministrstva za obrambo Republike Slovenije (v nadaljevanju MORS), s katerim upravlja še danes.

Slika 6.5: Posestva Kobilarne Lipica konec 19. stol.

Vir: Kozamernik (2006).

6.2 PROBLEMATIKA OSREDNJEGA VOJAŠKEGA VADIŠČA POČEK

6.2.1 GEOGRAFSKI POLOŽAJ

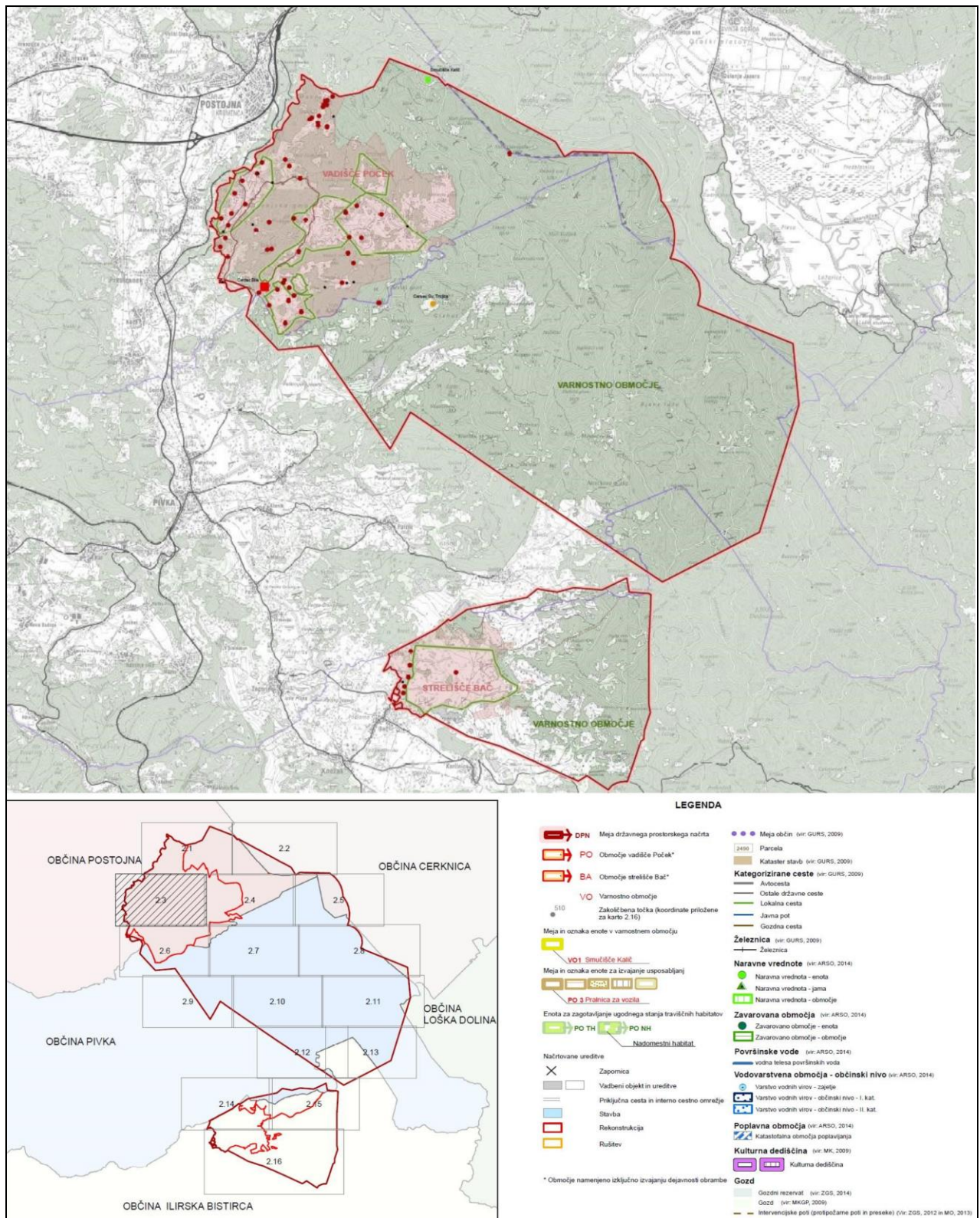
Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna (OSVAD SV PO), katerega lastnica je Republika Slovenija in s katerim upravlja MORS, danes predstavlja največje in najpomembnejše vojaško vadišče v Sloveniji, namenjeno izključno za izvajanje obrambne dejavnosti. Je edino vadišče v Sloveniji, kjer lahko SV izvaja zahtevnejša vojaška usposabljanja. Tu se usposablja večina rodov Slovenske vojske, od pehote, oklepnih enot do artilerije in del letalstva. OSVAD SV PO sestavljajo medsebojno ločena **vadišče Poček** in **strelišče Bač** z **varnostnima conama**. Vadišče in strelišče medsebojno nista povezana. Celotno območje vadišča skupaj z varnostnimi conami sega v občine Postojna, Pivka, Ilirska Bistrica, Cerknica in Loška dolina.

Vadišče Poček leži v občini Postojna in se razteza približno tri kilometre iz centra Postojne od Stare vasi, Rakitnika, Matenje vasi, nad Žejami in do vznožja Sv. Trojice in Javornikov, na nadmorski višini med 540 in 750 metri in zavzema površino 1958 hektarov. Varnostna cona vadišča Poček sega v občine Pivka, Postojna in Cerknica.

Strelišče Bač je največje strelišče Slovenske vojske, leži v občini Ilirska Bistrica in se razteza približno en kilometer severovzhodno od vasi Bač in zavzema površino 486 hektarov. Varnostna cona strelišča sega v občine Ilirska Bistrica, Pivka in Loška Dolina (MORS 2010).

Slika 6.6: Osrednje vadišče Slovenske vojske Poček

Vir: Poček (2016).

OSVAD PO leži na vzhodnem zakraselem obodu valovitega in ponekod prevotljenega dna Pivške kotline (večkrat jo imenujejo tudi Pivško podolje ali samo Pivka), dinarske pokrajine ob reki Pivki, ki jo obdajajo razmeroma visoke kraške planote. Na severu jo omejujeta Nanos s planoto, ki se razteza v podolgovate dole, vrtače in kopaste vrhove, od katerih se najvišje vrpne Suhi vrh (1.313 m nad morjem) in Hrušica. Na vzhodu in jugovzhodu jo obdajajo Javorniki z najvišjim vrhom Javornik (1.216 m nad morjem) in Snežnik (1.796 m nad morjem). Na zahodu jo omejuje Slavenski ravnik (imenovan tudi Slavinski ravnik), uravnano kraško površje (med 500 in 600 m nadmorske višine) z Orehovško planoto, na jugovzhodnem delu pa Taborski greben (751 m nad morjem). Najvišje planote so na severni in vzhodni strani, kjer se dvigajo od 300 do 600 m nad kotlino Pivke, nižje pa so na zahodni strani, ki se dvigajo okrog 200 m nad kotlino. Pivška kotlina predstavlja dokaj zaokrožen prostor z jasnimi mejami, od Strmce in Gorenj na severu do Šembij in Koritnic na jugu in od Ravbarkomande na vzhodu do Razdrtega na zahodu in zavzema okrog 160 km² površine in leži v nadmorski višini med 500 in 600 metrov (glej Sliko 6.7). Zajema velik del ozemlja občin Postojna in Pivka in manjši del občine Ilirska Bistrica (Kovačič, 1975, 7; Perko in Orožen A. 1998, 371; Gams 2003, 290).

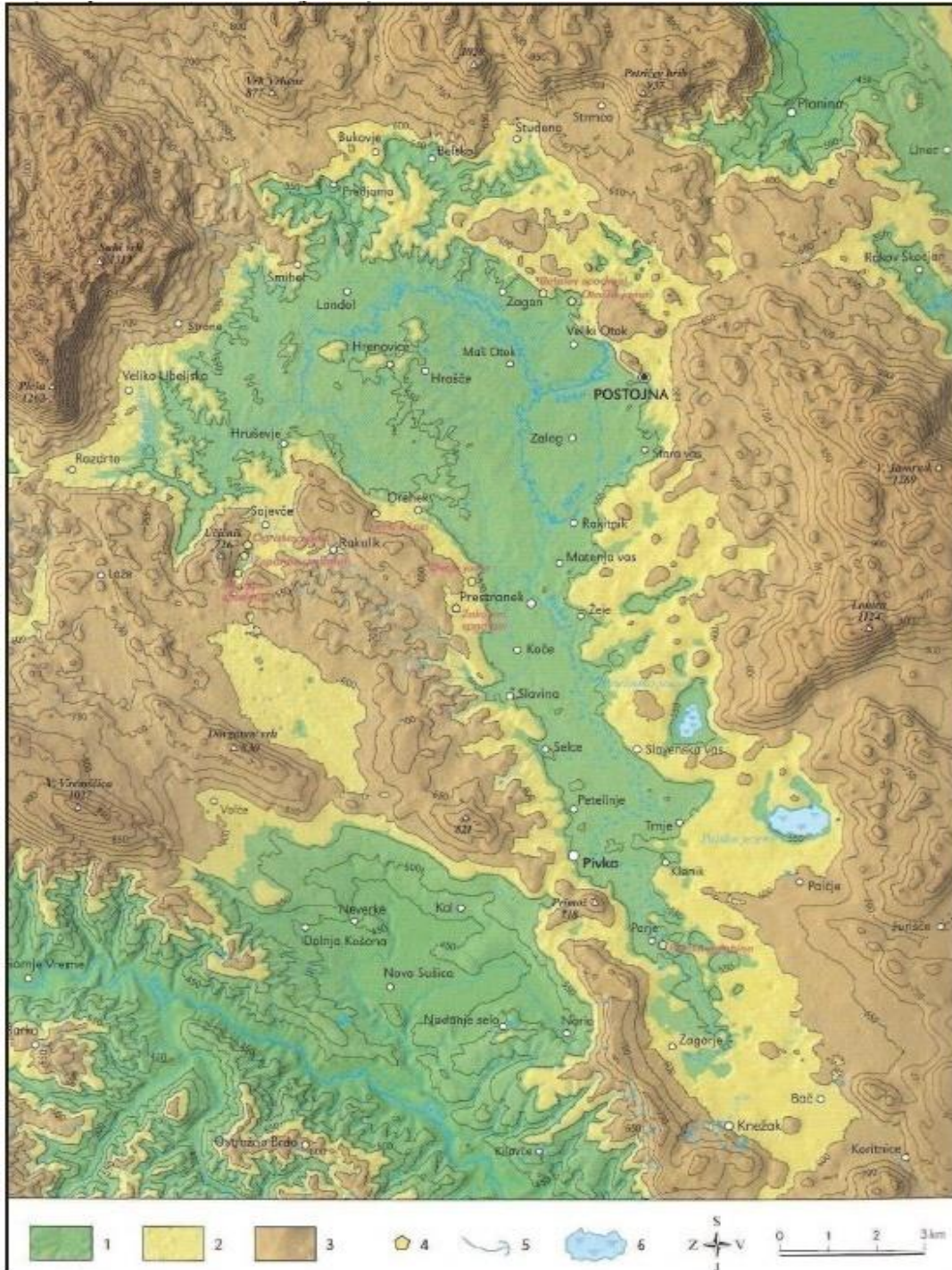
Kotlina leži na prehodu med celinsko Slovenijo in Jadranom in predstavlja križišče dveh pomembnih evropskih prometnic, to sta Benetke-Trst-Ljubljana-Dunaj in Salzburg-Ljubljana-Reka-Split. Območje je odprto na tri oziroma štiri strani s tremi prehodi in tako povezano s sosednjimi pokrajinami. Na severu je prehod med Hrušico in Javorniki na 610 m nadmorske višine, imenovan Postojnska vrata, ki vodi proti Planinskemu polju in naprej proti Ljubljanski kotlini. Na jugu in jugozahodu vodi iz Pivke več prehodov mimo Primoža in po nizkih prehodih Taborskega grebena v dolino reke Reke, od katerih sta najbolj znana prehod pri Hrastju na 579 m nadmorske višine in pri Šembijah na višini 590 m. Na zahodni strani kotline je prehod pri Razdrtem, imenovan Preval na 580 m nadmorske višine in vodi v Vipavsko dolino (Kovačič 1975,7; Gams 2003, 294).

Na območju Pivške kotline se prelivajo sredozemski, celinski in gorski tip podnebja. Prehodnost med celinsko Slovenijo in Jadranom pride do izraza zlasti pozimi, ko skozi Postojnska vrata in z visokih kraških planot vdirajo hladne zračne gmote kar prinaša zelo nizke temperature, zelo pogost pojav pa je tudi močna burja. Gre za dokaj namočeno pokrajino, saj leži na prehodu med močno namočenimi visokimi planotami in že bolj sušnimi obmorskimi kraji. Zaradi kamninske sestave pa je značilna izrazita poletna suša (Perko in Orožen Adamič 1998, 372).

Pivško kotlino zaradi njene kamninske sestave delimo na Zgornjo in Spodnjo Pivko. Za Zgornjo Pivko, ki leži na območju med Prestrankom in Šembijami, je značilen kraški svet, kjer prevladujejo karbonatne kamnine, predvsem apnenec. Zanj je značilen kraški vodni režim, s številnimi kraškimi globelmi, ki se ob večjih količinah padavin spremenijo v jezera, tako imenovana Pivška presihajoča jezera. Spodnja Pivka, ki obsega najširši del Pivške kotline (nekateri jo imenujejo tudi Postojnska kotlina), leži ob stalnem toku reke Pivke od Prestranka navzdol, predvsem v porečju reke Nanoščice. Ta del je iz flišnih kamnin (domačini jih imenujejo sablon, ponekod tudi sovdan), kjer so ponekod v njem izoblikovani obli griči z vmesnimi plitvimi dolinami. Na te plasti fliša so narinjeni skladi apnenca, iz katerih so zgrajene vzpetine (Kovačič 1975 ,7; Perko in Orožen Adamič 1998, 370–371).

Slika 6.7: Pivška kotlina

(Legenda: 1. pod 560 m, 2. med 560 do 600 m, 3. nad 600 m, 4. paleolitska jamska postaja, 5. ponornica, 6. periodično kraško jezero)

Vir: Gams (2003, 304).

6.2.2 VOJAŠKE AKTIVNOSTI NA OSVAD PO

OSVAD PO je namenjen usposabljanju vseh enot in poveljstev Slovenske vojske (v nadaljevanju SV) in je edino in največje vadišče v Sloveniji, ki poleg pehotnih streljanj, omogoča izvajanje bojnih streljanj s tankovskim in artilerijskim orožjem, streljanja na zemeljske cilje s protiletalskimi topovi in izvajanja taktičnega bojnega streljanja na nivoju čete ali bataljona (Brodnik in Trontelj 2002, 174–175).

Glede na vojaške aktivnosti **vadišče Poček** delimo na:

- **Rajon ognjenih položajev** na Počku, Kravjeku, Grmači, Bilah in Ivanjem vrhu, od koder se izvajajo bojna streljanja na območje ciljev. Tu se izvajajo oddelčna, vodna in četna streljanja s projektili od 12,7 do 200 mm na cilje na zemlji.
- **Rajon ciljev** na Počku, Počkovcu, Praprotni rebri, Trobniku in Kameni rebri z vadiščem za rušenje elementov in materialov. To območje je med najbolj obremenjenimi, saj se skoraj vsakodnevno vrstijo vojaške dejavnosti. Na območju Počka so nameščene stalne tarče - odsluženi tanki, ki imajo odstranjene motorje, menjalnike in tekoča goriva. Neeksplozirana ubojna sredstva pirotehniko redno odstranjujejo ter jih deaktivirajo in uničijo na tem istem območju ali na za to namenjenem vadišču Zelena dolina. Pod poveljstvom gasilskih enot letno izvajajo nadzorovane požige z namenom preprečitve morebitnih požarov zaradi uporabe eksplozivnih sredstev. Redno obnavljajo protipožarne ceste, ki preprečujejo širjenje požarov, istočasno pa omogočajo dostop gasilskim intervencijam.
- **Vadišča:**
  - **Pehotno strelišče** na vznožju Ostrega vrha je namenjeno streljanju s pehotnim orožjem na razdalji 100 - 200 m,
  - **Vadišče za urjenje v bližinskem protioklepem boju** na vznožju Bilskega hriba,
  - **Vadišče za met ročne bombe** blizu Ostrega Vrha,
  - **Vadišče Zelena Dolina**, kjer se deaktivirajo in uničujejo neeksplozirana sredstva, sestavljajo ga pa: območje za destrukcijo streliva in elementov streliva z detonacijo, območje za sežiganje smodnikov in eksplozivov, območje za sežiganje pehotnega streliva, diverzantskih vžigalnikov in izvajanje transportno-manipulacijskih testov ter testov prosti pad,
  - **Vadišča za taktično usposabljanje pehote in enot za ognjeno podporo**, na območju Jelovice, Starovaške gmajne in Ivanjega vrha. Tu se lahko izvajajo tudi taktične vaje z bojnimi streljanji na območje ciljev,

- **Vadišče za taktično usposabljanje oklepnih enot in za vožnjo s terenskimi vozili** na Jelovici, Malemu Trebevniku, Starovaški gmajni, Ivanjemu vrhu, Grmači, Žeriblah, Prekopanem hribu in Kravjeku.
- **Taborne prostore**, ki so namenjeni namestitvi vojakov na usposabljanju na vadišču. To so: Jelovica z namestitvijo 1000 vojakov, Kosmač za 500 vojakov, Bile z namestitvijo 400-500 vojakov, Ivanji hrib za 400 vojakov in Mlečni hrib z namestitvijo 200 vojakov (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 15–16).

Glede na vojaške aktivnosti se **strelišče Bač** deli na:

- **Strelišče oklepnomehaniziranih enot**, kjer se izvajajo streljanja na premične in nepremične cilje z mesta in premika ter testna in druga streljanja posadk in skupin. Tu se lahko izvajajo bojna streljanja s pehotnim orožjem do kalibra 12,7 mm, z orožji na oklepnih vozilih do kalibra 12,7 mm, z vadbenim strelivom. do 30 mm, z bombometom z vadbenim strelivom 40 mm in s protiletalskimi topovi z vadbenim strelivom kalibra 20mm, vendar le na stoječe cilje na zemlji do razdalje 1900 metrov.
- **Pehotno strelišče**, kjer se izvajajo posamezna streljanja s puškomitraljezom, puško in pištolo do kalibra 9 mm, in taktična oddelčna bojna streljanja. Strelišče je razdeljeno na pet sektorjev z osmimi progami za premične tarče.
- **Sektor za protitankovska streljanja**, kjer se izvajajo streljanja s protioklepnimi sredstvi z vadbenimi projektili na razdalji 500 metrov.
- **Strelišče za protitankovske vodljive rakete**, kjer se strelja z inertnimi raketami in vadbenim strelivom.
- **Taborni prostor**, ki je namenjen namestitvi vojakov do enega pehotnega bataljona, ki se usposablja na strelišču (Čekada v Urbančič 2011, 73).

Območje OSVAD PO je danes v uporabi v povprečju dvesto dni na leto. Pred leti je bila uporaba bistveno večja. Z upadanjem števila pripadnikov SV in zaradi uvajanja novejših oborožitvenih sistemov, s katerim usposabljanje poteka v virtualnem okolju upada tudi uporaba vadišča (Brodnik in Trontelj 2002, 175). Vendar kljub temu tu potekajo številne aktivnosti SV, saj simulacije ne morejo v celoti nadomestiti terenskega usposabljanja. Največji delež usposabljanj predstavljajo taktična urjenja enot in poveljstev SV, taborjenja, bojna streljanja, manj pa je drugih aktivnosti. Pri nekaterih taktičnih vajah sodelujejo tudi vojaške enote drugih držav (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 15). Usposabljanja potekajo v sodelovanju SV z Ameriško vojsko, ali na mednarodnem nivoju, kjer sodelujejo vojske več držav.

6.2.2.1 Mednarodne taktične vaje

V letih 2000 do 2015 se je na vadišču odvijalo več mednarodnih vaj, z namenom uriti se za uspešno delovanje v mednarodnih operacijah za ohranjanje miru, preprečevanje sporov in za humanitarne naloge v Evropi in zunaj nje.

Zvita podlasica 2005 - Clever Ferret 2005 je bila prva mednarodna vaja poveljstva in enot Večnacionalnih sil kopenske vojske (v nadaljevanju VSKV), ki je potekala od 3. do 28. maja 2005 in je predstavljala osrednjo taktično vajo VSKV in taktično vajo poveljstev in enot SV. Na vaji je sodelovalo 2.200 vojakov iz Slovenije, Italije in Madžarske in okoli 450 vozil, in sicer lahki oklepni kolesniki ter transportna in specializirana vozila. Med vajo so se izvajali preleti letal in helikopterjev SV in italijanske vojske na širšem območju občin Postojna, Pivka in Ilirska Bistrica. Prav tako so se izvajala bojna streljanja z lahkim in težkim orožjem. To je bila četrta vojaška vaja večnacionalnih sil. Prvi dve sta bili leta 2002 v Italiji, tretja pa leta 2003 na Madžarskem. Namen tokratne vaje je bil uriti, preveriti ter oceniti zmožnosti poveljstev in enot za načrtovanje in izvajanje nalog v operacijah v podporo miru ter posredovanje na kriznih žariščih. Sočasno je potekala tudi vaja podpore države gostiteljice **Zvita podpora 2005** kot podpora taktični vaji VSKV, ki so jo izvajale enote in poveljstva SV in je omogočila zavezniškim silam organiziran prihod in premike, ter preskrbo s hrano, gorivom, servisi orožja in vozil in vse ostale storitve, med njimi tudi skrb za okolje. Namen te vaje pa je bil uriti, preveriti in oceniti poveljstva in enote v njihovih zmožnostih za načrtovanje, sprejem sil, njihovo namestitev, oskrbo ter odhod sil iz Slovenije (Prvinšek in Pavšič 2005, 1–8).

Ostalih mednarodnih vaj, ki so se odvijale na območju OSVAD PO v nadaljevanju ne bom podrobneje opisovala naj jih samo nekaj naštejemo:

- Odločen odgovor 2010 - Decisive Response 2010,
- Adriatic Strike 2012,
- Adriatic Strike 2013,
- Takojšen odgovor 2014 - Immediate Response 2014,
- Adriatic Strike 2014,
- Zvita podlasica 2014,
- Takojšen odgovor 2015 - Immediate Response 2015.

6.2.3 VPLIVI VOJAŠKIH AKTIVNOSTI NA OKOLJE

Na OSVAD PO se letno usposablja preko 30.000 vojakov in izstrelji več kot 37 ton streliva, od leta 2005 pa se izvajajo tudi mednarodne vojaške vaje. Izvajajo se urjenja s helikopterji in letali, uničujejo in deaktivirajo se neeksplozivna ubojna sredstva (nadaljevanju NUS), usposabljujejo se vozniki motornih vozil, omogočeno pa je tudi taborjenje enot, ki se usposabljujejo na vadiščih. »Vse te aktivnosti vplivajo in spreminjajo naravno okolje, katerega samočistilna sposobnost je zaradi karbonatne matične podlage in razgibanega kraškega reliefa pomembno zmanjšana« (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 261).

Inštitut za ekološke raziskave Erico Velenje je v sodelovanju z Inštitutom za raziskovanje Krasa (ZRC SAZU) in Gozdarskim inštitutom Slovenije v letih od 2004 do 2006 in od 2007 do 2009 izvedel obširne raziskave z namenom določitve vpliva vojaških aktivnosti na okolje.

Z raziskavami, zajete v poročilih iz leta 2006 in 2009, so določili stanje onesnaženosti posameznih segmentov okolja (tla, voda zrak, živalstvo in rastlinstvo) na OSVAD PO in ocenili vpliv vojaških aktivnosti na njih, opisane so hidrogeološke značilnosti vplivnega območja vadišča, ocenjena ranljivost kraškega vodonosnika tega območja in ugotovljena biotska pestrost favne hkrati pa so obravnavali tudi ravnanje z odpadki, ki lahko spreminjajo lastnosti tal in vpliva na podtalnico. Izdelali so študijo ranljivosti okolja ter pripravili predloge in ukrepe za zmanjšanje negativnih vplivov na okolje, kakor tudi predlog nadaljnjega monitoringa in raziskav območja. (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, III-1, Pokorny in drugi 2009, III).

6.2.3.1 Tla

Raziskava je temeljila na ugotavljanju onesnaženosti tal z organskimi in anorganskimi snovmi, ki jih povzročajo minsko eksplozivna sredstva, nafta in naftni derivati, olja, maziva, poškodbe na vozilih ter zbitosti tal zaradi obremenjevanja s težkimi vojaškimi vozili, še posebno v času razmočenega terena. Na območju vadišča Poček so močno kislila tla pokazatelj vpliva vojaških dejavnosti, saj so za kraška tla značilna nevtralna tla. Tla niso toliko zbita, da se ne bi mogla sama zaraščati, razen v bližini dovoznih poti. Nevarne organske snovi kot so mineralna olja, toulen in ksilen presegajo mejno imisijsko vrednost (nadaljevanju MIV). Kadmij, krom in nikelj presegajo MIV, kadmij in nikelj pa celo opozorilno imisijsko vrednost (v nadaljevanju OIV). Na pehotnem strelišču in na vrhu Počka je presežena kritična imisijska vrednost svinca, prav tako pa so presežene OIV za kadmij in baker. Koncentracija arzena je povečana na območju Zelene doline,

kjer se izvaja uničevanje NUS. To območje se lahko obravnava kot degradirano in je zaradi ogrožanja podtalnice potrebno izpeljati sanacijo (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 126).

6.2.3.2 Vodni viri

Odpadna voda s površja, operacije, ki vključujejo premagovanje rek in odlagališča raznih odpadkov, vplivajo na vodne vire, saj so rezultati raziskav pokazali, da so ti zelo ranljivi saj se nahajajo na kraških tleh, kar pomeni da se padavinska voda zaradi prepustnosti karbonatnih kamnin hitro izteka v podzemlje in po dobro prepustnih kanalih proti kraškim izvirov. Za kraške vodonosnike je značilna velika hitrost podzemnih tokov z majhno samoočiščevalno sposobnostjo in z velikimi razdaljami podzemnega pretakanja proti različnim izvirov, kar pomeni veliko ranljivost pred onesnaževanjem (Pokorny in drugi 2009, 118).

Sledilni poskusi so pokazali zelo dobro povezanost vadišča Poček z izviri Malenščice (vodno zajetje Malni za vodooskrbo občin Postojna in Pivka) in Vipave, Pivko v Planinski jami, z izviri v Rakovem Škocjanu ter z izvirov Stržena pri Stari vasi v Postojni. Tako so lahko izmerjene povečane vsebnosti svinca, niklja, bakra, kroma in kadmija v vzorčnih sedimentih posledica spiranja tal na vadišču, kjer so talne analize pokazale povečane vrednosti teh težkih kovin. Rezultati kažejo na zelo veliko verjetnost negativnega vpliva snovi z vadišča Poček (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 125–126) .

V vplivnem območju strelišča Bač sta najbolj ranljiva vira izviri Pivščice in Kljunov ribnik blizu Bača. Predvidevajo, da se vode s strelišča iztekajo proti drugim izvirov ob reki Pivki, zagotovo pa se iztekajo skozi izviri Malenščice. Morebitni vpliv vojaških aktivnosti ni mogoče zaznati in oceniti, ker gre za izviri z velikim zaledjem virov onesnaževanja (Pokorny in drugi 2009, 118).

6.2.3.3 Zrak

V raziskavi so določili količino prašne usedline in vsebnosti težkih kovin v njej in ocenjevali emisije plinastih onesažil, ki jih povzročajo razni plini in prah zaradi eksplozij in požarov ter izpušni plini prevoznih sredstev in agregatov. Mejna letna vrednost prašne usedline je bila prekoračena samo ob poligonu oklepni vozil, kjer so tudi najpogostejše vojaške aktivnosti, ki vplivajo na nastanek prahu. Mejna mesečna vrednost prašne usedline pa je bila na celotnem območju raziskave prekoračena petkrat. Vsebnosti kadmija, svinca in cinka niso bile presežene, čeprav so bile bistveno višje kot na referenčnih mestih in na posameznih merilnih mestih celo prekoračujejo vsebnosti, ki so bile izmerjene v Črni na Koroškem, ki velja za zelo onesnaženo

območje zaradi dolgoletnega rudarjenja. Predvidevajo, da so povečane vsebnosti prašnih delcev posledica kopičenja težkih kovin v tleh. Plinasta onesnažila kot so CO, CO₂, NO_x, trdni delci in benzen so obremenilni za okolje, vendar je njihov delež zanemarljiv v primerjavi s cestnim prometom na avtocesti Postojna - Razdrto. Najvišje so bile emisije trdih delcev, kar je značilnost vseh starih dizelskih motorjev (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 265–266).

6.2.3.4 Živalstvo

Zaradi ogroženost habitatov zaradi hrupa, emisij raznih plinskih, eksplozivnih in dimnih sredstev in požarov je raziskava potekala v dveh vsebinsko ločenih delih, in sicer preko retrospektivnega biomonitoringa okolja s svincem z uporabo rogovja srnjadi ter z ugotavljanjem biotske pestrosti favne, s poudarkom na pticah. Splošne ugotovitve so bile, da se je onesnaženost s svincem močno zmanjšala, kar pomeni manjšo obremenjenost življenjske združbe in celotnih ekosistemov. Vsebnost svinca v rogovjih srnjakov z območja vadišča je v primerjavi z Zgornjo Mežiško dolino, ki je s svincem najbolj onesnaženo območje, nižja, dočim je v primerjavi z Šaleško in Poljansko dolino višja. To kaže, da so vojaške aktivnosti možen vzrok večjo stopnjo onesnaženosti okolja s svincem, pri tem pa ne gre izključiti drugih virov onesnaževanja, kot je na primer bližina avtoceste. Z vidika biotske pestrosti pa je bilo ugotovljeno, da vojaške aktivnosti v nobenem pogledu niso moteče, celo nasprotno, zaradi nadzorovanih požarov, preprečevanja zaraščanja krajine in zaradi delno omejenega dostopa za prebivalstvo, so celo dobrodošle (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 264–265).

6.2.3.5 Rastlinstvo

V segmentu rastlinstva so se raziskave osredotočale predvsem na vsebnost težkih kovin, kot so kadmij, svinec živo srebro in arzen v listih trpotca in v gobah ter v užitnih plodovih dreves in grmovnic, z namenom predvideti prenos najbolj nevarnih težkih kovin v prehranjevalno verigo. Ugotovljeno je bilo, da se v ozkolistnem trpotcu vsebnosti svinca nahajajo v okviru dovoljenih vrednosti, medtem, ko se vsebnosti kadmija na nekaterih območjih približujejo najvišjim dovoljenim vrednostim in so celo večje kot v Šaleški dolini, da so vsebnosti kadmija nad svetovnim povprečjem. Pri raziskovanju užitnih plodov pa je bilo ugotovljeno, da v užitnih plodovih dreves in grmovnic vsebnosti svinca in kadmija niso problematične, razen v plodovih brina. V gobah pa so vsebnosti svinca in kadmija tako visoke, da niso primerne za uživanje (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 263–264).

6.2.3.6 Ravnanje z odpadki

V tem segmentu je bilo z raziskavami obdelano obstoječe stanje ravnanja z odpadki, kjer so bili evidentirani viri nastajanja ter vrste in načini ravnanja z odpadki. Z vojaškimi aktivnostmi nastajajo nevarni in nevarni odpadki in njihovi vplivi na okolje so odvisni predvsem od njihovega nevarnostnega potenciala. Največ odpadkov nastaja v vojašnicah in na terenu in stanje na območju OSVAD PO je bila posledica več desetletnega vojaškega delovanja. Ostanke streliva sodijo med nevarne odpadke in če jih niso odstranili, so se nalagali v tleh. Nevarne odpadke pomenijo tudi razni primeri izteka olj in goriv ter uporabe kemičnih in drugih sredstev (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 266)

Z vojaškim usposabljanjem nastajajo na terenu tudi komunalni odpadki, katere vojska večinoma zbira in odnaša. Na vadišču so bila najdena tudi razna divja odlagališča odpadkov, ki jih je SV večinoma že sanirala, vendar se pojavljajo vedno nova. V letih uporabe vadišča se je ravnanje z odpadki spreminjalo, prav tako pa so se spreminjale tudi vrste nabojev in streliv. Za zmanjšano obremenjevanje in zaščito okolja so v SV sprejeli Direktivo o varstvu okolja v Slovenski vojski, ki določa ukrepe in organiziranost pri ravnanju z odpadki (prav tam).

Podrobnejša ocena obremenjenosti območja ni bila možna, ker v večletni uporabi vadišča niso sistematično spremljali količin izstreljenih in odstranjenih streliv, kakor tudi njihove sestave. Vsekakor intenzivna uporaba vadišča od leta 1970 dalje predstavlja pomemben vir onesnaževanja in obremenjevanja občutljivega kraškega območja tudi v prihodnje (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 266–267).

Poleg že zgoraj naštetih segmentov vplivanja na okolje, ki so bili upoštevani v raziskavah, je potrebno navesti še dva pomembna elementa, to sta hrup in relief.

6.2.3.7 Hrup

Hrup je nezaželen in škodljiv zvok, ki ga v primeru vojaških aktivnosti povzročajo različne eksplozije, streljanja z orožjem, preleti letal in helikopterjev ter druga vojaška in transportna vozila. Doživljanje hrupa je osebne narave, na katerega se zelo različno odzivamo. Vendar ne glede na to, je ob močnem hrupu motena naša komunikacija, naš spanec, in v izjemnih primerih vpliva na ljudi in živali.

Vojaške aktivnosti na območju OSVAD PO obremenjujejo okolje predvsem z impulzivnim hrupom, za katerega je značilen kratek čas trajanja, zvočna raven hitro naraste in tudi hitro pade. Raven hrupa je visoka in lahko zdravju nevarna (Strokovne podlage... v Urbančič 2011, 82).

6.2.3.8 Relief

Na območju vojaških vadišč relief spreminjajo različne uporabe in detonacije minsko eksplozivnih sredstev, težka vojaška vozila ter razni drugi posegi v okolje, kot na primer gradnja nastanitvenih in raznih drugih objektov za potrebe vojske (zaklonilniki, vzletne steze za helikopterje, povezovalne ceste in drugo). Sprememba reliefa pa vpliva tako na rastlinstvo kot na živalstvo.

Glede na rezultate raziskav, ki so predlagale nekatere sanacijske ukrepe na posameznih območjih in zaradi zastarelosti in neustreznosti vojaškega vadišča, ki ga zahteva uvajanje novejših in zmogljivejših oborožitvenih sistemov ter spremenjenih potreb SV, je MORS maja 2009 dalo pobudo za začetek postopka priprave Državnega prostorskega načrta za Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna (v nadaljevanju DPN OSVAD SV PO). Zatem je Vlada RS oktobra 2009 sprejela sklep o začetku priprave DPN OSVAD SV PO, ki je določal območje in obveznosti v zvezi s financiranjem priprave, roke za pripravo, nosilce urejanja prostora in način pridobitve strokovnih rešitev (MORS 2011).

6.2.4 DRŽAVNI PROSTORSKI NAČRT ZA OSREDNJE VADIŠČE SLOVENSKE VOJSKE

DPN je obsegal posodobitev infrastrukture obstoječega OSVAD SV PO, ki je bila nujna zaradi prilagoditve in posodobitve vojaškega logistično-infrastrukturnega sistema, s tem pa je zajemal tudi prostorske oziroma nastanitvene potrebe SV (MORS 2010).

V območju DPN, ki je obsegalo 152,4 km², so bila glede na zasedbo in omejitve rabe zemljišč opredeljena obstoječa območja, namenjena izključno izvajanju obrambne dejavnosti (vadišče Poček in strelišče Bač, 33,5 km²), območja povezav (0,6 km²) in varnostno območje (118,6 km²), kar je v deležih pomenilo, da območja, namenjena izključno za izvajanje dejavnosti, zavzemajo 21,5 odstotka, povezave 0,5 odstotka in varnostno območje 78,0 odstotka celotnega območja (prav tam).

V prostorske ureditve so bili vključeni: vadišče Poček vključno s centrom Bile, strelišče Bač, povezava med vadiščema Poček in Bač, povezovalna cesta med vojašnico Pivka in streliščem Bač, interna komunalna, energetska in elektronska komunikacijska infrastruktura za izvajanje dejavnosti obrambe, navezava območja na komunalno, elektroenergetsko in telekomunikacijsko infrastrukturo, varnostno nadzorni in opozorilni sistem na cestah, ki potekajo skozi območje državnega prostorskega načrta, ter okoljevarstveni ukrepi in ureditve. Na območju DPN je bilo načrtovanih 88 objektov, namenjenih višji kakovostni ravni usposabljanja SV na kopnem in v zračnem prostoru ter izboljšanju namestitvenih zmogljivosti (prav tam).

Postopek priprave se je začel na podlagi Zakona o prostorskem načrtovanju in se nadaljeval po določbah Zakona o umeščanju prostorskih ureditev državnega pomena v prostor. V postopku priprave so bile pripravljene strokovne podlage s področja varstva okolja, dodatek za varovana območja, idejni projekt celotnega območja in idejni projekti posameznih prostorskih ureditev ter potrebna investicijska dokumentacija. Poleg tega je bila narejena tudi balistično varnostna ocena, katere namen je bil določitev potrebnega vadišča in strelišča ter varnostnega območja za nemoteno izvajanje aktivnosti usposabljanja enot SV. Izhodišče za določitev meje DPN OSVAD SV PO je bila celota nevarnih območij z varnostnim območjem, ob upoštevanju zahtev, ki izhajajo iz potrebne infrastrukture SV kot tudi obstoječih in novih oborožitvenih sistemih, ki se uvajajo v SV (prav tam).

Z Uredbo o DPN OSVAD SV PO sprejeto marca 2014 je bila, na podlagi upoštevanih pripomb lokalnih skupnosti, izvzeta povezava med vadiščema Poček in Bač (Uredba o DPN OSVAD SV PO 2014).

Vse posledice vojaških aktivnosti in njihove vplive na okolje najbolj občutijo prebivalci, ki živijo v okolici OSVAD SV PO, še posebej v občinah Postojna, Pivka. Največjo težavo jim predstavlja kontaminirana zemlja, voda in hrup, ki ga povzročajo detonacije minsko eksplozivnih sredstev, streljanja s težkim orožjem, preleti vojaških letal in helikopterjev z bojnimi obstreljevanji ter vojaška vozila. Težave predstavljajo tudi razne omejitve kot so na primer zapore zemljišč in zračnega prostora, v zadnjih letih pa še posebno predvideni obsežni vojaški posegi v okolje. Vse to, ob čemer ne gre izključiti možnosti zasebnega kapitalskega interesa in pridobivanja političnih točk nekaterih posameznikov se je izražalo skozi številne zahteve in pričakovanja lokalne skupnosti. To pa je vodilo do večletnih dogovarjanj in pogajanj med MORS-om in lokalno

skupnostjo ter različnih nasprotovanj lokalnega prebivalstva, še posebej v občini Postojna, kot tudi širše javnosti do OSVAD SV PO, vse do danes.

6.2.5 ZAHTEVE IN PRIČAKOVANJA LOKALNE SKUPNOSTI

Lokalno prebivalstvo občine Postojna je imelo že v času bivše Jugoslavije veliko pripomb zaradi OSVAD SV PO (takrat poligon Poček), kakor tudi zaradi številnih drugih vojaških objektov, ki jih je JLA v tedanji postojnski občini (zajemala sedanji občini Postojna in Pivka) razporedila tako, da je bilo prosto gibanje zelo omejeno. Pogoste zapore zaradi vojaških aktivnosti so lokalnemu prebivalstvu preprečevale dostop do lastnih gozdov. Podnevi in ponoči so se vrstile številne eksplozije in streljanja, tudi sredi največje turistične sezone in največje požarne ogroženosti. Vojaške aktivnosti JLA so bile vzrok številnih požarov v okolju. O ekološko negativnih vplivih vadišča ni bilo modro govoriti še manj pa razmišljati o javnem nasprotovanju v tedanjih razmerah (Vrtovec 2000, 2).

6.2.5.1 Svetovalni referendum v občini Postojna

Po osamosvojitvi Slovenije je lokalno prebivalstvo pričakovalo neko sporazumno rešitev glede uporabe poligona, ko je ta prešel v last Republike Slovenije in v uporabo Slovenske vojske. Leta 1992 so bile med predstavniki postojnske občine in MORS s protokolom dogovorjene določene rešitve in dejavnosti, ki naj bi celovito uredile odnose med občino in MORS, vključno s poligonom Poček. Vendar od takrat do leta 1999 ni bilo bistvenih sprememb: ni bilo izdelanih elaboratov o upravljanju z vadiščem; ni bilo določenega organa in odgovorne osebe, ki bi bila zadolžena za upravljanje z vadiščem; ni prišlo do organiziranega strokovnega spremljanja negativnih vplivov na okolje zaradi vojaških aktivnosti na vadišču; zapore gibanja v okolici vadišča in neustrezno obveščanje javnosti o aktivnostih na vadišču so se še vedno ponavljale (Vrtovec 2000, 2).

Občinski svetniki takratne *Slovenske krščanske demokratske stranke (SKD)* so že leta 1996 postojnskemu Občinskemu svetu predlagali v obravnavo predlog občinskega odloka o taksi za obremenjevanje okolja, ki je temeljil na dejstvih: da dejavnosti na poligonu niso sistemsko usklajene z veljavno zakonodajo; da te dejavnosti niso definirane in ne usklajene z ustreznimi ekološkimi normami; da poligon leži nad vodozbirnim območjem od koder dobiva vodo zajetje Malni v Planini; da je kraški svet ekološko zelo občutljiv in da država in SV lokalni skupnosti in njenim prebivalcem ne priznavata nadomestil zaradi obremenjevanja okolja (Vrtovec 2000, 3).

Cilj predloga je bil doseči jasne pogoje delovanja poligona Poček, učinkovito varovanje okolja, plačevanje ustrezne takse občini, dolgoročno pa doseči zaprtje vadišča. Predlog je bil pri postojnskem Občinskem svetu v prvem branju sprejet, čeprav ga niso podprle vse stranke. Odlok pa ni bil uveljavljen, ker je zakonodajno pravna služba v slovenskem parlamentu odločila, da za tak odlok nima pravne podlage (prav tam).

Leta 1997 je ista svetniška skupina dala tudi pobudo za razpis referendumu o ukinitvi vojaškega poligona na območju občine Postojna, ki naj bi se izvedel istočasno z volitvami predsednika republike, vendar ni bil sprejet. Predlog v občinskem svetu so zavrnili z utemeljitvijo, da zaradi neustreznih zakonskih podlag ni mogoče ugotavljati ali poligon ustreza prostorsko ureditvenim in ekološkim pogojem (prav tam).

Junija leta 1999 je pobudo ponovno obudil član svetniške skupine Lista SKUPAJ. Tokrat se je večina svetnikov v Občinskem svetu strinjala in sklenila, da ob naslednjih volitvah poslancev v državni zbor izpeljejo tudi referendum. Septembra leta 2000 je Občinski svet sprejel Sklep o razpisu svetovalnega referendumu o ukinitvi vojaškega poligona Poček na območju občine Postojna in imenoval skupino za izvedbo vseh potrebnih aktivnosti. V skupini so bili zastopani predstavniki vseh svetniških skupin, vodil pa jo je Zvone Černač (prav tam).

Občina Postojna je tako 15. oktobra 2000 vzporedno ob volitvah poslancev za državni zbor pripravila tudi svetovalni referendum z vprašanjem »Ali ste za ukinitve vojaškega poligona Poček?« (Občinska volilna komisija 2000), pri čemer je bil pod izrazom vojaški poligon mišljen poligon na Počku in Bilah, vključno z vsemi vadbišči na tem območju. Na referendumu je imelo pravico glasovati 11.121 volivcev. Glasovalo je 8.021 volivcev, kar je predstavljalo 72,12% udeležbo. Oddanih je bilo 8.021 glasovnic, od tega veljavnih 7.728 glasovnic. ZA ukinitve vojaškega poligona Poček je glasovalo 5.586 volivcev oziroma 69,64%, PROTI ukinitvi vojaškega poligona je glasovalo 2.142 volivcev ali 26,70%, neveljavnih pa je bilo 293 ali 3,65% glasovnic (prav tam).

Rezultati (po)svetovalnega referendumu po zakonu sicer niso zavezujoči, postojnskemu Občinskemu svetu pa je izid glasovanja, to je velika večina ZA pomenil: zavezo, da bo odločitev referendumu upošteval pri sprejemanju vseh aktov iz svoje pristojnosti in ne bo sprejel nobene odločitve, ki bi bila v nasprotju z voljo volivcev; zavezo vsem občinskim organom, da bodo v pogajanjih z državo upoštevali voljo volivcev; takojšnje omejitve in posledično prenehanje

aktivnosti, ki močneje obremenjujejo okolje (uporaba težkega topništva, eksplozivnih sredstev, in drugo) na območju vojaškega poligona; prepoved širitve uporabe za namene, za katere se poligon doslej ni uporabljal, prenehanje zapiranje območja lastnikov zemljišč, plačilo odškodnine prizadetim lastnikom zemljišč in lokalni skupnosti; določitev načina, pogojev in vseh ostalih elementov uporabe vojaškega poligona v prehodnem obdobju, upoštevanje nacionalni interes in interes lokalne skupnosti ter upoštevanje razvoj obrambne strategije in modernih načinov usposabljanja; sanacijo degradiranih površin in končni cilj vseh aktivnosti je bil zaprtje vojaškega poligona Poček (Občinski svet občine Postojna 2000).

Pogajanja med MORS-om in Občino Postojna, v katerih naj bi rešili problem onesnaževanja okolja na območju Počka, so po referendumu zastala. V Občinskem svetu Postojna so se zavedali, da bodo morali odprta vprašanja med MORS-om in lokalno skupnostjo reševati na sporazumen način, pri čemer rezultatov referenduma, ko so se občani izrekli proti Počku, ne gre prezreti. Zavedali so se tudi, da poligona ni mogoče čez noč zapreti. Odločili so se, da bodo vprašanje Počka reševali ločeno od ostalih problemov v lokalni skupnosti in s skladu z zakoni. Za nadaljevanje pogajanj so v Občinskem svetu imenovali tričlansko komisijo, katere glavna skrb je bila priprava uredbe o nadomestilu zaradi degradacije okolja, ki je posledica uporabe vojaškega vadišča. Istočasno pa so sklenili, da bodo na ustavnem sodišču vložili pobudo za ustavno presojo določb zakona o stavbnih zemljiščih, v tistem delu, ki vojsko oprošča plačevanje nadomestila za uporabo stavbnih zemljišč (NUSZ).

Komisija Občinskega sveta je na podlagi takratnega Zakona o okolju, po katerem naj bi bila Občina Postojna do takse upravičena zaradi onesnaževanja okolja, pripravila odlok o določitvi takse zaradi onesnaževanja okolja na območju Počka, Občinski svet pa ga je potrdil. Poleg odloka pa so sprejeli še dva poziva. Enega so naslovili na Vlado RS, da naj sprejme splošni predpis, po katerem bodo prebivalci v bližini Počka upravičeni do odškodnin in olajšav, drugega pa na občine, ki so v vplivnem območju vadišč Poček in Bač, da naj sprejmejo odloke s podobno vsebino, kot je njihov.

6.2.5.2 Taksa zaradi onesnaževanja okolja z vojaškimi vajami na območju poligona Poček

24. aprila 2002 je stopil v veljavo Odlok o določitvi takse zaradi onesnaževanja okolja z vojaškimi vajami na območju poligona Poček, ki ga je 27. marca 2002 izdala Občina Postojna. Odlok je določal višino takse zaradi onesnaževanja vode, tal in zraka v občini Postojna, kjer je vadišče Poček. V takso so bila zajeta nadomestila za prekomeren hrup, za onesnaževanje zraka, za

trde odpadke v tleh, za prekomerne tresljaje in onesnaževanje vode, ki jih povzročajo vojaške aktivnosti na Počku.. Višino takse so določili glede na obseg vadišča in je znašala 500.000 tolarjev na leto, zavezanec za plačila takse pa je bilo MORS, kot onesnaževalec. Odlok je vseboval še navedbo, da takso odmeri Oddelek za okolje, prostor in urbanistično načrtovanje Občine Postojna, na podlagi veljavnih predpisov, ki urejajo davčni postopek (Občina Postojna 2002).

Zoper ta Odlok je Vlada RS na Ustavno sodišče RS vložila zahtevo za oceno ustavnosti in zakonitosti in zahtevala odpravo Odloka. Ustavno sodišče je junija 2004 razsodilo, da se Odlok razveljavi, ker Občina takse ne more uveljavljati samo za Poček, temveč mora urediti stvari sistemsko. (Odločba o razveljavitvi Odloka o določitvi takse zaradi onesnaževanja okolja z vojaškimi vajami na območju poligona Poček 2004).

Poleg tega dogovora je Občina Postojna istega leta na Ustavno sodišče vložila tudi pobudo za ustavno presojo določil zakona, ki Slovensko vojsko oproščajo plačevanja nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča za vojaške objekte.

Večji premik na področju dogovarjanja in usklajevanja medsebojnih interesov med MORS-om in Občino Postojna glede upravljanja z vojaškimi objekti, ki se je vleklo še iz časa pred referendumom, je prinesel šele Dogovor o uskladitvi interesov glede uporabe in upravljanja vojaške infrastrukture na območju Občine Postojna.

6.2.5.3 Dogovor o uskladitvi interesov glede uporabe in upravljanja vojaške infrastrukture

MORS in Občina Postojna sta 23. marca 2004 sklenila Dogovor o uskladitvi interesov glede uporabe in upravljanja vojaške infrastrukture na območju Občine Postojna, z namenom, da dolgoročno uredita medsebojne odnose s področij, ki so predmet tega dogovora. Vsebina tega dogovora so bile:

- **Perspektivne nepremičnine** na območju Občine Postojna v lasti Republike Slovenije, ki naj bi se dolgoročne uporabljale za potrebe SV, so bile Skladišča Mačkovec, objekti in položaji PZO Poljane, vojašnica Postojna in vojašnica na Ljubljanski cesti 60, objekt zvez Pečna reber in poligon Poček (Poček in Bile). Poleg tega se je MORS zavezalo, da bo pri razvoju in uporabi infrastrukture, kolikor je mogoče, upoštevalo interese lokalne skupnosti, zagotovilo njeno varno uporabo ter izvajalo ukrepe za zmanjšanje vplivov na okolje (Dogovor o uskladitvi interesov glede uporabe in upravljanja vojaške infrastrukture na območju Občine Postojna 2004).

- **Nepremičnine za prenos na občino**, kjer je MORS zagotovil, da bo v roku šest mesecev po podpisu tega dogovora brezplačno prenesel v last Občine Postojna vojaške nepremičnine, ki jih je imela že v uporabi ali se zanje zanimala. To so bile skladišča Strmica, nekdanji dom JLA in pet dvosobnih stanovanj, s povprečno površino 55 kvadratnih metrov (prav tam).
- **Poligon Poček** predstavlja najpomembnejši poligon SV. MORS je zagotovilo, da SV na njem ne bo povečevala obsega dejavnosti in obremenjevanja okolja. Ministrstvo je bilo seznanjeno z referendumsko odločitvijo prebivalcev leta 2000, ko so se izrekli za zaprtje poligona Poček. To odločitev je ministrstvo razumelo tako: da se dejavnosti na poligonu ne bodo povečevale glede na povprečje v letih od 2000 do 2003, da se bosta izboljšala obveščanje in upravljanje poligona, da bo območje ostalo v okviru tedanjih mej, da se bosta vplivno območje in širše območje delovanja prilagajala in določala skladno s strokovnimi ocenami, da se uporaba težkega orožja ne bo povečevala glede na povprečje v letih od 2000 do 2003 in da se poligon ne bo oddajal v najem za vadbene dejavnosti tujim oboroženi silam, kar pa ne vključuje skupnega usposabljanja enot SV z oboroženimi silami drugih držav v okviru dejavnosti, ki jih na poligonu že izvaja SV (prav tam).
- **Ukrepi za uporabo poligona Poček**, kjer je MORS zagotovil, da bo v zvezi z uporabo poligona Poček izvedlo ukrepe, s katerimi bo izboljšano obveščanje prebivalcev in lokalne skupnosti o izvajanju dejavnosti na poligonu, da bo stalno usklajevanje interesov lokalne skupnosti, okoliških prebivalcev in SV, da bo zmanjšano obremenjevanja okolja, zmanjšana požarna ogroženost in posodobljena infrastruktura na poligonu (prav tam).
- **Poveljstvo poligona Poček** naj bilo nameščeno na lokaciji Bile do konca leta 2004, zaradi boljše organizacije dejavnosti SV na poligonu, zagotovitve ustreznega zavarovanja med izvajanjem dejavnosti in učinkovitejšega varovanja okolja (prav tam).
- **Obveščanje** prebivalcev o izvajanju dejavnosti na poligonu naj se še izboljšalo. Poleg že uveljavljenih načinov obveščanja je MORS zagotovil brezplačno telefonsko številko z informacijami o dejavnostih na poligonu in redno obveščanje gozdarjev in zvezo lovskih družin. Na dovoznih poteh na poligon in na sedežu Krajevne skupnosti Prestranek naj bi v roku šestih mesecev namestilo informativne table z obvestili o izvajanju dejavnosti na poligonu in o omejitvah na tem območju (prav tam).
- **Analize vplivov na okolje** na območju poligona Poček naj bi izvajal MORS v sodelovanju v sodelovanju z MOP ter pristojnimi organizacijami. Z graditvijo potrebne infrastrukture na poligonu pa bi sistematično izvajalo ukrepe za zmanjševanje negativnih vplivov na okolje skladno s predlaganimi ukrepi, opredeljenimi v Okoljevarstveni oceni za vojaško vadišče Bile

in o tem v letnih poročilih seznanjalo Občino Postojna. Skupno pa naj bi pripravljala letne programe spremljanja vplivov vojaških dejavnosti na okolje (prav tam).

- **Omejitve:** MORS je zagotovil, da bo pri načrtovanju dejavnosti SV na poligonu upošteval tako, da se streljanje ob sobotah, nedeljah in praznikih ne bo izvajalo, razen ob usposabljanju enot popolnjenih s pogodbeno rezervo in vojnih enot SV, da se bo nočno streljanje izvajalo največ deset dni v mesecu, junija, julija, avgusta in septembra največ do 23. ure samo kadar bo to potrebno, da se ob povečani požarni ogroženosti v naravnem okolju ne bo uporabljalo bojnih in minskoeksplozivnih sredstev, da se bodo pri izvajanju dejavnosti v čim večji možni meri upoštevali lovski gojitveni načrti in da na poligonu ne bo dovoljeno izvajanje dejavnosti v nasprotju z njegovo namembnostjo (prav tam).
- **Požarna varnost:** MORS naj bi še naprej izvajal ukrepe za zmanjševanje požarne ogroženosti na poligonu in ob njem z nadaljnjo izdelavo požarnih presek in intervencijskih komunikacij, pripravilo naj bi načrt obnove vodnih zbiralnikov in izvajalo njihovo obnovo v okviru vlaganj v infrastrukturo poligona (prav tam).
- **Cestne in druge komunikacije:** MORS se je zavezal, da bo glede na obremenjenost cestne in komunalne infrastrukture zaradi uporabe poligona vlagalo v gradnjo in vzdrževanje dostopnih cest, ki vodijo na poligon ter sodelovalo pri projektih izboljšave komunalne infrastrukture v lokalnih skupnostih na območju poligona. Ministrstvo in Občina naj bi vsakoleten program del in vlaganj pripravila po predhodni uskladitvi medsebojnih interesov v skladu z zagotovljenimi proračunskimi sredstvi. Prvi program naj bi bil pripravljen za leto 2004 in zatem redno vsako leto, dokler bi SV poligon uporabljala. MORS naj bi za izvedo navedenih programov zagotovil potrebna sredstva do višine 60.000.000,00 tolarjev letno (prav tam).
- **Koordinacijska skupina:** Minister in župan naj bi za izvajanje dogovora in usklajevanje medsebojnih interesov v tridesetih dneh imenovala stalno koordinacijsko skupino, v katero naj bi vsaka stranka imenovala tri predstavnike. Skupina naj bi nadzirala izvajanje dogovora, sprejemala programe iz tega dogovora in obravnavala druge zadeve ter o tem poročala ministru za obrambo in županu Občine Postojna (prav tam)
- **Taksa:** Stranki dogovora sta ugotovili, da je Občina Postojna leta 2002 vložila pobudo za ustavno presojo določil zakona, ki Slovensko vojsko oproščajo plačevanja nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča za vojaške objekte, da je Občina Postojna leta 2002 sprejela Odlok o določitvi takse zaradi onesnaževanja okolja z vojaškimi vajami na območju poligona Poček in da je Vlada RS zoper ta odlok vložila zahtevo za oceno ustavnosti in zakonitosti, s katero je zahtevala odpravo odloka. MORS in Občina Postojna sta sklenila, da bo Občina Postojna do presoje Ustavnega sodišča RS o ustavnosti in zakonitosti Odloka o določitvi takes

zaradi onesnaževanja okolja z vojaškimi vajami na območju poligona Poček iz leta 2002 ustavila vse nadaljnje dejavnosti v zvezi z izvajanjem Odloka (prav tam).

Ta dogovor so obojestransko sproti usklajevali in dopolnjevali. Do leta 2015 so sprejeli še šest dodatkov k Dogovoru o usklajevanju interesov, v katerih so določali prenos nepremičnin na občino, razna investicijska vlaganja v infrastrukturo kot nadomestilo za uporabo vadišča Poček kot tudi finančna sredstva.

Sprejetje DPN OSVAD SV PO s strani MORS in seznanitve občin z osnutkom načrta, javne razgrnitve in obravnave, ki so temu sledile pa so bile povod za nasprotovanje širše lokalne javnosti. Poleg Občine Postojna, so postopno zapiranje vadišča zahtevale tudi Občna Pivka, nevladne organizacije, lokalno prebivalstvo in drugi.

6.2.5.4 Negativna mnenja na osnutek DPN OSVAD PO in oblikovanje Civilne iniciative

Decembra 2010 so strani MORS potekale podrobnejše seznanitve z DPN OSVAD SV PO z župani posameznih občin pred javno razgrnitvijo, na katerih so občine predstavile tudi svoja stališča, pripombe, predloge in mnenja na predhodno prejeto gradivo DPN. Ministrstvo za okolje in prostor (v nadaljevanju MOP) je 20. decembra 2010 z javnim naznanilom javnost obvestilo o javni razgrnitvi osnutka DPN OSVAD SV PO, ki je poteklo od 3. januarja do 2. februarja 2011. Gradivo za javno razgrnitev je bilo sestavljeno iz osnutka DPN OSVAD SV PO, povzetka za javnost in strokovnih podlag, predstavljeno pa je bilo tudi v digitalni obliki na spletnih straneh MOP. V občinah Postojna, Pivka, Ilirska Bistrica, Cerknica in Loška dolina so vzporedno z javnimi razgrnitvami potekale tudi štiri javne obravnave. Postavljene so bile tudi informacijske točke, na katerih je javnost lahko dobila odgovore in pojasnila na svoja vprašanja (MORS 2011).

V času javne razgrnitve in javnih obravnav je bilo podanih veliko število različnih pripomb, predlogov in vprašanj. Občini Postojna in Pivka sta podali negativna mnenja, v Občini Ilirska Bistrica so imeli pripombe samo glede povezovalne ceste proti Mašunu, ki je bila zajeta v območju vadišča Bač ter streljanja z Bača proti Počku, v Cerknici in Loški dolini pa niso imeli pripomb.

6.2.5.4.1 Negativna mnenja

Mnenje Občine Postojna, je bilo da je osnutek dokumenta DPN neustrezno in pomanjkljivo pripravljen in da ne upošteva okolijskih in razvojnih izhodišč ter varstva kvalitete bivalnega okolja

za območje Občine Postojna, zato mu je v celoti nasprotovala in predlagala, da se postopek sprejema ustavi. Občinski svet je zato sprejel sklep, da v skladu voljo občanov na referendumu leta 2000, na katerem so se izrekli za ukinitve vadišča, podaja negativno mnenje k osnutku DPN OSVAD PO. Vse pripravljavalce DPN so pozivali, da takoj prenehajo z aktivnostmi glede priprave načrta ter v nadaljnjem postopku s skupnim sodelovanjem stremijo k cilju, ki je skladen z referendumsko odločitvijo občanov. V vmesnem obdobju, ko bo vadišče v uporabi, pa pričakujejo pravično finančno nadomestilo prebivalstvu in lokalni skupnosti ter sistemsko ureditev tega področja (Občina Postojna 2011).

Tudi Občina Pivka je 24. januarja 2011 izdala Negativno mnenje k osnutku državnega prostorskega načrta za Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna, kjer v podrobni obrazložitvi na šestih straneh pojasnjuje, da osnutek DPN OSVAD PO ni usklajen z veljavnimi predpisi, da ne upošteva vseh zaključkov in priporočil iz Strokovnih podlag s področja varstva okolja za DPN OSVAD PO, da ne upošteva osnutka Uredbe o vodovarstvenem območju telesa vodonosnikov območja Postojne in Cerknice, kar je potrebno spremeniti in dopolniti v Uredbi o DPN OSVAD PO. V skladu z balističnimi študijami naj se uredijo smiselni sklopi varovanih območij, ki bodo omogočala minimalna zapiranja območij zaradi streljanj hkrati pa morajo postati del uredbe DPN OSVAD PO. Podatki o zapiranju naj bodo podani vsaj 60 dni pred zaprtjem območja. Glede na to, da uporaba goseničarjev ni načrtovana, naj se uporablja obstoječe cestne povezave, načrtovani novi povezovalni cesti Poček – Bač in Vojašnica Pivka – Bač pa naj se ukineta. Načrtovano vadišče za protioklepno orožje na Vlačnem skupaj z varnostnim območjem in vadišče z varnostno cono, ki bi omogočalo streljanje iz Bača na Poček sta nedopustna. Ker gre za okoljsko zelo problematično dejavnost je Občina Pivka MORS-u predlagala, da z uredbo določi način in postopek za zaprtje strelišč na podlagi uredbe o DPN OSVAD SV PO. V vmesnem obdobju, do zaprtja strelišč, pa mora uredba DPN OSVAD SV PO vsebovati tudi pogoje varstva narave, prednostno ukinjanje strelišč s težjim orožjem ter nadomestila za omejeno rabo prostora (11. člen Zakona o obrambi), nadomestilo zaradi omejenih razvojnih možnosti, zaradi omejenega kmetovanja v varnostnem območju ter zmanjšanje davčne osnove od katastrskega dohodka (Občina Pivka 2011, 1– 6).

Negativna mnenja so podali tudi Zavod za gozdove Slovenije, Zavod RS za varstvo narave, Agencija RS za okolje ter Regionalna razvojna agencija (RRA) Notranjsko-kraške regije, ki je med drugim zahtevala tudi postopno zaprtje OSVAD PO. Pripombe ali zahteve po zaustavitvi nadaljnjih postopkov priprav DPN OSVAD PO so med ostalimi podale tudi Čebelarstva zveza

Slovenije, Društvo za opazovanje in preučevanje ptic Slovenije, Gospodarska zbornica Slovenije, Inšpektorat RS za kmetijstvo, gozdarstvo in hrano in drugi.

6.2.5.4.2 Civilna iniciativa

20. januarja 2011 se je v pivški Hiši kulture zbralo 27 predstavnikov vaških skupnosti in društev iz občin Pivka, Ilirska Bistrica in Postojna in se združilo v Civilno iniciativo Naša dolina. Njihov cilj je bil ukinitvev vseh vojaških aktivnosti na vadiščih Poček in Bač ter njuno zaprtje. Negativne posledice na okolje, ki jih povzročajo vojaške aktivnosti na območju OSVAD SV PO in načrtovani prostorski posegi v okviru DPN so bile vzrok, da so pripravili peticijo »Za Pivško kotlino brez streljanja« (Peticija 'Za Pivško kotlino brez streljanja' 2010). Z njo od Vlade RS, MORS in MOP zahtevajo takojšne in dokončno prenehanje vojaških aktivnosti na območju vadišča Poček in strelišča Bač, njuno ukinitvev, takojšno sanacijo območja in ustavitev postopka sprejemanja Državnega prostorskega načrta OSVAD SV Postojna in da se celotno območje ureja z občinskimi prostorskimi načrti. Obenem pa so občine in ostale pristojne institucije pozvali, da naredijo vse, da se zahteve uresničijo (prav tam).

Podpise so začeli zbirati 25. januarja, to je zadnji teden javne obravnave DPN. Preko spleta so prejeli 13.346 podpisov, lastnoročno pa je peticijo podpisalo 4.870 ljudi. Predstavniki Civilne iniciative so 18. februarja 2011 na Ministrstvu za obrambo osebno izročili 17.153 podpisov, kjer so bili poleg ministrice in petih predstavnikov civilne iniciative prisotni še člani Generalštaba SV in MORS.

V novem predlogu DPN, ki ga je MORS pripravil na osnovi prejetih pripomb in z njim seznanilo občine, je veliko pripomb upoštevalo, nekaj vprašanj pa je ostalo še odprtih. Lokalne skupnosti (predvsem Občina Postojna) so pričakovale nadaljnja dogovarjanja in usklajevanja. Ko je Vlada RS 5. marca 2014, na svoji redni seji sprejela Uredbo o DPN OSVAD SV PO, ki je stopila v veljavo 22. marca 2014, je v lokalnih skupnostih in drugih javnostih ponovno sprožilo veliko nezadovoljstva in očitkov o nezakonitem postopku. Posledično je privedlo do pobud za ustavno presojo te uredbe.

6.2.5.5 Pobude za ustavno presojo Uredbe o DPN OSVAD PO

Občina Postojna je junija 2014 na Ustavno sodišče prva vložila pobudo za ustavno presojo zakonitosti Uredbe o DPN OSVAD PO. Pobudo je pripravil Inštitut za javno upravo pri Občina Postojna je junija 2014 na Ustavno sodišče prva vložila pobudo za ustavno presojo zakonitosti

Uredbe o DPN OSVAD PO. Pobudo je pripravil Inštitut za javno upravo pri ljubljanski pravni fakulteti. Na občini menijo, da so bili kršeni predpisi o varstvu okolja, ker ni bilo narejene presoje vplivov na okolje. Prav tako se ne strinjajo, da se lahko brez njihovega soglasja v prostor umeščajo gradbeni objekti (Rupnik Ženko 2015, 5).

Alpe Adria Green (AAG), mednarodno društvo za varstvo okolja in narave je svojo pobudo za ustavno presojo vložilo marca 2015. Po njihovem mnenju je bila le-ta sprejeta v nasprotju z mnenji Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in Ministrstva za okolje in prostor. Uredba ni usklajena z Odlokom o strategiji prostorskega razvoja Slovenije in z Zakonom o umeščanju prostorskih ureditev državnega pomena v prostor, krši tudi 72. člen Ustave o varstvu okolja in zdravega življenjskega okolja. Pobudo so vložili tudi zato, ker je iz zbranih dokumentov razvidno, da Agencija RS za okolje k predlogu Uredbe o DPN OSVAD SV PO nikoli ni podala uradnega pozitivnega mnenja. Prebivalci lokalnih skupnosti in nevladne organizacije niso imeli možnosti, da bi se vključili v postopek za pridobitev okoljevarstvenih dovoljenj in soglasij, s tem pa sta bila kršena Ustava in Zakon o ratifikaciji Arhuške konvencije (Bernard 2015).

Marca 2015 je pobudo za ustavno presojo Uredbe o DPN OSVAD PO vložilo tudi osemnajst lastnikov zemljišč, ki ležijo na območju sprejetega načrta preko odvetniške družbe iz Postojne, Med njimi so lastniki zemljišč namenjeni izključno izvajanju obrambne dejavnosti na vadišču Poček in Bač, nekateri so lastniki zemljišč na varnostnem območju ter zemljišč v neposredni bližini. S sprejetjem uredbe so jim kršene ustavno zagotovljene pravice, in sicer omejitve gibanja oziroma osebnosti svobode po 32. členu Ustave, omejitve lastninske pravice po 33. členu Ustave RS in omejitve svobodne gospodarske pobude po 74. členu. Gre tudi za spornost Uredbe z Zakonom o vodah, saj krši¹ 61. in 74. člena Zakona o vodah zato lahko določeno območje nameni za vojaško dejavnost le ob izpolnjevanju zakonsko določenih pogojev. V pobudi med drugim tudi navajajo, da Agencija Republike Slovenije za okolje ni nikoli podala uradnega pozitivnega mnenja k Predlogu uredbe o DPN OSVAD PO (Odvetniška družba Božič Malneršič in Bandelj 2015). Do konca leta 2015 Ustavno sodišče RS o teh pobudah še ni presodilo.

---

¹ Za vodni vir Malni na normativni ravni ni zakonsko predpisan po 61. členu zahtevan vodovarstveni režim po prepovedi, omejitvi in zaščitnih ukrepih pri poseganju v okolje. Ravno tako ni upoštevan predviden ukrep za zavarovanje zajetij pitne vode. 74. člen ZV-1 pa predpisuje, da je Vlada dolžna pred onesnaževanjem ali drugimi vrstami obremenjevanja, ki bi ogrozile zdravstveno varnost, zavarovati vodno telo, ki se uporablja za javno preskrbo s pitno vodo (Odvetniška družba Božič Malneršič in Bandelj 2015).

7 ANALIZA DISKURZA TISKANIH MEDIJEV NA PRIMERU OSREDNJEGA VOJAŠKEGA VADIŠČA POČEK OD LETA 2000 DO 2015

Kot sem že uvodoma dejala, bom analizirala odnos tiskanih medijev do Osrednjega vojaškega vadišča Poček. Predmet obravnave bodo časopisi, ki izhajajo na nacionalni, regionalni in lokalni ravni istočasno pa so najbolj brani časopisi v obravnavani lokalni skupnosti. Izbrani časopisi so Delo, Dnevnik, Primorske novice in Prestop. Analizirala bom vse članke, ki pišejo o Počku. Začela bom z letom 2000, ko se problematika vojaškega vadišča Poček začne obravnavati kot politična tema, npr. kot vsebina predvolilne politične kampanje, ali kot vsebina svetovalnega referendumu občine Postojna (odločitev Občinskega sveta 11.9.2000). Z analizo sem zaključila konec leta 2015, ko sem začela s pisanjem diplomskega dela. Pred predstavitvijo rezultatov analize bom še predstavila kritično diskurzivno analizo, ki je osnovna raziskovalna metoda empiričnega dela diplomske naloge.

7.1 KRITIČNA DISKURZIVNA ANALIZA

Za analizo člankov, ki so v obdobju med leti 2000 in 2015 obravnavali tematiko Počka, sem uporabila kritično diskurzivno analizo, ki se v sociologiji in komunikologiji uporablja že vrsto let.

»Že sociolog Max Weber se je dobro zavedal vloge časopisov pri oblikovanju takratne družbe. Na prvem nemškem sociološkem srečanju leta 1910 je opozarjal na pomen analize časopisov in dejal, da časopisne vsebine prispevajo k oblikovanju modernega človeka in kulturnih vrednot« (Vezovnik 2008, 79). V tistem času družbene znanosti še niso poznale metod, s katerimi bi se raziskovalci lahko spoprijeli s predmetom na dlani, opaziti pa je mogoče zametke, ki so v prihodnosti najprej vodili k kvantitativnim in kasneje h kvalitativnim pristopom proučevanja tekstov, kjer pod pojmom tekst razumem tisto, čemur lahko pripišemo pomen: »Sem spadajo pisana beseda, prepisan govor ali govorna interakcija in vsi ostali semiotski pojavi, kot so npr. Glas, fotografija, slika film, nekateri predmeti itd.« (Vezovnik 2008, 80). Diskurzivne analize tekstov sodijo v skupino kvalitativnih metod proučevanja tekstov, za katero je značilen induktivni pristop s poudarkom na manjšem vzorcu, ki pa ni analiziran statistično, temveč je v središču analize interpretacija vsega s pomenom (prav tam).

Ko govorimo o diskurzivni analizi je kot prvo je potrebno omeniti mnogovrstna pojmovanja in opredelitve diskurza v literaturi, ki izvira iz raznovrstnosti teoretskega in metodološkega polja diskurzivnih analiz (Richardson v Grobelšek 2013, 2). Kritična diskurzivna analiza (KDA) je ena izmed teh pristopov in kot takšna »v prvi vrsti raziskuje, kako se družbena oblast, zlorabe, nadvlada in neenakost uveljavljajo, reproducirajo s pomočjo teksta in govora v družbenem in političnem kontekstu. S takšnimi disidentskimi raziskavami kritična diskurzivna analiza zavzema ekspliciten položaj, ker želi razumeti, izpostaviti in se upirati družbenim neenakostim« (Van Dijk v Vezovnik 2008, 80–81). Diskurzivne analize in KDA temu ni izjema pod drobnogled vzamejo »primerne družbene interakcije, ki vsaj deloma prevzemajo jezikovno obliko. Kritični pristop se kaže v pojmovanju odnosa med jezikom in družbo ter analizo in analiziranimi praksami« (Fairclough in Wodak v Vezovnik 2008, 81).

Kolikor je mnogo šol in pristopov, ki se ukvarjajo s proučevanjem diskurza, je mogoče reči, da je ravno toliko definicij, ki ga poskušajo opredeliti. Kar imajo skupnega je socialno konstrukcionistično pojmovanje (Vezovnik 2008, 87) diskurza kot »specifičnega načina sporočanja o svetu ali razumevanja sveta oz. enega izmed njegovih aspektov« (Jørgensen in Phillips v Vezovnik 2008, 87). Običajno to pomeni tudi »rabo jezika v odnosu do družbenih, političnih in kulturnih oblik – diskurz je jezik, ki odraža družbeni red, in hkrati jezik, ki oblikuje družbeni red in posameznikovo interakcijo z okoljem« (Jaworski in Coupland v Vezovnik 2008, 87). Toda še več: diskurz ni zgolj družbena uporaba jezika, kognicija in interakcija v družbenih situacijah (Van Dijk v Grobelšek 2013, 3) temveč gre tudi za »mikroprakse, ki združujejo jezik, komuniciranje in interakcijo, simbolne sisteme in družbene odnose. So živi odnosi med ljudmi, ki konstituirajo identiteto posameznikov in skupin ter urejajo stvari v smiselni družbeni red« (Ule v Grobelšek 2013, 3–4). Kot pravita Erjavec in Poler Kovačič (v Grobelšek 2013, 4) so diskurzi neločljivi od interesov družbeno pomembnih in vplivnih posameznikov ter skupin in s tem določajo odnose moči, kulturne in ekonomske razmere.

KDA je kot vse druge diskurzivne analize interpretativna in kvalitativna metoda, kjer izbira metodologije ni ločena od vrste gradiva in določenih raziskovalnih vprašanj (Meyer v Grobelšek 2013, 12), njena naloga pa je »razkriti in pokazati na vtakane diskurze, odnose (ne) moči in dominantnosti ter diskriminacije, zato so koncepti moči, zgodovine in ideologij nepogrešljivi del kritične diskurzivne analize« (Wodak v Grobelšek 2013, 11).

Wodakova povzema pristope KDA k raziskovanju v naslednjih točkah (v Grobelšek 2013, 12–13):

1. *Družba in kultura sta dialektično povezani z diskurzom: družbo in kulturo oblikuje diskurz, hkrati pa družba in kultura konstituirata diskurz. Vsak del uporabe jezika prispeva k reprodukciji ali preoblikovanju družbe in kulture, vključno z odnosi moči.*
2. *Raba jezika je lahko ideološka. Da bi to ugotovili, je treba analizirati besedilo, njegovo interpretacijo, recepcijo in družbene učinke.*
3. *Diskurz je zgodovinski in ga je mogoče razumeti le v kontekstu, saj je spremenljiv glede na čas in prostor. Po Wittgensteinu pomen izraza temelji na njegovi uporabi v določeni situaciji. Vedno se povezuje z diskurzi, ki so nastali pred njim, kot tudi z diskurzi, ki nastajajo vzporedno.*
4. *Besedilo in družba nista povezana neposredno, ampak prek posrednikov, kot kaže socio-kognitivni proces v širšem socio-psihološkem modelu razumevanja besedila. Gre za vprašanje, kako govoreči/pišoči v diskurzu realizira svoje namene, prepričanja in ideologije ter kako občinstvo interpretira določeno besedilo, kar je odvisno od različnih čustvenih, formalnih in kognitivnih shem, ki jih imajo poslušalci/bralci.*
5. *Diskurzivna analiza je interpretativna in pojasnjevalna. Kritična diskurzivna analiza upošteva sistematično metodologijo ter odnos med besedilom in njegovimi družbenimi okoliščinami, ideologijami in odnosi moči. Interpretacija je vedno dinamična ter odprta za reinterpretacijo znotraj novih kontekstov in informacij.*
6. *Diskurz je oblika družbenega življenja. Kritično diskurzivno analizo razumemo kot družbeno znanstveno disciplino, ki se ukvarja s praktičnimi družbenimi vprašanji.*

Za ovrednotenje hipotez bom v analizi pozorna na delovanje kolektivnega spomina, saj kot Wodakova povzema v pristopih KDA, je diskurz mogoče razumeti samo v času in prostoru, obenem pa zgodovina igra pomembno vlogo tudi pri dojetju vojske, kar vpliva na civilno-vojaške odnose. V tem oziru bom v člankih izbranih časopisov iskala, kako se zgodovinska dogajanja reinterpretirajo v odnosu do obravnavane problematike in na kakšen način želijo novinarji uporabiti zgodovinska dejstva pri podajanju in upravičevanju svojih stališč. Nadalje bom za namene vrednotenja druge hipoteze, da mediji zastopajo negativna stališča do vadišča Poček, pod drobnogled vzela samo rabo jezika in poskušala ugotoviti ali je ta ideološka ter kako se jezik uporablja pri ustvarjanju medijske podobe vojske: ali ta služi svojemu namenu varovanja ljudi ali

vojska zgolj troši proračunska sredstva ali je resnica nekje vmes? Vojaško usposabljanje je integralno dogajanje na Počku, zato bom poskušala raziskati v kakšni luči so vojaške vaje predstavljane v medijskem diskurzu in kateri elementi vojaških aktivnosti so najbolj zastopani. S tem bom poskušala ugotoviti dožemanje vloge vojske in željeno vplivanje na bralca. Nazadnje bom poskušala presoditi ali se stališča skozi rabo jezika razlikujejo med časopisi, ki izhajajo na nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Slednje bom interpretirala skozi prostor in čas, upoštevajoč delovanje kolektivnega spomina. Ob tem bom pazljiva ali gre za pisce, ki objavljajo tako v nacionalnih kot tudi v regionalnih ali lokalnih časopisih.

7.2 ČASOPISI ZA ANALIZO

7.2.1 DELO

Delo je osrednji slovenski nacionalni dnevni časopis, ki izhaja vse dni v tednu, razen ob nedeljah in praznikih. Izhaja od leta 1959 dalje, izdaja ga časopisno založniško podjetje Delo d.o.o. v Ljubljani, v nakladi 50.479 izvodov. S svojimi vsebinami pokriva različna področja, od slovenske nacionalne in lokalne politike, regionalnih novic, gospodarstva, kulture in športa do dogodkov iz sveta. Vsebuje tudi komentarje in reportaže. Poleg tiskane izdaje je dostopen tudi na njihovi spletni strani.

7.2.2 DNEVNIK

Časnik Dnevnik tudi sodi med osrednje slovenske dnevno-informativne časopise, od leta 1951 dalje. Izhaja vse dni v tednu, razen ob nedeljah in praznikih. Izdaja ga družba Dnevnik, d.d. v Ljubljani v nakladi 25.498 izvodov. Vsebinsko pokriva notranje in zunanjepolitične teme, gospodarstvo, kulturo in šport. Poleg tiskane izdaje ima tudi spletno edicijo.

7.2.3 PRIMORSKE NOVICE

Primorske novice so regionalni časopis, ki izhaja od leta 1947. Izdaja ga družba Primorske novice d.o.o. Koper z redakcijama v Kopru in Novi gorici, v nakladi 21.000 izvodov. S svojimi informativnimi vsebinami pokriva tri primorske regije, to so: Istra, Srednja Primorska in Goriška. Tiskani članki obravnavani v analizi so predstavljeni v Srednji Primorski regiji. Do leta 2005 so izhajale dvakrat tedensko, od takrat dalje pa vsak dan razen nedelj in praznikov. Do njega je mogoče dostopati tudi na njihovi spletni strani.

7.2.4 PRESTOP

Prestop je bil brezplačni lokalni mesečnik informativne narave. Izhajal je v nakladi 8.000 izvodov in so ga prejemale vsa gospodinjstva v občinah Postojna in Pivka. Izhajal je dobrih 17 let in bil v lokalnem okolju zelo dobro sprejet. Z marcem 2012 je prenehal izhajati zaradi finančne nepodpore Občine Postojna.

7.3 POSTOPEK IN OKVIR ANALIZE

V časopisih sem za obravnavano obdobje zbrala 286 člankov, ki so pisali o Počku, od tega: v Delu 66 člankov, v Dnevniku 37, v Primorskih novicah 133 in v Prestopu 50 člankov.

Že samo razmerje objav med posameznimi časopisi nakazuje, kakšno težo posamezen časopis pripisuje problematiki Počka. Primorske novice daleč izstopajo po številu objav. V primerjavi z Delom, ki je prav tako dnevni časopis je v Primorskih novicah dvakrat več objav, v primerjavi z Dnevnikom pa celo več kot trikrat. Ti podatki lahko kažejo kako gre za skupno doživetje preteklosti, svoje povezanosti in enotnosti, kar jih dela specifične in ločene od ostalih. Celotno območje, ki ga Primorske novice pokrivajo s svojimi vsebinami, je bilo po rapalski pogodbi leta 1920 priključeno Italiji in z njim tristo tisoč Slovencev. Dejstvo, da je bilo to prebivalstvo izpostavljeno močnemu italijanskemu nacionalizmu ter političnemu in kulturnemu zatiranju, s krepitvijo fašizma in stopnjevanjem nasilja pa je prišlo tudi velikega izseljevanja, je vplivalo na oblikovanje kolektivnega spomina v tem prostoru. Delovanje kolektivnega spomina v oziru na Primorske novice, se kaže v samodojemanju pomembnosti le-tega v regionalnem prostoru, kar nakazuje tudi izjava, ki je objavljena na 'korporativnih' straneh Primorskih novic: »Slovenske geografske pokrajine se med seboj zelo razlikujejo, Primorska pa je s svojo zgodovinsko preteklostjo še posebej specifična. Zato so svojevrstne tudi potrebe njenih prebivalcev« (Primorske novice).

Med prebiranjem člankov sem uspela izluščiti izstopajoče vsebine o Počku, ki se kontinuirano pojavljajo skozi celotno obdobje proučevanja v vseh časopisih. To so:

- varnost okolja: Številne vojaške dejavnosti vplivajo na okolje kot celoto, zaradi česar je ogroženo zdravje ljudi, ogrožene so živali in rastline. Najbolj so ogroženi vodni viri, ki so bistveni za vodooskrbo prebivalstva lokalne skupnosti.
- odškodnina: Zahteva lokalne skupnosti po odškodnini izhaja iz prepričanja, da je lokalna skupnost upravičena do nadomestila zaradi onesnaževanja okolja, ki ga povzroča vojaška

dejavnost na tem območju in zaradi njihove uporabe stavbnega zemljišča ter lokalne infrastrukture.

- kratenje udobja bivanja in pravic: Neobveščanje o vojaških aktivnostih na vadišču (predvsem v začetnem, obdobju), omejitve in zapore, ki so potrebne zaradi vojaških usposabljanj so moteč dejavnik v lokalni skupnosti. Hrup, ki ga povzročajo minska eksplozivna sredstva ter preleti letal in helikopterjev vznemirja prebivalstvo.
- prisotnost vojske: Zaradi številnih vojaških aktivnosti je na tem območju močno povečana prisotnost vojske ne samo slovenske tudi tuje. Zaradi več desetletne stalne prisotnosti vojske, ki ogroža in omejuje prebivalstvo, ta ni zaželen, še posebej tuja.
- ukinitve vojaškega vadišča Poček: Tu gre za kompleksno vprašanje in je krovno vsem ostalim temam.

Teme, ki ji bom v nadaljevanju analizira, sem izbrala, ker so bile v javnosti najbolj odmevne in o katerih so mediji največ pisali, zaradi česar so najbolj relevantne za nadaljnje pojasnjevanje ugotovitev. Predstavljajo največji potencial za strukturne spremembe in pojasnjevanje civilno-vojaških odnosov. Zaradi teže dogodkov, ki vsebujejo izpostavljene teme je prihajalo do polarizacije stališč. Predvsem pa sem se zanje odločila, ker bom tako najlažje ugotovila kakšno je stališče medijev do dogodka oziroma do Počka.

V analizi člankov bom pod drobnogled postavila tako tekstovne prvine (slog, naslovi, metafora), strukturna ozadja v vsebini, ki nakazujejo civilno-vojaške odnose in sledove kolektivnega spomina, kot tudi potencialno vzpostavljanje dihotomije Mi: Oni in morebitno konstrukcijo Drugega v očeh medijskega sporočanja ter ideologijo, ki je v ozadju pisanja.

7.4 ANALIZA

Zahteve in pričakovanja lokalne skupnosti in njenih prebivalcev do vojaštva, ki izhajajo zaradi številnih vojaških dejavnosti na OSVAD SV PO in njihovih posledic, se skozi celotno obdobje proučevanja močno reproducirajo preko medijev in so po svojih številnih objavah v veliki prednosti pred objavami o poteku vojaških vaj, ki se izvajajo na OSVAD SV PO. Akterji, ki najbolj pogosto nastopajo v člankih so lokalni politiki Občine Postojna, za njimi predstavniki nevladnih organizacij, civilno združenje in prebivalstvo, stroka in nazadnje predstavniki Ministrstva za obrambo in vojska.

V začetnem obdobju obravnavane teme, ki traja do oktobra leta 2000, je opazen ideološki vpliv lokalnih politikov na medije. Tipičen primer tega je objava, ki se pojavlja v medijih že nekaj mesecev pred referendumom (15.10.2000) in jo podaja eksplicitno navedeni politik lokalnih oblasti, »da je bila Postojna že v časih nekdanje Jugoslavije nekakšen geto. Saj je bilo tako rekoč povsod v okolici mesta in bližnjih naseljih zaradi »vojske« prepovedano oziroma omejeno gibanje. Kaj dosti se od takrat ni spremenilo.« (Srebotnjak Borsellino v Triler 2000a, 5), s katero skuša apelirati preko kolektivnega spomina na individualni spomin prebivalcev lokalne skupnosti in na njegovo zavedanje o skupni pripadnosti in skupni problematiki. Naslednja trditev, ki jo podaja drug in najpogosteje izpostavljen eksplicitno naveden politik, »da je Poček eden bistvenih elementov pri našem vključevanju v NATO, zato je moč pričakovati na vadbišču še več aktivnosti, tako da kaže razmisliti kako in kaj v prihodnjih desetletjih« (Černač v Zavadlav 2000a, 10), ravno tako vpliva na javnost, na njeno dožemanje problematike vadišča in na njeno ravnanje na referendumu katerega končni »cilj je ukinitvev poligona« (Zavadlav2000c, 13). Kot so poročali v časopisu Delo, se je to pokazalo tudi na javni tribuni, ki je bila organizirana pred referendumom, saj je občane najbolj zanimalo »ali se bodo z vključevanjem Slovenije v EU in NATO dejavnosti na poligonu celo okrepile ali bo Poček postal vojaško vadbišče enot EU« (Triler 2000b, 6).

O javni tribuni poroča tudi članek v Primorskih novicah, ki obsega pol strani časopisa, z velikim naslovom »Bolj znani po Počku kot po Postojnski jami«, ki bralca takoj pritegne. Prvo, kar opazi, je uokvirjen tekst, fotografija in poudarjena dva naslova. Uokvirjen tekst v desetih vrsticah, s poudarjenim ozadjem sredi članka kaže na jasno izraženo stališče medija do MORS. Generalnega sekretarja, predvsem v zadnjem delu citata, prikazuje v slabi luči, kot nevednega in neodkritega, kar implicira na to, da je MORS nesposobno, neodkrito in da ni vredno zaupanja: »Javne tribune o vojaškem poligonu se je udeležil tudi generalni sekretar ministrstva za obrambo mag. Jože Jurša. Nanj je letela tudi večina vprašanj, ki pa so v glavnem ostala brez konkretnega odgovora. Da nima vseh natančnih podatkov, je sicer Jurša opozoril že v svojem uvodnem nastopu, da pa ni vedel niti to, da vojska v Zeleni dolini gradi in kaj gradi, se je nekaterim zdelo nerazumljivo.« (Zavadlav 2000b,10). Kot taki pa seveda niso deležni podpore javnosti. V celotnem članku ni nikjer povedano, da obstajajo kakršnikoli zaupni podatki, ki se jih ne sme razkriti zaradi varnosti. Ti zaupni podatki ali skrivnosti pa zbujajo nezaupanje večine javnosti do ministrstva za obrambo. Sicer je pod tem uokvirjenim in poudarjenim tekstom namenjeno sedem vrstic stolpca uvodnemu nagovoru in odgovorom mag. Jurše, kjer je navedeno, da je Poček osrednje vadišče Slovenske vojske. Vendar to nepozoren bralec lahko hitro spregleda, saj je vse ostalo bistveno bolj poudarjeno, še posebej, ker takoj za njim sledi skrb vzbujajoč vmesni naslov.

Dva vmesna naslova: »Lani je bila vojska na poligonu 290 dni« (prav tam) in »Je vadišče na Počku smrtno nevarno?« (prav tam), ki sta odebeljena z dvakrat večjo velikostjo od preostalega teksta, hkrati pa z zgornje in s spodnje strani obrobljena s črto, izražata čigavo stališče zastopa medij, saj v nadaljevanju teksta navaja izjave in mnenja krajanov prisotnih na javni tribuni in se med drugim dobesedno ujemajo z omenjenima naslovoma. Prvi naslov močno poudarja, da gre za preveliko obremenjenost vadišča, kar je iz okoljskega in gospodarskega vidika nedopustno. Tu je potrebno dodati, da je bila uporaba vadišča v letu 1999 res največja glede na prejšnja leta (Brodnik in Trontelj 2002, 175). Drugi naslov, ki je postavljen pod že omenjenim uokvirjenim tekstom, v katerem opisuje g. Juršo, vzbuja strah pri bralcih, ali so njihova življenja ogrožena hkrati pa ga vzpodbudi k razmišljanju. Zaradi neeksplozivnih ubojnih sredstev, na katere naleti lokalno prebivalstvo je vadišče smrtno nevarno. Novinarka zavzema mnenje krajana, ki pravi »da postaja Postojna doma in v tujini bolj znana po Počku kot po Postojnski jami« (Kaluža v Zavadlav 2000b, 10), saj je njegovo stališče zavzela tudi sama v glavnem naslovu članka. To potrjuje tudi fotografija, ki je postavljena v desni stolpec poleg uokvirjenega teksta o g. Jurši. Na njej so štirje pripadniki SV, dve tovorni vozili, kombi in manjše vojaško terensko vozilo za prevoz oseb, v zraku pa je viden helikopter. Pod fotografijo s poudarjenim in nagnjenim besedilom njen komentar: »Gneča na Počku: Tuje delegacije in diplomati nanj zahajajo pogosteje kot nekdam v Postojnsko jamo...« (Zavadlav 2000b, 10), kaže na nezaželeno prisotnost vojakov, še posebno tujih.

O negativnih vplivih vojaških aktivnosti na Počku na okolje in onesnaževanja vodnih virov, ki so bistveni za preskrbo z vodo lokalne skupnosti govori v uvodnem delu in nadaljevanju teksta, kjer med drugim navaja besede znanstvene stroke, »da je 55 odstotkov sledila, ki so ga vlili na Počku, priteklo v Malenščico, od koder črpajo pitno vodo v glavni vodovod za postojnsko in pivško občino« (prav tam). Z metaforičnim izražanjem v posebnem odstavku »Res je, da so glasne eksplozije moteče in da voda teče potih, vendar pa to vodo iz pip vsak dan natakamo v svoje kozarce, je še dejala Janja Kogovšek« (prav tam), kar pomeni: vemo, da nas moti hrup eksplozij, ne vemo pa, da se vsak dan zastrupljamo z vodo, ki jo pijemo, medij vpliva na bralčevo razmišljanje, njegovo dojetje problema in posledično na njegovo ravnanje. In če je izjava podkrepjena z mnenjem strokovne znanosti, je učinek v javnosti še toliko večji. Pri bralcu vzbuja strah, da ogroža svoje zdravje, ne po svoji krivdi temveč zaradi vojske.

Iz zaporedja dogodkov v članku je tudi očitno komu medij namenja največ pozornosti, čigav glas je glas razumnih. Eksplicitno navaja najprej stroko, zatem predstavnika nevladnih organizacij in krajanov in v zadnjem odstavku članka predstavnika ministrstva z manj eksplicitnim navajanjem v

zvezi odprtih vprašanj v medsebojnih pogajanj med MORS in Občino Postojna. V celotnem članku poleg skoraj neopaznega navajanja, da je Poček osrednje vadišče Slovenske vojske, nič ne piše zakaj in kako pomembno je, da se SV tam usposablja. Gre za izredno slabo reprezentacijo SV, še posebej, ker celoten članek poudarja samo negativne vplive vojaške dejavnosti na Počku.

Kakšne so posledice vojaških aktivnosti na OSVAD PO in kako jih doživlja lokalno prebivalstvo zelo nazorno prikazuje članek v časopisu Dnevnik, z velikim odebeljenim naslovom »Bobnenje – njihov vsakdan« (Širca 2000c, 11), ki obsega eno tretjino strani v časopisu. Zelo dramatičen uvod s poudarjenim tekstom: »Okenska stekla stresajo močne detonacije. Skoraj od blizu je slišati pokanje. Območje nizko preletavajo vojaška letala. To ni reportaža iz Čečenije, to je povsem navaden dan v življenju sosedov Počka, osrednjega vadišča Slovenske vojske« (prav tam), in s fotografijo eksplozije, vzbuja pri bralcu močna čustva, ki so povezana z vojno, tujo okupacijo in nasiljem nad civilnim prebivalstvom. Vpliva na njegovo zavest, na občutke in zaznavo, da je v nevarnosti. Omenja jugoslovansko vojsko, ki jih je v marsičem omejevala. V nadaljevanju članka v sredino stolpca postavi risbo Slovenije v času italijanske okupacije med obema vojnoma. Opominja na skupno identiteto, na leta trpljenja pod tujo nadvlado in na prikrit način poziva k upor. Dejavnost vojske na Počku na subtilen način enači z italijanskimi okupatorskimi oblastmi in jugoslovansko vojsko, ker jih «še vedno v mnogočem omejuje» (prav tam). S tem vzpostavlja razmerje lokalnega prebivalstva kot Nas zatiranih in vojske kot Njih agresorjev ali, v povezavi z italijanskimi zgodovinskimi vojaškimi silami, okupatorjev. To se nadalje izpostavlja z izjavami krajanov, omenjenih v članku, ki imajo težave z omejitvami in neobveščanjem ter ne želijo biti imenovani in s tem ravno izpostavljeni, saj »bojijo se namreč še hujših težav, če bi se »zamerili« Slovenski vojski« (prav tam). Kritizira predstavnike ministrstva in SV, ker kljub obljubam, lokalne javnosti ne obveščajo o načrtovanih dejavnosti, »saj navadno prebivalce šele bobnenje opozori, da se tam spet nekaj dogaja« (prav tam). Sistem obveščanja lokalne skupnosti o vojaških dejavnostih je bil do leta 2003, ko so uvedli prvo brezplačno številko z informacijami o aktivnostih na Počku, res zelo slab. Stanje pa se je začelo postopoma reševati šele sredi leta 2004 po podpisu Dogovora o uskladitvi interesov med Občino Postojna in MORS.

V samem članku je največ pozornosti namenjeno lokalnemu prebivalstvu, in eksplicitnemu navedenemu politiku, ki se še posebej trudi v pogajanjih. MORS in predstavniki SV pa so prikazani kot nezreli in nedorasli, saj svojih obljub ne izpolnjujejo.

Tipičen primer ustvarjanja senzacije je objava v Primorskih novicah, kjer že na naslovnici napoveduje incident z nadnaslovom »Vojska je med uvajanjem oklepnikov svarun zažgala strelišče« (Primorske novice 2011, 1) in naslovom »S patriami zažgali strelišči Poček in Bač« (prav tam), kjer ob fotografiji gasilca, ki gasi požar napoveduje, da vojaške enote na omenjenih streliščih »že od začetka tedna pospešeno preizkušajo patrie in streljajo, tako da celo v Postojni žvenketajo šipe. In včeraj je na obeh streliščih kar trikrat zagorelo« (prav tam). Ta senzacionalističen pristop je v bistvu sestavljen iz dveh popolnoma različnih člankov znotraj časopisa. Prvi članek, sicer z enakim naslovom kot na naslovnici, in z drugačnim nadnaslovom »Testna skupina za uvajanje oklepnikov svarun je včeraj zažgala strelišče pri Baču« (Cek 2011, 24) v celoti zelo objektivno poroča. Informira o nastalih požarih in kako se je z njimi borilo več gasilcev iz različnih društev. Pod fotografijo, na kateri je vojaški helikopter, povzema besede vodja gasilcev in pohvali, da je pri gašenju požarov na obeh streliščih »odločilno vlogo odigral vojaški helikopter« (prav tam). Z eksplicitnim navajanjem tiskovnega predstavnika generalštaba in vodje gašenja natančno pojasni kako je prišlo do požara in kako je potekalo gašenje. Testna enota SV, ki je uvajala v uporabo svarune ali t.i. patrie se je na dan požara začela uriti na strelišču Bač okrog osmih zjutraj in ob enajstih je zagorelo. Ogenj je sprožila iskra, ki jo je sprožila krogla puškomitraljeza enega izmed svarunov. Zaradi vetra se je ogenj hitro razširil proti hribu Tuščak in zajel območje v velikosti 200 hektarjev površine. Gasilci so se ob pomoči vojaškega helikopterja borili z ognjem do pol pete popoldne. Zagorelo pa je tudi na vadišču Poček okrog dvanajste ure, kjer je bil vzrok požara enak kot na Baču. Gasilci so ogenj kmalu pogasili, vendar je ponovno zagorela bistveno večja površina v velikosti 35 hektarjev suhe trave. Ob podpori vojaškega helikopterja jim je uspelo tudi ta požar še isti dan pogasiti (prav tam).

Zanimivo je, da je drugi članek uredništvo časopisa postavilo znotraj tega članka, kot njegov sestavni del. V spodnji levi kot prvega stolpca je postavljeno uokvirjeno besedilo v dvajsetih vrsticah in s poudarjenim ozadjem, kjer sporočajo, da se jim je zaradi požarov oglasila tudi Civilna iniciativa Za Pivško kotlino brez streljanja:

Vojska v zadnjem mesecu intenzivno vadi na poligonu Poček-Bač. Stalni nizki preleti povzročajo oglušujoč hrup v naseljih, zaradi topniškega orožja se tresejo stanovanjski in drugi objekti. Streljajo kar ob sprehajalnih poteh in v bližini naselij. Po teh aktivnostih vojska požge celotno območje. Vojska tako za sabo 'čisti' vadbena območja. Ob tem pogorijo tudi vsa neeksplozirana sredstva in ostanki

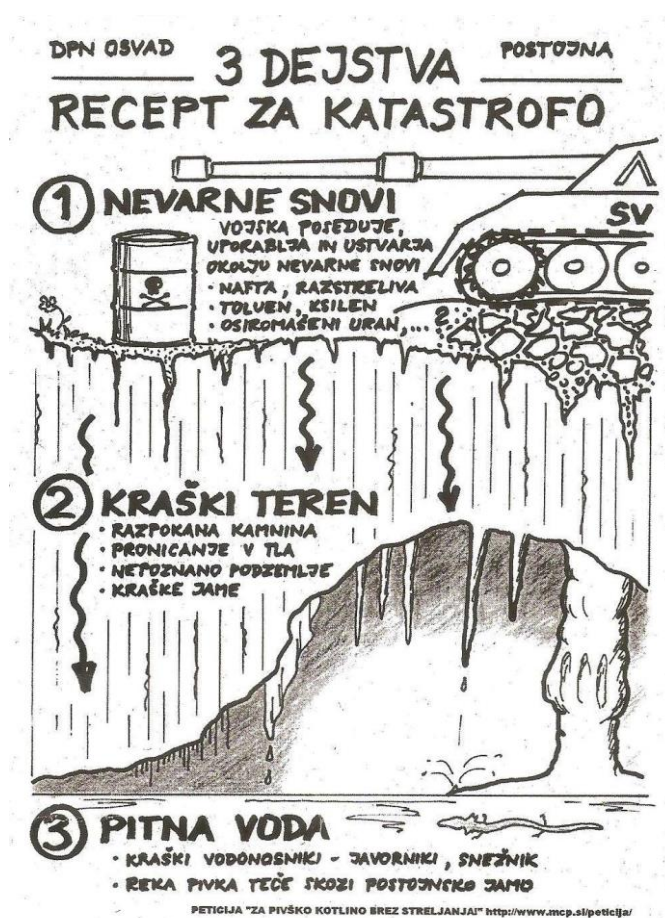
tulcev. Vse to prehaja v zemljo in s tem v podtalnico. Kaj vse s požari prehaja v zrak, pa lahko samo ugibamo (Civilna iniciativa v Cek 2011, 24).

Iz navedenega je povsem jasno čigavo stališče zastopa medij, saj v napovedniku na naslovnici povzema besede civilne iniciative.

Močan vpliv civilne iniciative na medij se še posebej močno izraža v članku z naslovom »Proti vadišču že 16.000 podpisov« (Zavadlav 2011e, 6), objavljen v Primorskih novicah. Članek obsega zgornjo polovico strani časopisa in je v celoti namenjen samo civilni iniciativi. Levo polovico članka zavzemata zelo velik naslov in tekst, desno polovico pa risba, ki asociira na propagandni letak iz časa druge svetovne vojne (glej Sliko 7.8). V uvodu civilno iniciativo Za pivško kotlino brez streljanja predstavi. Pove, da združuje predstavnike krajevnih skupnosti in društev iz pivške, postojnske in ilirsko-bistriške občine, ki so se »združili povsem spontano« (prav tam), po javni predstavitvi DPN OSVAD SV PO (prav tam).

Sporoča, da je DPN nerazumen in da je nastal brez celovite presoje vplivov na okolje, da ogroža pitno vodo za prebivalce, ljudi, živali in rastline, ter povečuje požarno ogroženost. Poleg tega območje, ki ga zajema DPN, v evropskem mrežju posebnih varstvenih območij Natura 2000. Zato so konec januarja začeli zbirati podpise podpore v peticiji, s katero zahtevajo ustavitev postopka za sprejem DPN ter takojšno ukinitve vadišč na Baču in Počku, ter sanacijo območja. Nadalje novinarka v članku poroča, da so tistega trenutka zbrali več kot 16.000 podpisov (prav tam). Citira eksplicitno navedeno predstavnicu Civilne iniciative, kjer poroča na kakšen način so zbirali podpise in kje, kjer med drugim navaja: »Ljudje so razburjeni in marsikateri so podpis pospremili s sočnimi komentarji. Nekaj, vendar izredno malo, je bilo ljudi, ki se z zahtevami iz peticije ne strinjajo, kar pa je njihova legitimna pravica« (Jordan v Zavadlav 2011e, 6). Pri takem načinu poročanja je opazno selektivno ponujanje informacij, ki so namenjene podpori Civilne iniciative ter njenim interesom. Tu gre lahko za izkoriščanje medija s strani civilne iniciative za propagando, s katero skuša spremeniti vzorce vedenja občinstva, lahko pa medij sam zastopa njihova stališča. V obeh primerih pri bralcu pusti močan vtis, ki v veliki meri vpliva na njegovo razmišljanje in dojetanje vojaških aktivnosti SV.

Slika 7.8: Letak Civilne iniciative za Pivško kotlino brez streljanja

Vir: Zavadlav (2011e, 6).

7.4.1 VOJAŠKE VAJE NA POČKU

O prvi mednarodni vojaški vaji Zvita podlasica 2005 poročajo v časopisih Delo in Prestop.

V časopisu Delo je objava z naslovom »Začetek Zvite podlasice« (Škrinjar 2005, 3) podana s strani novinarke. Vojaško vajo, ki se je začela dan pred objavo, napove že v uvodnem delu, da bo v njej sodelovalo približno 1.600 vojakov, hkrati pa bo potekala tudi osrednja taktična vaja SV, ki je sicer ne poimenuje, navaja pa, da bo v tej vaji sodelovalo »dodatnih 1.000 slovenskih vojakov« (prav tam), nakar zaključí s pripombo »Na Počku bo torej pokalo vse do konca maja« (prav tam), s čimer izraža svoje mnenje. V nadaljevanju objektivno in korektno informira javnost, kdo se bo usposabljal, da gre za četrto tovrstno vajo, kje so vaje potekale do sedaj in da je letos gostiteljica te vaje Slovenija. Pojasni tudi zgodovinske okoliščine nastanka večnacionalnih sil kopenske vojske, ki so jih ustanovile Slovenija, Italija in Madžarska ter da imajo pri aktiviranju več kot 4000 vojakov. Pojasni tudi namen vaje, da gre pri skupnem usposabljanju »predvsem za izvajanje operacij za ohranjanje miru, preprečevanje sporov in humanitarne naloge« (prav tam), ob tem z

manj eksplicitnim navajanjem citira poveljnika poveljstva sil, da je to »temeljno poslanstvo teh sil« (Petrič v Škrinjar 2005, 3). Za tem novinarka sporoča, da bodo enote nameščene na vadišču Poček, poveljstvo pa v turističnem kampu Pivka jama. Z izjavo, ki temu sledi, »Ta bo med vajo popolnoma zaprt; morebitne obiskovalce pa bodo usmerjali vojaki« (Škrinjar 2005, 3), javnosti sporoča, da jo vojska omejuje, posega v pristojnosti lokalne skupnosti in ovira turistično gospodarstvo. V zadnjem odstavku sporoča, da bo ob tej vaji potekala tudi osrednja vaja SV v tem letu, imenovana Zvita podpora 2005, kot podpora mednarodni vaji (prav tam). Na koncu zadnjega odstavka z manj eksplicitnim navajanjem citira predstavnika slovenskih obrambnih sil, ki pravi: »Izkoristili bomo to veliko mednarodno vajo pri nas za glavno vajo Slovenske vojske in tako racionalizirati naše delovanje, ceneje, bo, manj obremenjujoče za prostor« (Petrič v Škrinjar 2005,3), kar je na en način pohvalno s tem, ko daje javnosti vedeti, da se vojska trudi z varčevanjem in ohranjanjem narave, na drug način pa javnosti sporoča, da je vojska velik proračunski porabnik in onesnaževalec okolja.

V lokalnem časopisu Prestop je posebna objava z naslovom »Zvita podlasica prvič v Sloveniji« podana s strani Službe za odnose z javnostmi Ministrstva za obrambo, kar je redka izjema., saj v drugih časopisih objav nisem zasledila. Tu javnost zelo natančno obveščajo kje, kaj, kdaj in kako se bo vaja izvajala in s kakšnim namenom. Omenjajo tudi, da se bo obenem na vaji preverjala sposobnost logistične podpore, kjer natančno opišejo kaj vse bo SV zagotavljala silam zavezništva (hrano, vodo, gorivo, servise orožja,..). Ne navajajo, da bo v bistvu potekala še ena vaja, to je, Zvita podpora 2005, ki se bo izvajala znotraj mednarodne vaje. Z uokvirjenim in poudarjenim tekstom javnost seznanjajo o povečanem prometu na točno določenih prometnicah po Sloveniji, od koder bodo prihajale in odhajale italijanske in madžarske enote. S poudarjenim tekstom izven okvirja sporočajo tudi, da bodo na postojnskem, pivškem in ilirskobistriškem območju številni preleti in delovanja nadzvočnega letala italijanske vojske, letal in helikopterjev SV, da se bodo izvajala bojna streljanja z lahkim in težjim orožjem ter da bo prihajalo do možnih občasnih zapor cest zaradi premikov vojaških kolon. Obveščajo kje in kdaj bosta začetna in zaključna slovesnost in dan za obiskovalce na Počku (MO SOJ 2005,11). V obvestilu ne navajajo koliko vojakov bo na vaji sodelovalo, niti koliko vojaških vozil, da bo tam 2.200 vojakov in 450 vojaških vozil (Prvinšek in Pavšič 2005, 1–8). Ne navajajo zaprtja avtokampa Pivka, kot to poročajo v časopisu Delo. V izjavi za javnost zelo podrobno, vendar suhoparno navajajo dejstva, brez čuta za lokalno prebivalstvo in ostalo javnost.

V Prestopu je istočasno še en članek z naslovom »Poligon Poček - Nujen kompromis« (Jordan 2005, 3), kjer med drugim novinarka sporoča, da se bo na že prej omenjenem območju v prihodnjem mesecu začela ena večjih vaj v zadnjih letih Zvita podlasica 2005. Pove, da »so bili predstavniki lokalne skupnosti o dogajanju na Počku obveščeni že nekaj mesecev pred tem« (prav tam). S tem v bistvu pohvali pravočasen način obveščanja s strani ministrstva, ker kot je znano, so imeli v lokalni skupnosti velike probleme z obveščanjem o vojaških dejavnostih na Počku, ki so se začele izboljševati šele po letu 2004 s podpisom Dogovora o uskladitvi interesov. V časopisu Delo, kjer tudi poročajo o vaji, tega ne omenjajo. V nadaljevanju opisuje vajo, kdaj bo potekala in kako je potekala do sedaj v drugih državah in katere države bodo sodelovale. Sporoča tudi, da bo na njej sodelovalo okoli 2.000 pripadnikov. V nadaljevanju eksplicitno navaja načelnika Generalštaba SV, ki je na srečanju z župani območja v mesecu februarju poudaril, »da želi SV pravočasno začeti z obveščanjem javnosti« (prav tam), še posebno lokalne, da bo z dejavnostjo na Počku pravočasno seznanjena (prav tam), kar deluje pohvalno s strani novinarke, še posebej, ker so težave glede obveščanja lokalnega prebivalstva do takrat predstavljale pereč problem. Istočasno pa je videti, da se tudi Slovenska vojska trudi prilagajati zahtevam lokalne javnosti, saj bo tako bolj sprejemljiva in deležna večjega ugleda v lokalni skupnosti. Opazna je velika nevtralnost poročanja, brez kakršnih koli lastnih komentarjev in stališč, kot je to zaznati v časopisu Delo.

Intenzivnejše sodelovanje SV v mednarodnih operacijah in misijah od leta 2007 dalje so narekivale tudi več vojaških usposabljanj z mednarodno udeležbo, ki so se izvajala tako v tujini kot v Sloveniji, predvsem na OSVAD SV Poček. Številne skupne vojaške aktivnosti in sprejetje Uredbe o DPN za Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna, s katero je po mnenju lokalne skupnosti vlada »povozila vse občinske prostorske načrte in na referendumu izraženo voljo ljudi za zaprtje poligona Poček« (Ferko 2014a, 5), so v lokalni javnosti povzročila številna nasprotovanja, kar se v medijih močno reproducira.

Slovenska vojska je v letu 2014 izvedla več vojaških vaj z mednarodno udeležbo, ki so se izvajale na OSVAD PO. Vojaška vaja »Rock Proof 2« je bila prva izmed njih in je potekala med 24.aprilom in 10. majem. O njej so poročali časopisih Delo, Dnevnik in Primorske novice.

V Delu se članek nahaja v sredini strani z velikim naslovom »Ameriških vojakov nočejo več videti« (Jaksetič 2014, 4) in podnaslovom »Poček: Postojnčani tokrat na nogah zaradi nočnega streljanja in eksplozij« (prav tam). V napovedniku prične s »Civilna iniciativa za Pivško kotlino brez streljanja je včeraj začela deliti letake, na katerih zlasti ameriškim vojakom, udeležencem

vojaške vaje Rock Proof 2 na Počku , sporoča, da so nezaželeni.« (prav tam) . V nadaljevanju sporoča, da kljub protestom zaradi sprejetja DPN OSVAD SV PO in zaradi zapor zračnega prostora ter splošnemu nasprotovanju vojaškim dejavnostim na vadišču, »si je Slovenska vojska pred prvim majem privoščila še vojaško urjenje s pokanjem in eksplozijami, ki so trajale še po 23. uri« (prav tam). Omenja župana lokalne skupnosti, ki »še vedno čaka« (prav tam) na pojasnila. Nadalje poroča o civilni iniciativi, ki je »napovedala, da bo začela zlasti ameriškim vojakom, ki sodelujejo na mednarodni vojaški vaji Rock Proof 2, pa tudi slovenskim vojakom in drugim, deliti poseben letak« (prav tam), katerih namen je seznaniti »tujce« (prav tam) z nasprotovanjem lokalnega prebivalstva vojaškim dejavnostim na Počku zaradi negativnih vplivov, »ameriške vojake pa na koncu pisma pozdravljajo z željo, da se ne bi več videli« (prav tam). V naslednjem odstavku eksplicitno navaja brigadirja, poveljnika 1. brigade SV, ki je novinarjem povedal, da so bili opozorjeni s strani lokalne skupnosti o motenju nočnega miru zaradi hrupa. Novinarka poroča, da poveljnik za hrup navaja dva možna razloga: da so se vaje zavlekle ali da gozdovi, ki so po ujmi redkejši in ne varujejo več pred hrupom. Nadalje navaja , da je poveljnik zagotovil, da streljanja velikimi kalibri pozno zvečer ne izvajajo več. Poleg tega pa je še potrdil, da se vojaško usposabljanje na Počku stopnjuje, »saj bo tam jeseni spet približno tisoč pripadnikov vojska Natovih članic« (prav tam), ob tem pa naj bi opozoril, da to pomeni od tisoč do dva tisoč prenočitev v Postojni, saj prihodnost Počka vidi »v sobivanju med lokalno skupnostjo in vojaki v obojestransko korist« (Škerbinc v Jaksetič 2014, 4).

V zaključku v posebnem odstavku pojasni, da od 24. aprila do 10. maja poteka skupno usposabljanje od 200 do 300 pripadnikov 1. brigade SV in 430 pripadnikov 173. zračno-desantne brigade oboroženih sil ZDA. »Cilj vaje, v kateri uporabljajo tudi bojno strelivo in letala, je povezati obe enoti pri delovanju v mednarodnem okolju« (Jaksetič 2014, 4).

V spodnjem delu članka, kjer je tekst ločen z mednaslovom »Ustrelili medvedko« (prav tam) sporoča, da so v tednu pred 28. aprilom lovci ustrelili dveletno medvedko (prav tam). S tem bralcem nakazuje, da se je to zgodilo v času vaje, ki se je začela 24. aprila. V nadaljevanju manj eksplicitno navaja predstavnika Zavoda za gozdove Slovenije in njegovo pojasnilo, da je medvedka obiskovala vojaški tabor, zaradi hrane v smetnjakih, zato so na zavodu ocenili, da je nevarna za ljudi in tako dovolili izredni odstrel. Poročanje zaključí z mnenjem, da »pokanje na Počku plaši živali« (prav tam).

V časopisu Dnevnik je članek precej obsežnejši kot v Delu, saj obsega štiri petine strani z velikim naslovom »Nekateri zaspali ob streljanju« (Rupnik Ženko 2014, 11). Polovico članka zavzemata naslov in fotografija z vadišča, na kateri so v ospredju trije vojaki, v ozadju pa še peščica drugih ter dve terenski vozili. Pod fotografijo komentar »430 pripadnikov ameriške ter med 200 in 300 pripadnikov Slovenke vojske se na vojaškem vadišču Poček skupaj uri v taktičnih postopkih ob ognjeni podpori z zemlje in zraka« (prav tam) bralca takoj opozori na prisotnost tujih vojakov na vadišču, saj najprej izpostavi njih in ne pripadnike SV, ki so celo v manjšini. S tem na sugestivni način vpliva na bralčevo doživetje kdo je tisti, ki največ uporablja vadišče. Tu je opaziti tudi razliko v poročanju med Delom in Dnevnikom, ko Rupnik Ženkova v ospredje izpostavlja predvsem urjenje ameriških vojakov, medtem ko Jaksetičeva najprej izpostavi urjenje SV z oboroženimi silami ZDA.

Fotografiji sledi uvodno besedilo, zapisano s trikrat večjo pisavo od preostalega teksta in v širini stolpca. Tu novinarka jasno izrazi svoj odnos do vaje: »Medtem ko v lokalni skupnosti pripadnikom Slovenske in ameriške vojske sporočajo, da je njihov prostor nezdržljiv s širitvijo vojaških aktivnosti, brigadir Slovenske vojske izraža zadovoljstvo, da bodo mednarodne vojaške vaje na Počku bolj pogoste, saj da so skupne vaje cenejše« (Rupnik Ženko 2014, 11). V nadaljevanju nadaljuje, da na OSVAD PO poteka obsežna mednarodna slovensko-ameriška vojaška vaja »kakršne doslej na vadišču še ni bilo« (prav tam). To ne drži, saj je bilo pred to vajo več bistveno obsežnejših. Eksplicitno navaja poveljnika 1. brigade SV in ga citira, ko govori o zelo uspešnem usposabljanju SV ob učenju ene izmed najboljših enot na svetu. Novinarka navaja, da se poveljnik usposablja »skupaj z več kot 400 pripadniki 173. zračno-desantne brigade oboroženih sil Združenih držav« (prav tam). Ne navaja pa, da se na vaji usposablja veliko število pripadnikov SV. Zatem poveljnika citira, pred tem pa ponovno izpostavlja, da je poveljnik »izrazil veliko zadovoljstvo, da se intenzivnost mednarodnih vaj na Počku povečuje« (prav tam). »V NATU govorimo o dveh pomembnih načelih, načelu pametne obrambe in načelu pravične delitve bremen. Skupno urjenje povzroči sinergijo, ki pomeni za obe enoti kvalitetnejše usposabljanje za manj denarja« (Škerbinc v Rupnik Ženko 2014, 11), kar novinarka komentira kot njegovo pojasnjevanje nadaljnjega delovanja in dopolni še s izjavo: »Že avgusta bo na Počku vadilo več kot 1000 pripadnikov tujih oboroženih sil« (Rupnik Ženko 2014, 11).

V novem odstavku članka nadaljuje s svojim razmišljanjem: »Takšni načrti pa so v nasprotju z zahtevami tukajšnje lokalne skupnosti, da se dejavnosti na vadišču, in posledične obremenitve za ljudi in okolje, ne bi smele povečevati. Zato je tudi nasprotovala spornemu sprejemu državnega

prostorskega načrta za vadišče, ki pomeni pravno podlago za načrtovano in logistično-infrastrukturno posodobitev vadišča, ki bi služilo ne le za usposabljanje Slovenske vojske, temveč tudi za izpolnjevanje zahtev zaveznitva« (prav tam). Pri takem poročanju so opazni nastavki nacionalistične ideologije, kjer se ne želi tujih vojska na lastnih tleh. Gre za poskus vplivanja na javnost, na čustva posameznikov, njegovo mišljenje in ravnanje. V okolju, kjer pa so tuje vojske že od nekdaj krojile usodo lokalnega prebivalstva, pa je učinek še toliko večji.

V nadaljevanju, za razliko od Jaksetičeve v časopisu Delo, poroča tudi o postojnski občini, ki pripravlja zahtevo za ustavno presojo zakonitosti Uredbe o DPN za OSVAD SV PO, kjer eksplicitno navaja strokovnjaka z ljubljanske pravne fakultete, ki je Uredbo preučil in ocenil, da obstajajo močni argumenti za njeno izpodbijanje na Ustavnem sodišču in se mu »zdi precej nezaslišana zlasti opustitev izvedbe celovite presoje vplivov na okolje v postopku« (Pirnat v Rupnik Ženko 2014, 11), problematično pa je tudi negativno mnenje Agencije RS za okolje, ki ni bilo upoštevano (prav tam). Eksplicitno navaja postojnskega podžupana, ki se zaveda, da bo vojska tu še nekaj časa prisotna, zaradi česar je potrebno stremeti k izboljšanju odnosov. Na postojnski občini želijo, da bi bila uprava poligona civilna, da bi lastniki zemljišč na območju vojaških dejavnosti prejeli odškodnino in da bi na vadišču mešana komisija spremljala izvajanje vseh aktivnosti (Stegel v Rupnik Ženko 2014, 11).

Prav tako kot v Delu poroča tudi o Civilni iniciativi za Pivško kotlino brez streljanja, ki so, za razliko od postojnskega podžupana, »bolj nepopustljivi v svojih stališčih« (Rupnik Ženko 2014, 11), in »je že pred tremi leti zbrala 17.000 podpisov za zaprtje vadišča« (prav tam). Civilna iniciativa že leta neuspešno prepričuje oblasti, da vojaška dejavnost ni primerna za tako občutljiv prostor v neposredni bližini naselij in na območju virov pitne vode, ker preveč negativno vpliva na okolje, na živalstvo, rastlinstvo in na ljudi. »Kljub vsem negativnim mnenjem stroke se vseskozi srečujemo z aroganco in ignoranco« (Jordan v Rupnik 2014, 11). Novinarka navaja, da so zaradi tega slovenski in ameriški vojski poslali informativni dopis, v katerem jih seznanjajo z vsemi razlogi proti vadišču. Poleg tega pa so dopise poslali tudi na številne druge naslove, tudi na ameriško veleposlaništvo (Rupnik 2014, 11). O tem poroča tudi Jaksetičeva, ki informativni dopis poimenuje kot »poseben letak« (Jaksetič 2014, 4), ki je na koncu zaključen še z nevljudnostnim pozdravom.

V spodnjem delu članka je tekst, prav tako kot v časopisu Delu, ločen od preostalega teksta z mednaslovom: »Zaradi vojakov izjemni odstrel medveda«. Izjemni odstrel medveda zaradi

približevanja vojaškemu taboru so po mnenju civilne iniciative nedopustni. To pa je bilo sedaj izvedeno na podlagi strokovnega mnenja Zavoda za gozdove. Novinarka navaja pojasnilo vodje odseka za gozdne živali iz postojnske območne enote zavoda, da so se za tak ukrep odločili, ker je šlo za ogrožanje človeških življenj. Nadalje sama ugotavlja, da je bil razlog za tako dejanje »tudi dejstvo, da v taboru niso bili samo slovenski vojaki, ki so navajeni sobivanja z zvermi in divjadjo, temveč tudi tuje oborožene sile, ki takih izkušenj nimajo« (prav tam).

Medvedi pa so tudi glavna in edina tema v Primorskih novicah. Vojaško vajo omenjajo v članku z naslovom »Vojaško streljanje plaši medvede?«, ki zavzema tretjino časopisne strani, kjer se novinar že v naslovu sprašuje ali to res drži. V povzetku članka takoj za naslovom navaja: »Ker je začela obiskovati vojake v taboru na Počku, so prejšnji teden lovci ustrelili dve leti staro medvedko, predvčerajšnjim je vlak pri Rakitniku povozil medvedja mladiča, včeraj zjutraj pa 277-kilogramskega samca« (Cek 2014a, 32). Petino članka obsega fotografija mrtvega medveda ob železniških tirih in štirih ljudi, ki ga odstranjujejo z vrvjo. Pod fotografijo je napis: »Kapitalni 277-kilogramski medvedji samec je včeraj zjutraj končal ob železniški progi« (prav tam), kar pri bralcu takoj vzpodbudi sočutje do živali in odpor do streljanja in s tem do vojaških aktivnosti na Počku.

V uvodu novinar sporoča, da je šesti dan intenzivnih vojaških vaj slovenske in ameriške vojske na Počku med lovci in domačini zaokrožila informacija, da so vojaki zakrivili smrt štirih medvedov. Prvega naj bi ustrelili lovci, ker naj bi ga ameriški vojaki v taboru hranili, tri pa naj bi povozil vlak, »ko so bežali pred eksplozijami, ki tresejo celo stekla oken bližnjih hiš« (prav tam). V nadaljevanju objektivno poroča in raziskuje pri stroki kako je prišlo do naštetih dogodkov. Eksplicitno navaja vodjo odseka za gozdne živali in lovstvo postojnske enote Zavoda za gozdove, ki o domnevnem hranjenju vojakov medveda ni imel nobenih informacij. Medved vedno pride tja, kjer je hrana najlažje dostopna, tudi v smetnjakih in tako je prišel tudi v vojaški tabor. Ker je vojaški tabor obiskoval več dni zapored, jih je vojska o tem obvestila in zaradi velike nevarnosti za ljudi so dovolili izredni odstrel. Novinar poroča tudi o medvedih, ki so končali pod vlakom. Pri tem eksplicitno navaja tudi vodjo oddelka za gozdove in živali pri Zavodu za gozdove Slovenije, kjer je razloženo, da veliko medvedov na območju celotne države tako pogine, predvsem zaradi razsutih živil z vagonov, ki jih medvedje zobljejo.

V Primorskih novicah hočejo prikazati celotno medvedjo kalvarijo kolikor je le mogoče nevtralnno, s podajanjem mnenja, tako lokalnega kot tudi državnega strokovnjaka za varstvo gozdov, kar je

zanimivo, če vzamemo v zakup ostale članke, ki sicer poročajo o drugih dogodkih. Razlog za željeno objektivno poročanje najverjetneje izvira od novinarja, saj Danijel Cek v svojem pisanju poskuša vselej stati na nikogaršnji zemlji in se tako ne opredeljevati za eno ali drugo stran. Poročevalka v Delu hoče krivdo odstrela in smrt medveda naprtiti vojski, ki se zadržuje na Počku, saj ne samo, da s svojim delovanjem plaši živali, ki nato končajo pod giljotino železnega konja, temveč tudi s kopičenjem odpadkov na samem bojišču vabi živali tja, kamor normalno ne bi zašle. Novinarka, ki piše za Dnevnik, za razliko od Primorskih novic navaja zgolj izjavo lokalnega strokovnjaka za gozdove in skuša razlog za odstrel z njegovim mnenjem naprtiti prisotnosti tujih vojsk, ki so bile takrat prisotne v okviru vojaške vaje. Te namreč naj ne bi bile vajene sobivanja z zvermi za razliko od domačih vojakov.

7.4.2 NASLOVI

Z naslovi mediji skušajo privabiti čim več občinstva. Pri branju časopisov so naslovi prvo, kar bralec opazi. Bralca lahko odvrne ali spodbudi k nadaljnjemu branju. Naslovi so vedno grafično ločeni od drugega besedila in branje po naslovih bralcu zadostuje za prvo informiranost o vsebinah časopisa. Naslovi imajo lahko zgolj pozivno-pridobivalno funkcijo, kjer ne izvemo nič o vsebini in želijo samo vzbuditi bralčevo pozornost. Lahko imajo poimenovalno-informativno funkcijo, kjer je v ospredju poimenovanje in informiranje, nič pa ne izvemo o avtorjevem stališču do teme, o kateri piše. Obstajajo pa tudi naslovi z informativno-stališčno funkcijo, kjer nas informirajo hkrati pa izražajo tudi avtorjevo stališče, ki je lahko povezano z ideološkim in političnim vplivom (Korošec v Kalin Golob 2008, 19). Stališče avtorja je lahko pozitivno ali negativno. V nadaljevanju navajam nekaj primerov naslovov z informativno-stališčno funkcijo, ki izražajo avtorjevo stališče do, v analizi obravnavane, teme.

Pozitivno stališče sem zasledila samo pri treh naslovih in sicer v časopisu Dnevnik in Primorske novice, pri čemer je opaziti, da gre za istega avtorja.

Dnevnik:

- »Na Počku ubranili domovino« (Cek 2000, 5).

Primorske novice:

- »Nasledniki Jurija Vege« (Cek 2000, 12),
- »Pisk namesto krogle« (Cek 2000, 22).

Neprimerno več naslovov izraža avtorjevo negativno stališče, kot kažejo naslednji primeri:

Delo:

- »Streljane in detonacije tudi ob nedeljah« (Triler 2000b, 5),
- »Vojska ni dobrodošla« (Triler 2000c, 6),
- »Država razblinila upe« (Škrinjar 2002 a, 5),
- »Škodljiva poseganja je treba obdavčiti« (Škrinjar 2002b, 5),
- »Poček bo bolj po meri Nata« (Jaksetič 2010, 4),
- »Proti slovenskemu Pentagonu pod Snežnikom« (Mlinar 2011, 5),
- »Za Poček negativno mnenje naravovarstvene stroke« (Jaksetič 2012a, 4),
- »Nad Postojno spet grmi« (Jaksetič 2013a, 4),
- »Mors na Počku ne namerava popustiti« (Jaksetič 2013b, 4),
- »Vojska onemogoča polete« (Šuligoj 2014, 4),
- »Vladi na Počku še drugič spodrsnilo« (Jaksetič 2015b, 11).

Dnevnik:

- »Bobnenje – njihov vsakdan« (Širca 2000c, 11),
- »Prazne ministrove besede« (Možina 2002, 11),
- »Na postojnskem jezni zaradi vojaške »ignorance«« (Rupnik Ženko, 2013, 10).

Primorske novice:

- »Dogovor usklajen, Janša pa nič« (Šajn 2000, 10),
- »Bolj znani po Počku kot po Postojnski jami« (Zavadlav 2000b, 10),
- »Za ukinitvev poligona Poček« (Zavadlav 2000c, 13),
- »Vojaki ne jedo 'domačega' kruha« (Zavadlav 2000č, 6),
- « Ali so ponujene ugodnosti zgolj sprenevedanje in dimna zavesa« (Škrinjar 2001, 12),
- »Divjad živi med granatami« (Zavadlav 2001b, 22),
- »Leta pogovorov s figo v žepu« (Zavadlav 2001a, 8),
- »V Postojni rušijo državo« (Zavadlav 2002b, 14),
- »OF za osvoboditev Počka in Bača« (Ferko 2011, 8),
- »Na Počku so vse vojske izgubile zaupanje« (Zavadlav 2011a, 8),
- »Naša dolina noče vojaškega vadišča« (Primorke novice 2011a, 1; Zavadlav 2011b, 9),
- »Vode s Počka si natakamo v kozarce« (Zavadlav 2011c, 8),
- »Že leta 2000 so se občani izrekli proti vadišču« (Zavadlav 2011č, 9),

- »Pričakovali so zapiranje vadišča, dobili pa širitev« (Zavadlav 2011d, 9),
- »Proti vadišču že 16.000 podpisov« (Zavadlav 2011e, 6),
- »S patriami zažgali strelišči Poček in Bač« (Primorske novice 2011b, 1; Cek 2011, 24),
- »Imajo 25 milijonov, a jih ne dajo za odškodnine (Ferko 2013a, 8),
- »Ko politika ni v službi državljanov« (Ferko 2013b, 24),
- »Država do vadišča mimo volje domačinov« (Primorske novice 2013, 1; Ferko 2013č, 8–9)
- »Vlada povozila voljo ljudi (Ferko 2014a, 5),
- »Poleti bo na Počku še bobnelo« (Ferko 2014b, 3),
- »Vadišče na ustavno sodišče« (Uršič Zupan 2015, 9).

Prestop:

- »Večina volilcev za zaprtje Počka« (Širca 2000č, 2),
- »MORS naj plača odškodnino« (Širca 2002b, 5),
- »Poček: Ob vadišču končala dva jelena« (Vasle 2003, 8),
- »Nezaupanje prebivalcev zaradi vadišča Poček je veliko« (Furlan Čadež 2011b, 4),
- »Za'misel' prihodnosti je zeleni kras, ne vojaško vadišče« (Furlan Čadež 2011c, 3).

Naslovov s pozivno-pridobivalno funkcijo pri analizi nisem opazila, kar pomeni, da je večina člankov s poimenovalno-informativno funkcijo. Kar pa seveda ne pomeni, da vsebina člankov ne izraža avtorjevih stališč do tistega, o čemer piše.

7.4.3 METAFORE

Metafora je »besedna figura, za katero je značilno poimenovanje določenega pojava z izrazom, ki označuje v navadni rabi kak drug podoben pojav« (SSKJ 2000). Uporaba metafor v časopisih predstavlja ideološko sredstvo, ki na sugestiven način vpliva na bralčevo predstavo in dojetje problema v korist enega na škodo drugega. Pri analizi člankov sem opazila nekaj najbolj izstopajočih primerov, ki jih predstavljam v nadaljevanju.

- »Vztrajajo v bitki proti državi« (Širca 2002a, 11).

Občina Postojna in država sta osebi, ki se med sabo borita. Predmet boja je denar oziroma nadomestilo za uporabo vadišča Poček. In Občina Postojna je tista, ki v bitki proti svojemu nasprotniku, t.j. državi, ne bo odnehala, dokler ne zmaga .

- *»Dobili so bitko za Poček«* (Širca 2002č, 12).

Po dolgotrajnem vztrajanju v boju proti državi, kjer se skozi dihotomijo lokalnega prebivalstva na eni, in državnih interesov ter vojske, na drugi strani konstruira odnos Mi (javnost) proti Drugim (državi) kot je opazno že iz zgornjega naslova (Širca 2002a), je bila sreča končno naklonjena lokalnemu prebivalstvu ali bolje rečeno Občini Postojna, saj so sodniki ustavnega sodišča zavrnil predlog vlade, naj do odločitve o ustavnosti odloka zadržijo njegovo izvajanje. S tem je bila Občina deležna izplačila odškodnine za obremenjevanje okolja. Kasneje je bil odlok o taksi za obremenjevanje okolja zavrnjen in tako Občina ni bila več upravičena do nadomestila iz tega naslova.

- *»Nekajletna pogajanja med občino Postojna in ministrstvom za obrambo so včeraj rodila prvi sad na brezplačni telefonski številki 080-13-22 lahko 24 ur dobite informacijo o dogajanjih na osrednjem vadišču Poček«* (Širca 2003, 12).

»Roditi sadove« pomeni biti uspešen. Občinska pogajanja z MORS so se vlekla od leta 1992, med katerimi je neobveščanje lokalne skupnosti o vojaških dejavnostih na Počku predstavljalo pomembno vprašanje, označuje za uspešna, saj se že kažejo prvi rezultati. Občina je bila tista, ki je po dolgih letih pregovarjanj z ministrstvom končno uspela doseči prvi rezultat.

- *»Trn v peti do dosedanjih pogajanjih je bil predvsem poligon Poček«* (Širca 2004, 9).

Biti komu »trn v peti« pomeni kogar ali česar kdo ne mara. Poligon Poček primerja s trnom v peti, ki zbada, boli in vznemirja lokalno skupnost, vse dokler ni odstranjen. Proti Počku se je postojnsko prebivalstvo izreklo na referendumu leta 2000, vendar se MORS le-temu ni bilo pripravljeno odpovedati. Glavno skrb je predstavljalo obremenjevanje okolja, zaradi česar so med Občino Postojna in MORS-om potekala številna pogajanja in dogovarjanja.

- *»Zaenkrat drobtinice, potica čaka na ustavnem sodišču«* (Krebelj 2004, 2–3).

Drobtinice za postojnske občinske svetnike predstavlja Dogovor o uskladitvi interesov glede uporabe in upravljanja vojaške infrastrukture na območju občine Postojna iz leta 2004. Predstavljala je prve spremembe, ki so natančneje določale kaj bo SV na Postojnskem lahko počela in česa ne. Novosti so se med drugim nanašale na to, da se aktivnosti na vadišču Poček ne bodo povečevale, glede na povprečje od leta 2000 do 2003, prav tako se ne bo povečevala uporaba težkega orožja, da se vadišča ne bo dajalo v najem tujim vojskam, razen ko bo šlo za skupno usposabljanje s SV, in drugo. Potico, ki čaka na ustavnem sodišču pa predstavljata občinski Odlok o določitvi takse zaradi onesnaževanja okolja z vojaškimi vajami na območju

poligona Poček iz leta 2002, zoper katerega je Vlada vložila zahtevo za presojo ustavnosti in zakonitosti ter istega leta vložena občinska pobuda za ustavno presojo določil zakona, ki SV oproščajo plačevanja nadomestil za uporabo stavbnega zemljišča na območju občine Postojna (prav tam).

- *»Prepeljali so nas žejne čez vodo«* (Jaksetič 2012b, 13)

Prepeljati nekoga »žejnega čez vodo« pomeni z zvitim govorjenjem, ravnanjem, izmakniti se izpolnitvi zahtev nekoga. Zaradi izvajanja vojaških vaj na Počku je za civilne letalce zračni prostor nad Postojno zaprt. Dogovorjena kvota zapor je samo za junij 2012 preseгла celoletno. Razširitev con zapiranja zračnega prostora nad Počkom nad skoraj celotnim območjem občine Divača, večjim delom Vipave in delom občine Hrpelje-Kozina ter novi uvedeni koridor s Počka proti Cerkljam, je bila v začetku leta 2012 izvedena brez vednosti in sodelovanja javnosti (prav tam). In po vseh sestankih in dogovarjanjih o skupni rabi zračnega prostora se je SV z zvitim ravnanjem izmaknila zahtevam civilnih letalcev.

- *»... je olje na ogenj prililo strmoglavljenje letala F-16 v morje blizu Ravene ravno v času, ko je na Postojnskem potekala vojaška vaja«* (Jaksetič 2013b, 4).

Biti kot »olje na ogenj« nečemu pomeni biti, kar še bolj razburja, draži nekoga ali biti to, kar še poslabšuje položaj in odnose. Minister za obrambo Aleš Hojs je napovedal, da v postopku priprave DPN za Poček ne bodo upoštevali ne mnenja Agencije RS za okoje, ne 17.000 podpisov nasprotnikov vadišča, kar je javnost močno razburilo. Poleg hrumečih letal in zapor zračnega prometa, zaradi katerih so se pritoževali civilni letalci, pa jih je še dodatno razburilo strmoglavljenje letala F-16 v morje v času vojaških vaj na Počku. Postojnčani so namreč prepričani, da vojska gradi bazo NATA (prav tam).

8 UGOTOVITVE

Pri kritični diskurzivni analizi odnosa tiskanih medijev do Osrednjega vojaškega vadišča Poček v letih 2000 - 2015 sem najprej opazila, da z leti mediji o temi, ki jo obravnavam, vse bolj ostro in kritično pišejo o vojski in državi, kar je tipično za prevladujočo neoliberalno ideologijo. Ta je usmerjena v decentralizacijo, tekmovalnost in individualizem in podpira samostojnost in moč posameznika ter prenos centralne državne oblasti na manjše lokalizirane oblasti.

Člankov, ki bi poleg postojnske problematike omenjali tudi ostale občine, v katerih se nahaja območje vadišča, do leta 2010 nisem zasledila. Po letu 2010 je malo več opaziti pivško problematiko, redko se omenja Ilirsko Bistrico, medtem ko ostali dve občini, Cerknica in Loška dolina, nista zastopani v obravnavanih medijih. Ob analizi obravnavane tematike sem tudi ugotovila, da večina avtorjev člankov izhaja iz lokalnega okolja, katerega se problematika Počka najbolj dotika. To pa lahko predstavlja problem pri nevtralnosti pisanja, saj je zelo težko ostati čustveno ali stališčno neopredeljen do v analizi obravnavane teme. Opazila sem tudi, da dve avtorici o, v analizi obravnavani temi, pišeta za več časopisov hkrati: Sergeja Širca piše večinoma za Dnevnik in Prestop, Klara Škrinjar pa za Delo in Prestop. Vsaka od njiju pa ima tudi po en članek objavljen v Primorskih novicah. Vendar iz vsebin člankov ni opazne razlike odnosa ostalih avtorjev, ki pišejo za Delo ali Primorske novice. Jasna pa je razlika pri njunem poročanju v Prestopu ali v Dnevniku, oziroma v poročanju v Prestopu ali v Delu. V lokalnem časopisu Prestop pri njunem poročanju ni zaslediti izraženih stališč ali mnenj, saj o dogodkih poročata povsem nevtralnno, medtem ko je v Dnevniku to mogoče večkrat opaziti, kakor tudi v Delu, iz česar je možno sklepati, da uredništvo Prestopa ne dopušča izražanja novinarjem lastnih mnenj do tistega, o čemer pišejo. Sicer pa sem ugotovila, da je časopis Prestop zelo informativne narave, morda je samo kakšen naslov pristansko obarvan, kar je izredno zanimivo glede na to, da je šlo za najožji lokalni časopis.

Glede uvodno zastavljenih hipotez sem ugotovila naslednje:

1. hipoteza: *Dediščina kolektivnega spomina vpliva na dojetje vadišča, kar se reproducira skozi tiskane medije* – **POTRJENA**.

Dogajanje na tleh Pivške kotline, oziroma kar celotne Slovenije, v povezavi z vojaštvom skozi zgodovino ni pustilo spominov, ki bi se jih radostno spominjali. Področje Slovenije je bilo skozi leta vključeno pod nadoblast enega ali drugega imperija, fevdalnega gospoda, okupatorja ali v federaciji najvplivnejšega akterja. Mogoče je trditi, da med gradnike slovenske nacionalne identitete, zametke, ki sodijo v čas Primoža Trubarja in formulacijo standardne slovenščine in katere konsolidacija se dogodi v času pomladi narodov 1848, ni mogoče umestiti ponosa in hrabrosti, saj so ljudje s tega območja Evrope vselej bili hlapci enemu ali drugemu gospodarju. Tako se je njihov nacionalizem oblikoval okoli jezika, šeg, navad in umetnosti ter je kot tak kulturne narave, kjer na osrednjem trgu prestolnice stoji kip pesnika in ne nekega slavnega generala (nenazadnje slednje bi bilo težko naštet na prste ene roke, potem ko se spomnimo na Rudolfa Maistra).

Še tisto malo hrabrosti, ki je tvorila prvine slovenske nacionalne identitete in je izvirala iz zgodovine časa turških vpadov in branitve krščanske Evrope, kot narekuje mitozgodovinska konstrukcija *antremurale christianitas*, ko so pogumni slovenski fantje pri Sisku 1593 ubranili rodno grudo pred Osmanskimi agresorji, je v času federativne Jugoslavije bilo izkoreninjeno iz kolektivnega spomina v strahu pred spodbujanjem nacionalizma. Ustvarjeno praznino so zapolnile kvalitete lamentacije, strah pred vsem tujim, posebno tistim povezanim s tujo vojsko.

Tovrstne predstave o tujcih, še toliko bolj pa tujimi vojskami, ki so trdno zasidrane v kolektivnem spominu Slovencev, niso nobena izjema pri lokalnem prebivalstvu Pivške kotline. Mogoče je trditi, da so travme, posledica italijanske okupacije iz časa med obema vojnama ter fašistično nasilje v času same druge vojne, pustile močan pečat, kar je jasno razvidno tudi v poročanju o vadišču Poček. Enačenje slovenske še posebno pa NATO vojske, z italijanskimi okupacijskimi silami ali že zgolj omenjanje časov italijanske okupacije, odraža vpliv kolektivnega spomina. Čustveno nabita retorika z obilico patosa, ki poskuša zastrašiti bralce, ko omenja število pripadnikov tujih vojsk, kakor tudi vlogo vadišča za sile zveze NATO, izvira iz lamentacijskih lastnosti nacionalne identitete.

S tega vidika je posebno zanimiva risba iz Primorskih novic, ki slogovno spominja na propagandni letak iz časa druge svetovne vojne (Zavadlav 2011e, 6), sicer objavljen v povezavi z onesnaževanjem okolja, a obenem nabit s simboliko, ki jasno poskuša vzbuditi čustva odpora. Priča smo namreč tanku, ki vozi nad kraškim svetom, z jamo in podtalnico, in pod svojimi gosenicami drobi tla. Ne samo, da puščice nakazujejo pronicanje strupov v vodo, ki jo pijemo,

ampak vojska je tukaj, da uniči to, kar nam je drago, tako kot je to vselej počela skozi zgodovino. Lokalni prebivalci pa tako kot slepe človeške ribice samo plavajo v vedno bolj onesnaženi vodi in čakajo na neizogibno, ko bo vojska, tako kot vsakič skozi zgodovino, ponovno zdrobila kraški svet – njihov dom.

2. hipoteza: *Tiskani mediji zastopajo negativna stališča do Osrednjega vojaškega vadišča Poček*
– **POTRJENA.**

Zaradi vsesplošnih sprememb na družbeni lestvici vrednot in zaradi zmanjšane vloge oboroženih sil, kot edinega sredstva za zagotavljanje varnosti, je zmanjšana tudi podpora javnosti in medijev do Osrednjega vojaškega vadišča Poček, ki je namenjeno usposabljanju Slovenske vojske. Varnost okolja, kot vrednota, je pomembnejša kot varnost države. Območje vadišča se nahaja na izredno občutljivem kraškem terenu, in več-desetletna intenzivna uporaba vadišča predstavlja vir onesnaževanja in obremenjevanja okolja. Na tem območju se nahaja pomemben vodni vir Malenščica, ki je za prebivalce občin Postojna in Pivka nenadomestljiv. Izmerjene povečane vsebnosti težkih kovin v vodi so lahko posledica spiranja tal na vadišču, kjer so talne analize pokazale povečane vrednosti teh kovin (Al Sayegh Petkovšek in drugi 2006, 125–26) in kot poročajo v medijih, si to vodo iz pip ljudje vsak dan natakajo v kozarce (Zavadlav 2000b, 10), številne vojaške aktivnosti na območju ogrožajo življenja ljudi in živali (Zavadlav 2011e, 6). Hrup močno vznemirja lokalno javnost, bobnenje, pokanje, grmenje, streljanje in detonacije so sinonimi za vojaške dejavnosti na Počku. Na primer: v časopisu Delo: »Nad Postojno spet grmi« (Jaksetič, 2012a, 4), »Streljane in detonacije tudi ob nedeljah« (Triler 2000b, 5), v Dnevniku: »Bobnenje - njihov vsakdan« (Širca 2000c, 11), v Primorskih novicah: »Poleti bo na Počku še bobnelo« (Ferko 2014b, 3). Pokanje na Počku pa plaši tudi živali (Jaksetič 2014, 4) in mnoge končajo pod kolesi vlakov, ker bežijo pred močnimi eksplozijami. Še celo več: kot so poročali v Delu, Dnevniku in Primorskih novicah, je bil zaradi vojaške prisotnosti, še posebno tuje, na vadišču potreben odstrel dveletne medvedke.

Pri poročanju o vojaških vajah je vse drugo pomembnejše kot sama vojaška vaja. Če že navajajo kakršne koli podatke o sami vaji, jih predstavijo tako, da speljejo vodo na svoj mlin. Na primer v Dnevniku, ko poročajo o vojaški vaji Rock Proof 2 pravijo, da kljub zahtevam lokalne skupnosti po ukinitvi vadišča in opozarjanju, da vojaške dejavnosti niso združljive s tem prostorom, poveljnik 1. brigade izraža zadovoljstvo, da bodo mednarodne vaje še bolj pogoste (Rupnik Ženko 2014, 11). Sprejem Državnega prostorskega načrta za OSVAD SV PO, kateremu so mnogi

nasprotovali, omogoča pravno podlago, da se bo tam SV še naprej usposabljala, pa ne samo slovenska, tudi tuja (prav tam). Ta načrt pa je bil sprejet brez celovite presoje vplivov na okolje, kar je »nezaslišano« in ob negativnem mnenju Agencije RS za okolje (Pirnat v Rupnik Ženko 2014, 11). Tudi v časopisu Delo ni bistvene razlike. V Primorskih novicah pa so pomembni samo medvedi, kar je skupna tema tudi ostalim.

Vojaške dejavnosti na Počku pa ne povzročajo škode samo na področju varstva okolja, ampak tudi razvoju gospodarske dejavnosti. Številne omejitve, kot so zapore cest in zračnega prostora, povzročajo gospodarsko škodo gozdarski dejavnosti, civilnemu letalstvu in turistični dejavnosti. Na primer v Delu: »Vojska onemogoča polete« (Šuligoj, 2014, 4), v Primorskih novicah: »Bolj znani po Počku kot po Postojnski jami« (Zavadlav 2000b, 10).

Tudi poudarjanje, da je MORS neučinkovit, da ne drži svojih obljub, da so nevedni, kaže kakšno mnenje imajo mediji do celotnega nacionalnovarnostnega sistema, ki mu nikakor ne gre zaupati. Negativen odnos medijev do Osrednjega vadišča Poček pa dokazujejo tudi naslovi in v besedilih uporabljene metafore, ki sem jih proučevala v analizi.

Določeni članki se trudijo zgodbo, o kateri pišejo, sicer podati nevtrarno, ampak so bolj izjema kot pravilo. Opaziti je mogoče nekaj vojski naklonjenega poročanja v povezavi s Počkom, toda to nanese vse skupaj zgolj tri članke in še ti so izpod peresa istega avtorja. Zaradi kvalitativnega pristopa k proučevanju problema je dovolj za potrditev te hipoteze, da je moč zgolj opaziti negativna stališča v pisanju. Seveda pa sem iz množice člankov razbrala, da večina le-teh na en ali drug način, z enega ali drugega gledišča, ni naklonjena dejavnostim na Počku.

3. hipoteza: *Med državnimi in lokalnimi tiskanimi mediji ni razlik v stališču do vojaškega vadišča Poček* – **NITI POTRJENA NITI OVRŽENA.**

Zadnje hipoteze, da med tiskanimi mediji, ki izhajajo na državni ravni, in tistimi, ki so brani predvsem lokalno, ni razlik v poročanju o Počku, ne morem docela niti potrditi niti ovreči. Težava, ki nastopa pri vrednotenju te hipoteze je dvoplastna: mnogi avtorji, ki pišejo na lokalni ravni, objavljajo tudi v medijih, ki izhajajo na državni ravni in tako reproducirajo stališča, ki jih zagovarjajo na obeh ravneh. Druga plat težave nastopi, ko pod drobnogled vzamemo lokalni mesečnik Prestop, ki skorajda v celoti, v vseh letih objavljanja o Počku, vsebuje zgolj članke

informativne narave, ko bi bilo pričakovati, da bo najbolj jasno in glasno odražal mnenja lokalnih oblastnikov in prebivalcev.

Primorske novice, kot sem predstavila tudi skozi analizo, zavzemajo odklonilno stališče do Počka skozi celotno preučevano obdobje, in to se skozi leta dodatno stopnjuje. Delo načeloma želi podati vsebino, predstavljeno z obeh polov, ampak pogostokrat objavlja izključno mnenjske članke v povezavi s Počkom, ki so vselej negativno obarvani. Uredništvo se sicer zavaruje z izjavo, da članek ne odraža stališč uredništva, ampak že samo dejstvo, da je bil objavljen v časopisu, omogoči potencialno vplivanje na javnost in krojenje dojemanja tako vadišča kot vojske, ki se uri na njem.

Splošno pomanjkanje zastopanja druge strani, in to je strani vojske in države, dodatno otežuje vrednotenje zadnje hipoteze. Obe, vsaj v oziru na vadišče Poček, ne uporabljata obravnavanih tiskanih medijev, ki so za predstavljanje svojih stališč in za komuniciranje z javnostjo, med drugim, najbolj brani in ugledni v Sloveniji. Vse, čemur smo priča v omenjenih časopisih so stališča, ki jih producirajo novinarji, tista iz lokalne skupnosti in stališča lokalnih oblasti. Četudi gre za nevtralno poročanje, je to skorajda vedno predstavljeno zgolj z ene strani, a ne nujno zato, ker bi bilo takšno samo stališče medija, ampak ker se vojska in država ne poslužujeta teh medijev, da bi dosegli javnost.

Mediji, lokalno civilno okolje in vojaško okolje so trije akterji, ki imajo znotraj odnosa do Osrednjega vojaškega vadišča Poček različne interese. Osrednje vojaško vadišče je vitalnega pomena za Slovensko vojsko, saj je nujno potrebno za izpolnjevanje njenega funkcionalnega imperativa, za lokalno skupnost pa pomeni zelo moteč element v njenem teritorialnem prostoru. Zaradi tega preko socialnega imperativa postavlja Slovenski vojski zahteve, ki izhajajo iz prepričanj, da je vojska tu že od nekdanj, kar jo omejuje, ovira njen razvoj in ogroža njen življenjski prostor, česar ne želi več. Mediji imajo v tej konfliktni situaciji zelo pomembno vlogo, saj je od njihovega odnosa do vadišča odvisno kako bodo delovali. S svojim delovanjem pa vojski podeljujejo družbeni ugled ali neugled, od česar pa je odvisna njena legitimnost. Mediji v tem primeru ne predstavljajo samo komunikacijskega sredstva med lokalnim civilnim okoljem in vojaškim okoljem, temveč nastopajo kot avtonomni dejavnik, ki s selekcijo novic, z načinom podajanja novic, posredovanjem stališč in vrednot vplivajo na javnost in nacionalnovarnostni sistem. Kolektivni spomin, ki se jasno reproducira skozi medije, ki se izraža kot odpor do tujih oboroženih sil, vpliva na dojemanje vadišča in vojske v javnosti. Negativna stališča do vojaškega

vadišča Poček, ki jih mediji posredujejo v javnost slabo vplivajo na zaupanje javnosti do vojske in njene dejavnosti na vadišču. Zaupanje javnosti pa je eden izmed temeljnih pogojev za doseganje legitimnosti vojske, ki se izraža kot podpora javnosti in njena sprejemljivost v okolju delovanja.

V analizi proučevanih medijev inputi, ki prihajajo iz lokalnega okolja in se kažejo kot zahteve in pričakovanja lokalne skupnosti do nacionalnovarnostnega sistema, po številčnosti močno prevladujejo nad outputi, ki se izražajo kot odnosi z javnostjo s strani vojaštva. Kar je na nek način razumljivo, saj so objave posredovanih sporočil s strani Službe za odnose z javnostmi MORS odvisne od presoje uredništev medijev. In če ne gre za senzacijo, informacije s področja obrambnih zadev navadno ne dosežejo javnosti. Če pa se to le zgodi, so s strani medijev največkrat podane na tak način, da v javnosti ustvarjajo podobo nesprejemljivosti vadišča in vojaških dejavnosti. Izjema pri tem je en sam avtor, ki vojaško usposabljanje na Osrednjem vojaškem vadišču Poček predstavlja kot uspešno in izpostavlja kvalitete Slovenske vojske.

9 SKLEP

Odnos medijev, obravnavanih v analizi, do Osrednjega vojaškega vadišča Poček je negativen. Posredno, z vidika uporabe vadišča, pa je slaba tudi medijska podoba Slovenske vojske. Prikazovanje celotne problematike Osrednjega vojaškega vadišča Poček, kot pomembnega vira onesnaževanja in obremenjevanja okolja in posledično ogrožanje lokalne javnosti, slabo vpliva na zaupanje lokalne javnosti do dejavnosti Slovenske vojske in s tem na njeno sprejemljivost v okolju, kjer deluje. Glede na to, da poleg lokalnih in regionalnih medijev, o tem poročajo tudi nacionalni mediji, se ustvarja slab vtis tudi v širši javnosti, kar neugodno vpliva na njen splošni družbeni ugled. Poudarjanje medijev, da je Osrednje vojaško vadišče Poček namenjeno usposabljanju tujim oboroženim silam, prav gotovo ne vpliva pozitivno na slovensko javnost, saj načelo 'tujega nočemo, svojega ne damo' še vedno ostaja v zavesti večine slovenskega prebivalstva.

Glede na rezultate analize predvidevam, da se bodo zahteve lokalne javnosti in drugih nevladnih organizacij po zaprtju vadišča še stopnjevala. Nihče si namreč ne želi, da živi v nezdravem okolju, da mu reaktivna letala nizko preletavajo nad glavo, nihče si ne želi hrupa in tresljajev, ki jih povzročajo sredstva, namenjena uničevanju človeških življenj. In v primeru, da se bodo tam usposabljele mednarodne oborožene sile, bodo zahteve po ukinitvi še močnejše. Zato predvidevam, da obstaja tudi možnost protestov, tako s strani okoljevarstvene organizacije in nevladnih organizacij kot tudi lokalnega prebivalstva.

Podoba, ki jo ustvarjajo mediji, pa ni nujno, da je realna, saj sami izbirajo kaj in na kak način bodo informacije posredovali v javnost. V diplomskem delu sem se usmerila na ugotavljanje stališč in odnosa medijev do vojaškega vadišča Poček, kar pomeni, da ni nujno, da gre za stališča in odnose lokalne javnosti, ampak najverjetneje ni daleč stran od resnice. Za podrobnejše razumevanje stališč in odnosa javnosti do vadišča Poček ter zahteve po njegovem zaprtju, bi bilo potrebno izvesti javnomnenjsko raziskavo.

Zaradi spremenjenih mednarodnih okoliščin in poslabšanja varnostnih razmer v Evropi je tudi Slovenija varnostno bolj izpostavljena. To pa pomeni večjo občutljivost javnosti na vprašanje notranje in zunanje varnosti. Kako bo to vplivalo na dožemanje Osrednjega vojaškega vadišča Poček in kakšen odnos bodo vzpostavili mediji in lokalna javnost bo pokazal čas.

Osrednje vojaško vadišče Poček je za Slovensko vojsko velikega strateškega pomena. Dokler bo vadišče v uporabi pa je nujen odkrit in odgovoren dialog med lokalno javnostjo na eni strani in Ministrstvom za obrambo ter Slovensko vojsko na drugi strani, ki je naravnano k iskanju rešitev in kompromisov, ter izpostavljen kritiki in nadzoru. Samo tako se lahko pripomore k izboljšanju medsebojnih odnosov in medsebojnega zaupanja, ki vodi do uravnoteženih vrednot in prepričanj, kar je končni cilj v vseh civilno-vojaških odnosih.

10 LITERATURA

1. Al Sayegh Petkovšek, Samar, Boštjan Pokorny, Mojca Bole, Nives Vrbič Kugonič, Damjan Končnik, Natalija Špeh, Jelka Flis, Zoran Pavšek, Melita Šešerko, Polonca Druks Gajšek, Meta Zaluberšek, Metka Petrič, Janja Kogovšek, Tine Greben in Hojka Kraigher. 2006. *Določitev vpliva vojaškega poligona kot modelna študija za varovanje in sanacijo okolja na območjih delovanja Slovenske vojske. Poročilo*. Velenje: Erico Inštitut za ekološke raziskave.
2. Assmann, Jan. 1988. *Kultur und Gedächtnis*. Frankfurt na Maini: Suhrkamp.
3. Bernard, Vojko. 2005. *AAG podal na Ustavno sodišče Pobudo za ustavno presojo Uredbe o DPN OSVAD Postojna*. Dostopno prek: <https://alpeadriagreen.wordpress.com/2015/03/06/aag-podal-na-ustavno-sodisce-pobudo-za-ustavno-presajo-uredbe-o-dpn-osvad-postojna/> (1. avgust 2016).
4. Boštjančič, Janko. 2016. Kabinet čudes: Orožje ali svetinja? Tanki T-55 iz pivške vojašnice so bili prvi, ki so ob začetku vojne za Slovenijo zapeljali proti mejnim prehodom. *Delo*, 26. januar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/znanje/izobrazevanje/kabinet-cudes-orozje-ali-svetinja.html> (30. julij 2016).
5. Brodnik, Urša in Marjana Trontelj. 2002. Problematika osrednjega vadišča Slovenske vojske Postojna. V *Bilten Slovenske vojske*, ur. Ladislav Lipič, 171–185. Ljuljana: Generalštab Slovenske vojske.
6. Callaghan, Jean in Christopher Dandeker in Jürgen Kuhlmann. 1999. Armed Forces and Society in Europe – the Challenge of Change. V *Military and Society in 21st Century Europe, A Comparative Analysis*, ur. Jürgen Kuhlmann in Jean Callaghan, 1–11. New Brunswick: Transaction Publishers.
7. Cek, Danijel. 2000. Nasledniki Jurija Vege. *Primorske novice*, 13 (1. april).
8. --- 2004. Skok z vsemi ognji. *Primorske novice*, 104 (28. oktober).
9. --- 2008. Pisk namesto krogle. *Primorske novice*, 171 (25. julij).

10. --- 2011. S patriami zažgali strelišči Poček in Bač, *Primorske novice*, 69 (24. marec).
11. --- 2014a. Vojaško streljanje plaši medvede?. *Primorske novice*, 100 (30. april).
12. --- 2014b. Trening najboljše enajsterice. *Primorske novice*, 199 (28. avgust).
13. Cernatič-Gregorič, Anica in Mirjam Gorkič. 2005. Presihajoča jezera Zgornje Pivke - Varstvo skozi čas. *Acta Carsologica* 34/3(11): 815–828.
14. Čuček, Martina. 2005. Strateška lega Zgornje Pivke in presihajočih jezer po uveljavitvi Rapalske pogodbe. *Acta Carsologica* 34/3 (9): 768–783.
15. Čuk, Alenka. 2009. Pivška dolina v letih 1918-1928. V *Postojna upravno in gospodarsko središče*, ur. Jurij Fikfak, 117–156. Postojna: Občina Postojna.
16. Davis, Karen D. 2011. Media, War and Gender: Considering Canadian Casualties in Afghanistan. V *Security and the Military between Reality and Perception*, ur. Marjan Malešič in Gerhard Kümmel, 63–79. Baden-Baden: Nomos.
17. Djokić, Tjaša. 2007. *Upravljanje varstva narave na vojaških območjih*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
18. *Dogovor o uskladitvi interesov glede uporabe in upravljanja vojaške infrastrukture na območju Občine Postojna*. 2004. Dostopno prek: [http://vrs-3.vlada.si/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/b1b7e01bbe757ac6c1257e7400277d99/\\$FILE/DogovorPostojna_2004.pdf](http://vrs-3.vlada.si/MANDAT14/VLADNAGRADIVA.NSF/71d4985ffda5de89c12572c3003716c4/b1b7e01bbe757ac6c1257e7400277d99/$FILE/DogovorPostojna_2004.pdf) (26. januar 2016).
19. Dolenc, Milan. 1980. *Lipica*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
20. Dupuy, Trevor.N. ur. 1993. *International Military and Defense Encyclopedia*. 2: C-F. New York: Brassey's.

21. Eder, Tamino. 2006. Ecology on Military Training Areas. V *International Handbook Military Geography*, ur. R. Mang in H.Häusler, 179–185. Avstrija: Ministry of Defence, Vienna.
22. Erjavec, Martina in Magda Peršič. 2005. Živeti z jezerom, živeti brez jezera. Uvod v raziskovanje načina življenja ob Petelinjskem in Palškem presihajočem jezeru. *Acta Carsologica* 34/3 (9): 784–814.
23. Fatur, Silvo. 1975. Pivka med obema vojnama. V *Ljudje in kraji ob Pivki*, ur. Silvo Fatur, 208–245. Postojna: Kulturna Skupnost Postojna.
24. Ferko, Lori. 2011. OF za osvoboditev Počka in Bača. *Primorske novice*, 13 (17. januar).
25. --- 2012. Vojska ostaja nezaželen. *Primorske novice*, 47 (27. februar).
26. --- 2013a. Imajo 25 milijonov, a jih ne dajo za odškodnine. *Primorske novice*, 29 (4. februar).
27. --- 2013b. »Ko politika ni v službi državljanov«. *Primorske novice*, 88 (16. april).
28. --- 2013c. Vojska bo plačala za Poček. *Primorske novice*, 164 (18. julij).
29. --- 2013č. Država do vojaškega vadišča mimo volje domačinov. *Primorske novice*, 245 (22. oktober) .
30. --- 2013d. Postojnska utopija. *Primorske novice*, 263 (14. november).
31. --- 2013e. Na Poček pridejo Američani. *Primorske novice*, 272 (25. november).
32. --- 2014a. Vlada povozila voljo ljudi. *Primorske novice*, 55 (7. marec).
33. --- 2014b. Poleti bo na Počku še bobnelo. *Primorske novice*, 123 (29. maj).
34. --- 2014c. Okoljevarstveniki o Počku. *Primorske novice*, 140 (18. junij).
35. Fidel, Ester. 2000. Referendum o vojaškem poligonu Poček. *Prestop*, 65 (september).

36. Furlan Čadež, Alenka. 2011a. Boleč spomin na referendum je še živ. *Prestop*, 179 (januar).
37. --- 2011b. Nezaupanje prebivalcev zaradi vadišča Poček je veliko. *Prestop*, 179 (januar).
38. --- 2011c. Za »misel« prihodnosti je zeleni kras, ne vojaško vadišče. *Prestop*, 180 (februar).
39. Gams, Ivan. 2003. *Kras v Sloveniji v prostoru in času*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
40. Grobelšek, Andreja. 2013. Kritična diskurzivna analiza v raziskovanju družbenih manjšin. *Socialna Pedagogika* 17(1–2): 1–23.
41. Hłuszyk, Halina in Alina Stankiewicz. 1998. *Slovar ekologije*. Ljubljana: DZS d.d.
42. Horvat, Stanka. 1975a. Francozi pri nas. V *Ljudje in kraji ob Pivki*, ur. Silvo Fatur, 79–82. Postojna: Kulturna Skupnost Postojna.
43. --- 1975b. Iz zgodovine srednjega veka. V *Ljudje in kraji ob Pivki*, ur. Silvo Fatur, 72–78. Postojna: Kulturna Skupnost Postojna.
44. Huntigton, Samuel P. 1967. *The Soldier and the State: The theory and Politics of Civil-Military Relations*. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.
45. Jaksetič, Dragica. 2010. Poček bo bolj po meri Nata. *Delo*, 4 (7. januar).
46. --- 2011a. Prebivalci terjajo primerne odškodnine. *Delo*, 10 (13. januar).
47. --- 2011b. Proti vadišču z ustavno presojo?. *Delo*, 26 (1. februar).
48. --- 2011c. S podpisi k Jelušičevi. *Delo*, 41 (19. februar).
49. --- 2011d. Civilna iniciativa praznih rok. *Delo*, 177 (2. avgust).
50. --- 2012a. Za Poček negativno mnenje naravovarstvene stroke. *Delo*, 30 (6. februar).

51. --- 2012. Nadzvočna letala nad Postojno. *Delo*, 136 (14. junij).
52. --- 2013a. Nad Postojno spet grmi. *Delo*, 25 (30. januar).
53. --- 2013b. Mors na Počku ne namerava popustiti. *Delo*, 35 (13. februar).
54. --- 2013c. Zahtevajo odškodnino za Poček. *Delo*, 158 (11. julij).
55. --- 2014. Poček: Ameriških vojakov nočejo več videti. *Delo*, 104 (7. maj).
56. --- 2015a. Vojska se mehča, samo da bi ostala na Počku. *Delo*, 137 (15. junij).
57. --- 2015b. Vladi na Počku še drugič spodrsnilo. *Delo*, 298 (23. december).
58. Jankovič-Potočnik, Aleksander. 2004. *Rupnikova linija in Alpski zid. Utrjevanje rapalske meje med letoma 1932 in 1941*. Vrhnika: Galerija 2.
59. Jelušič, Ljubica. 1992. Slovenska javnost o varnostih dilemah svoje države. V *Razpotja nacionalne varnosti. Obramboslovne raziskave v Sloveniji*, ur. Anton Grizold, 75–115. Ljubljana: FDV.
60. --- 1997. *Legitimnost sodobnega vojaštva*. Ljubljana: FDV.
61. --- 1998. Spreminjanje odnosov med vojaštvom in civilnim okoljem v postsocializmu. V *Perspektive sodobne varnosti*, ur. Anton Grizold, 75–98. Ljubljana: FDV.
62. Jordan, Mateja. 2002. Občinski odlok »vojna napoved« lastni državi? *Prestop*, 83 (april).
63. --- 2005. Pokanje na Počku – Nujen je kompromis. *Prestop*, 116 (april).
64. Kalin Golob, Monika. 2008. Naslovje v slovenskih tiskanih medijih: od besedilnih panaslovov do interpretativnih čeznaslovov. V *Slovenski jezik, literatura, kultura in mediji*, 44. seminar

- slovenskega jezika, literature in kulture, 25.6–11.7.2008, Zbornik predavanj*, ur. Mateja Pezdirc Bartol, 15–23. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
65. Kaučič, Igor in Franc Grad. 2003. *Ustavna ureditev Slovenije. Tretja spremenjena in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: GV Založba.
66. Košir, Manca. 2003. *Surovi čas medijev*. Ljubljana: FDV.
67. Kovačič, Nada. 1975. Zemljepisni oris Pivške kotline. V *Ljudje in kraji ob Pivki*, ur. Silvo Fatur, 7–16. Kulturna skupnost Postojna. Tiskarna Tone Tomšič Ljubljana.
68. Kozamernik, Jana. 2006. *Kje so se pasli konji*. Dostopno preko: http://www.dkas.si/files/1_Kje%20so%20se%20pasli%20lipicanci.pdf (1. marec 2016).
69. Krebelj, Jana. 2006. Spet taksa za Poček. *Primorske novice*, 62 (16. marec).
70. Levy, Yagil. 2011. How the Press Impairs Civilian Control over the Armed Forces: The Case of the Second Lebanon War. V *Security and the Military between Reality and Perception*, ur. Marjan Malešič in Gerhard Kümmel, 195–209. Baden-Baden: Nomos.
71. Malešič, Marjan. 2011. Public Opinion on the Military: Between Trust and Indifference. V *Security and the Military between Reality and Perception*, ur. Marjan Malešič in Gerhard Kümmel, 161–178. Baden-Baden: Nomos.
72. Manigart, Philippe. 1994. Civilno vojaška razmerja v pluralističnih demokracijah: ugotovitve, ki izhajajo iz belgijskega primera s konceptualnimi razlagami. 1994. *Teorija in praksa* 30 (9-10): 877–898.
73. Mlinar, Uroš. 2011. Proti slovenskemu Pentagonu pod Snežnikom. *Delo*, 36 (14. februar).
74. MO Slovenska vojska. 2009. *Gradivo za razlagalni vojaški slovar*. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si/vojaska-terminologija/> (30. januar 2016).

75. MO Slovenska vojska. 2012. *Slovesno v vojašnici Stanislava Požarja*. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si/odnosi-z-javnostmi/sporocila-za-javnost/novica/nov/slovesno-v-vojasnici-stanislava-pozar> (24. januar 2016).
76. MO Služba za odnose z javnostmi. 2005. »Zvita podlasica« prvič v Sloveniji. *Prestop*, 116 (april).
77. MORS. 2010. *Državni prostorski načrt za Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna. Javna razgrnitev osnutka državnega prostorskega načrta. Povzetek za javnost*. Dostopno prek: <https://www.ilirska-bistrica.si/...DPN.../2010122710261199> (1. marec 2016).
78. --- 2011. *Državni prostorski načrt za Osrednje vojaško vadišče Slovenske vojske Postojna*. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/ (23. julij 2016).
79. Možina, Rebeca. 2002. Prazne ministrove besede. *Dnevnik*, 49 (21. februar).
80. Občina Pivka. 2011. *Negativno mnenje k osnutku državnega prostorskega načrta za Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna*. Dostopno prek: http://www.pocek.si/images/Pocer_DPN/Pripombe%20PDF/Neg_mnenje_ObPivka.pdf (31. julij 2016).
81. Občina Postojna. 2002. *Odlok o določitvi takse zaradi onesnaževanja okolja z vojaškimi vajami na območju poligona Poček*. Uradni list RS št. 36/2002. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/> (31. julij 2016).
82. --- 2011. *Obravnava in sprejem stališč do osnutka Državnega prostorskega načrta za Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna*. Dostopno prek: http://www.pocek.si/images/Pocer_DPN/Pripombe%20PDF/2011_Obcina_Postojna_Stalisce_do_DPN_3_seja_obcinskega_s_veta.pdf (31. julij 2016).
83. Občinska volilna komisija Občine Postojna. 2000. *Poročilo o izidu svetovalnega referendumu o ukinitvi vojaškega poligona Poček na območju Občine Postojna, dne 15.10.2000*. Ur. l. RS 100/2000. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=27954/> (23. julij 2016).

84. Občinski svet občine Postojna. 2000. *Sklep o razpisu svetovalnega referenduma o ukinitvi vojaškega poligona Poček na območju Občine Postojna*. Ur. l. RS 81/2000. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=27517/> (24. julij 2016).
85. *Odločba o razveljavitvi Odloka o določitvi takse zaradi onesnaževanja okolja z vojaškimi vajami na območju poligona Poček*. Ur. l. RS 62/2004. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ODLU737> (31. julij 2016).
86. Odvetniška družba Božič Malneršič in Bandelj. 2015. *Pobuda za oceno ustavnosti in zakonitosti*. Dostopno prek: <http://www.pocek.si/index.php/2-uncategorised/96-pobuda-uslastniki-19-03-2015> (11. avgust 2016).
87. *Park vojaške zgodovine Pivka*. 2016. Dostopno prek: <http://parkvojaskezgodovine.si/galerija/> (20. januar 2016).
88. Perko, Drago in Milan Orožen Adamič. 1998. *Slovenija. Pokrajine in ljudje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
89. *Peticija 'Za Pivško kotlino brez streljanja'*. 2011. Dostopno prek: <http://www.ipetitions.com/petition/pocek> (24. julij 2016).
90. Poček. 2016. *Državni prostorski načrt za osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna (OSVAD) 2014*. Dostopno prek: <http://www.pocek.si/index.php/vojska-in-dpn-osvad/dpn-osvad-2014> (18. januar 2016).
91. Pokorny, Boštjan, Samar Al Sayegh Petkovšek, Nives Vrbič Kugonič, Leon Finžgar, Melita Šešerko, Andrej Glišek, Mojca Bole, Polonca Druks Gajšek, Metka Petrič, Janja Kogovšek, Ida Jelenko, Petra Košir, Andraž Čarni, Alksander Marinšek, Urban Šilc, Igor Zelnik, Davorin Tome, Gregor Božič, Tomislav Levanič in Hojka Kraigher. 2009. *Pehotna strelišča kot dejavnik tveganja za okolje s poudarkom na ekološki sanaciji pehotnega strelišča na vojaškem poligonu Poček, Končno poročilo*. Velenje: Erico, Inštitut za ekološke raziskave.
92. Prebilič, Vladimir. 2001. *Temeljni modeli konverzije vojaških objektov (na primerih ZDA, Velike Britanije in Nemčije)*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.

93. Prezelj, Iztok. 1997. Komuniciranje med oboroženimi silami in javnostmi. *Teorija in praksa* 34 (6): 1020–1034.
94. *Primorske novice*. 2011a. Naša dolina noče vojaškega vadišča, 20 (25. januar).
95. --- 2011b. S patriami zažgali strelišči Poček in Bač, 69 (24. marec).
96. --- 2013. Država do vadišča mimo volje domačinov, 245 (22. oktober).
97. *Primorske novice*. Dostopno prek: <http://www.primorske.si/Korporativne-strani> (11. avgust 2016).
98. Prvinšek, Marko in Jerica Pavšič. 2005. Zvita podlasica prvič v Sloveniji. Zvita podlasica - Clever Ferret 2005. Priloga. *Revija Slovenska Vojska*. 8. Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/ (30. julij 2016).
99. *Resolucija o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije (ReSNV-1)*. 2010. Ur. l. RS 27/2010. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=201027&stevilka=1189> (15. februar 2016).
100. Richardson, John E. 2007. *Analysing newspapers: An approach from chritical discourse analysis*. New York: Palgrave Macmillan.
101. Rukavishnikov, O.Vladimir in Michael Pugh 2003. Civil-Military Relations. V *Handbook of Sociology of Military*, ur. Giuseppe Caforio, 131–149. New York: Springer.
102. Rupnik Ženko, Veronika. 2011. Občina ministrstvu za obrambo zagrozila z izvršbo. *Dnevnik*, 8 (20. oktober).
103. --- 2013. Na postojnskem jezni zaradi vojaške ignorance. *Dnevnik*, 30 (5. februar).
104. --- 2014. Nekateri zaspali ob streljanju. *Dnevnik*, 104 (7. maj).

105. --- 2015. *Državni prostorski načrt v ustavno presojo*. Dostopno prek: http://www.prolog.si/ini/s38/st_10.pdf (1. avgust 2016).
106. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (15. februar 2016).
107. Širca, Sergeja. 2000a. Denar za Poček. *Primorske novice*, 26 (3. marec).
108. --- 2000b. Državo bodo morali prepričati. *Dnevnik*, 97 (8. april).
109. --- 2000c. Bobnenje – njihov vsakdan. *Dnevnik*, 224 (18. avgust).
110. --- 2000č. Večina volilcev za zaprtje Počka. *Prestop*, 66 (oktober).
111. --- 2002a. Vztrajajo v bitki proti državi. *Dnevnik*, 213 (9. avgust).
112. --- 2002b. Mors naj plača odškodnino. *Prestop*, 86 (avgust).
113. --- 2002c. V boju proti državi ne bodo popustili. *Prestop*, 86 (avgust).
114. --- 2002č. Dobili so bitko za Poček. *Dnevnik*, 267 (3. oktober).
115. --- 2003. 080-13-22, Poček, prosim! *Dnevnik*, 81 (25. februar).
116. --- 2003. Na številki 080 13 22 vse o Počku. *Prestop*, 94 (april).
117. --- 2004. Kaj bo naša vojska smela in česa ne. *Dnevnik*, 3 (5. januar).
118. Smrdel, Maks. 1975. Gradivo za zgodovino NOB na Pivki. V *Ljudje in kraji ob Pivki*, ur. Silvo Fatur, 251–297. Postojna: Kulturna skupnost Postojna. Tiskarna Tone Tomšič Ljubljana.
119. Splichal, Slavko. 1981. *Množično komuniciranje med svobodo in odtujitvijo*. Maribor: Založba Obzorja.

120. STA. 2008. Vadila je tudi patria. *Primorske novice*, 253 (30. oktober).
121. Šajn, Tomo. 2000. Dogovor usklajen, Janša pa nič. *Primorske novice*, 92 (17. november).
122. Škrinjar, Klara. 2001. Ali so ponujene možnosti zgolj dimna zavesa? *Primorske novice*, 56 (13. julij).
123. --- 2002a. Država razblinila upe. *Delo*, 151 (4. julij).
124. --- 2002b. Škodljiva poseganja je treba obdavčiti. *Delo*, 166 (22. julij).
125. --- 2004. Občina in vojska se še dogovarjata. *Delo*, 5 (8. januar).
126. --- 2005. Začetek Zvite podlasice. *Delo*, 101 (4. maj).
127. --- 2006. Poligon Poček, Kaj ima občina Postojna od tega, da v svoji sredi gosti največje vadišče Slovenske vojske. *Prestop*, 126 (marec 2006).
128. Šmidovnik, Janez. 1990. Lokalna skupnost in lokalna samoupravna občina. *Teorija in praksa* 27 (3–4): 326–337.
129. Šuklje, Terezija. 2007. *Varstvo okolja in vojaške aktivnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
130. Šuligoj, Boris. 2014. Vojska onemogoča polete. *Delo*, 69 (24. marec).
131. Triler, Marjana. 2000a. Streljanje in detonacije tudi ob nedeljah. *Delo*, 184 (9. avgust).
132. --- 2000b. Postojncani se bodo izrekli o Počku. *Delo*, 236 (10. oktober).
133. --- 2000c. Vojska ni dobrodošla. *Delo*, 242 (17. oktober).
134. Urbančič, Sandra. 2011. *Slovenska vojska in varstvo okolja (primer strelišča Bač in vadišča Poček)*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV in Filozofska fakulteta.

135. Uršič Zupan, Marica. 2015. Vadišče na ustavno sodišče. *Primorske novice*, 56 (7. marec).
136. *Uredba o državnem prostorskem načrtu za Osrednje vadišče Slovenske vojske Postojna*. 2014. Ur. l. RS 17/14. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=URED6567> (31. julij 2016).
137. *Ustava Republike Slovenije*. Ur. l. RS 33/1991. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199133&stevilka=1409> (16. februar 2016).
138. Vasle, Renata. 2003. Poček: Ob vadišču končala dva jelena. *Prestop*, 99 (oktober).
139. Vezovnik, Andreja. 2008. Kritična diskurzivna analiza v kontekstu sodobnih diskurzivnih teorij. *Družboslovne razprave XXIV* (57): 79–96.
140. Vlaj, Stane in Franc Grad in Tone Jerovšek. 2006. *Lokalna samouprava: Teorija in praksa (3.spremenjena in dopolnjena izdaja)*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.
141. Vreg, France. 1999. Konflikti, javnost in mediji. *Teorija in praksa* 36 (3): 425–429.
142. Vreg, France. 2000. *Politično komuniciranje in prepričevanje. Komunikacijska strategija, diskurzi, prepričevalni modeli, propaganda, politični marketing, volilna kampanja*. Ljubljana: FDV.
143. Vreg, France. 1990. *Demokratično komuniciranje*. Maribor: Založba Obzorja.
144. Vrtovec, Pavel. 2000. Na Počku spet poka. V *Glasiilo društva SKUPAJ*, 3 (september).
145. *Zakon o lokalni samoupravi (ZLS-UPB2)*. Ur. l. RS 94/2007. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=82670> (15. februar 2016).
146. *Zakon o medijih (Zmed-UPB1)*. Ur. l. RS 110/2006. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2006110&stevilka=4666> (1. marec 2016).

147. *Zakon o obrambi* (ZObr-UPB1). Ur. l. RS 103/2004. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2004103&stevilka=4405> (1. marec 2016).
148. *Zakon o referendumu in ljudski iniciativi* (ZRLI-UPB2). Uradni list RS 26/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200726&stevilka=1285> (18. januar 2016).
149. *Zakon o varstvu okolja* (ZVO-1-UPB1). Ur. l. RS 39/2006. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=72890> (15. februar 2016).
150. Zavadlav, Stana.2000a. Za Poček še ne bo odškodnine. *Primorske novice*, 48 (16. junij).
151. --- 2000b. Bolj znani po Počku kot po Postojnski jami. *Primorske novice*, 81 (10. oktober).
152. --- 2000c. Za ukinitvev poligona Poček. *Primorske novice*, 83 (17. oktober).
153. --- 2000č. Vojaki ne jedo 'domačega' kruha. *Primorske novice*, 99 (12. december).
154. --- 2001a. Leta pogovorov s figo v žepu. *Primorske novice*, 15 (22. februar).
155. --- 2001b. Divjad živi med granatami. *Primorske novice*, 98 (7. december).
156. --- 2002a. Privilegij za vojaške objekte. *Primorske novice*, 21 (15. marec).
157. --- 2002b. V Postojni rušijo državo. *Primorske novice*, 51 (28. junij).
158. --- 2003. Proračun se je odebelil. *Primorske novice*, 18 (4. marec).
159. --- 2004. Vojaška potica vzhaja. *Primorske novice*, 14 (17. februar).
160. --- 2011a. Na Počku so vse vojske izgubile zaupanje. *Primorske novice*, 11 (14. januar).
161. --- 2011b. Naša dolina noče vojaškega vadišča. *Primorske novice*, 20 (25. januar).
162. --- 2011c. Vode s Počka si natakamo v kozarce. *Primorske novice*, 23 (28. januar).

163. --- 2011č. Že leta 2000 so se občani izrekli proti vadišču. *Primorske novice*, 26 (1. februar).

164. --- 2011d. Pričakovali so zapiranje vadišča, dobili pa širitev. *Primorske novice*, 28 (3. februar).

165. --- 2011e. Proti vadišču že 16.000 podpisov. *Primorske novice*, 40 (18. februar).